МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПРАВО, ДЕРЖАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ»

(22-23 лютого 2019 року)

Дніпро
2019

УДК 342(063)
П 68

П 68 **Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ.** Матеріали науково-практичної конференції (м. Дніпро, 22-23 лютого 2019 року). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2019. – 104 с.
ISBN 978-617-7640-43-0

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, історії політичних та правових вчень, конституційного, муніципального права, міжнародного публічного та приватного права, права Європейського союзу, екологічного, земельного, аграрного права, цивільного, господарського, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 342(063)

© Колектив авторів, 2019
ISBN 978-617-7640-43-0
© Видавництво «Молодий вчений», 2019

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Дмитрик А.Б., Степа Р.Р.
ПРО ДЕЛІМІТАЦІЮ ТА ДЕМАРКАЦІЮ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ 6

Дмитрик А.Б., Степанова А.В.
ПРИВІЛЕЇ І ІМУНІТЕТИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ТА ДИПЛОМАТИЧНИХ АГЕНТІВ 9

Кириченко В.В.
МІСЦЕ КОНЦЕПЦІЇ «ЖИВОГО ПРАВА» Є. ЕРЛІХА В СУЧАСНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ 11

Пузанова В.В.
ЗМІНА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В ЕПОХУ ДОТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ 14

Цезар А.Р.
ПРИНЦИП РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 17

Шахрайчук А.М.
СИСТЕМА: ДЕМОКРАТИЧНА ДЕРЖАВА, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПРАВО В УКРАЇНІ 20

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Волкова Д.Є.
ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДНОСТІ ОЗНАК ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ 25

Пеньковська С.М.
ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ 27

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Гуменюк О.О.
НАБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС: ОКРЕМІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ 31

Onoiko A.I.
CHILDREN AND ARMED CONFLICT 35

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гавва С.К., Пильгун Н.В.
ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 39

Маліновська М.В.
КОМПЕТЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ У ПРОЦЕСІ УКЛАДЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ УГОД 41

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Бестрицька Д.Ю.
ПРАВО ГРОМАДЯН НА ВІЛЬНИЙ ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 44

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Білан О.П.
ПРАВОЧИНИ, ЗМІСТ ЯКИХ СУПЕРЕЧИТЬ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА 47

Суржик Ю.В.
ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА У КРАЇНАХ ЄС. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ 51

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Антонюк В.О.
ДОГОВІР ЯК ФОРМА РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ НА ХОРЕОГРАФІЧНИЙ ТВІР 55

Степанська Д.О.
ТЕЛЕВІЗІЙНИЙ ФОРМАТ – ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ 58

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Гладкий В.В.
КОНЦЕПЦІЯ ВИКРИВАЧА КОРУПЦІЇ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ (2009-2019 РР.) 62

Голодна А.С.
АДМІНІСТРАТИВНИЙ АРЕШТ: ПОРЯДОК ТА УМОВИ ЙОГО НАКЛАДЕННЯ 65

Жуков М.С.
СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 67

Пудкалюк К.О.
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ 70

Сінякевич О.О.
СУЧАСНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ЮРИСДИКЦІЙНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРОКУРАТУРИ 72

Чернишова В.Ю.
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ 75

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Мриглод А.І.
КВАЛІФІКАЦІЯ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СУМИ НЕСПЛАТИ У 2019 РОЦІ 78

Сероветник В.С.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА СТАТТЕЮ 373 КК УКРАЇНИ «ПРИМУШУВАННЯ ДАВАТИ ПОКАЗАННЯ» 80

Чумакова Н.С.
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 83

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Воробчак А.Р.
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ СУБ'ЄКТІВ ДОКАЗУВАННЯ ТА ЕКСПЕРТА, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОВЕДЕННЯМ ЕКСПЕРТИЗИ 86

Коліса Я.Ю.
ЧАСОВА МІТКА WEBKIT / CHROME 89

Костюковська О.В.
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ ПРИТЯГНЕННЯ
АДВОКАТА ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЗДІЙСНЕННЯ
ОСОБЛИВОГО ПОРЯДКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЬОГО 93

Леонтьєв І.М.
ПРАВО НА ЕФЕКТИВНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ,
ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ВІД ПРОТИПРАВНИХ ПОСЯГАНЬ 95

Матвієнко Є.І.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ 99

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Дмитрик А.Б.
кандидат юридичних наук, доцент;
Степа Р.Р.
студент,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРО ДЕЛІМІТАЦІЮ ТА ДЕМАРКАЦІЮ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ

Із проголошенням незалежності України однією з найскладніших проблем, яка постала й залишається на часі, є розбудова державного кордону. За законом України «Про державний кордон України» в юридичному тлумаченні» Державний кордон України є лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору». Державні кордони «є відображенням територіальної цілісності, політичної та економічної незалежності, суверенітету та єдності України».

Найпершими країнами, з якими вдалося досягнути домовленості, були Польща, Словаччина й Угорщина. Багато в чому це можна пояснити історичними причинами – існування добре обладнаного кордону ще з часів Другої світової війни, прагнення цих держав до інтеграції у європейське суспільство, відсутність територіальних претензій. Як результат, у 1992 р. Україною та Республікою Польща було підписано угоду «Про добросусідство, дружні відносини та співробітництво». Відповідно до 2 статті документа, сторони визнають непорушність існуючих та позначених на місцевості кордонів і підтверджують відсутність жодних територіальних претензій та їх можливу появу в майбутньому. Через рік, 12 січня 1993 р., у Києві укладається й сам договір «Про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво і взаємодопомогу з прикордонних питань», а також низка домовленостей «Про пункти пропуску, передачу і прийом осіб через спільний державний кордон», «Про спрощений порядок перетинання кордону громадянами, які проживають у прикордонних населених пунктах». Після такого швидкого оформлення правової бази функціонування кордону розпочалася перевірка його проходження на місцевості, що тривала до 2002 р. [1].

Наступною державою, із якою Україна уклала договір, була Угорщина. Вже у 1992 р. між ними підписується угода «Про добросусідство, партнерство і співробітництво», в якій підкреслювалась територіальна цілісність країн та

непорушність кордонів. Після відбулася перевірка проходження лінії кордону на місцевості, що завершилась у 2003 р. [2].

Утім, не з усіма західними сусідами процес делімітації кордону проходив гладко. Зовсім інакше формувались відносини України з Румунією. Справа в тому, що після розпаду Радянського Союзу Румунія заявила про визнання недійсним договору «Про режим радянсько-румунського кордону» від 1961 р. та вимагала засудження Україною пакту Молотова – Ріббентропа.

Найбільш складними виявилися проблеми визначення українсько-російського державного кордону. У цьому спектрі українсько-російський кордон займає чільне місце серед інших із огляду на особливості його формування, протяжності та характеру прийняття рішень щодо врегулювання територіального розмежування.

Хоча лінію українсько-російського кордону було неодноразово підтверджено низкою двосторонніх договорів, починаючи з Договору між УРСР та РРФСР від 19 листопада 1990 р. і ці зобов'язання були в подальшому підтверджені в Договорі про подальший розвиток міждержавних відносин від 23 червня 1992 р. робота над підготовкою широкомасштабного договору про співпрацю між Україною і Росією гальмувалася через неготовність російської сторони визнати існуючі кордони і заявити про те, що обидві країни не мають одна до одної жодних територіальних претензій. Лише після п'ятирічних переговорів справа зрушила з місця. 31 травня 1997 р. під час візиту Президента Російської Федерації в Київ відбулося підписання Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією.

Із середини 1990-х рр. в українсько-російських стосунках утверджуються діаметрально протилежні підходи щодо способів врегулювання низки проблем, пов'язаних зі спільним кордоном. Росія розглядає кордони всередині СНД як «внутрішні», а їхню демаркацію як необов'язкову, небажану і навіть таку, що перешкоджає партнерським стосункам. Україна наполягає на демаркації кордонів із Росією, виходячи з принципу однакового статусу для всіх її державних кордонів.

Події 2003 р., пов'язані з конфліктом навколо острова Коса Тузла, змусили згадати про ще одну проблему українсько-російського прикордонного розмежування. Діалог із Росією стосовно належності Україні острова Коса Тузла затягнувся майже на два роки. Лише у липні 2005 р. російська сторона визнала його приналежність Україні. Однак проведення лінії кордону по Азовському морю та Керченській протоці відповідно до міжнародного права до останнього часу залишалося предметом затяжних переговорів між двома країнами.

У квітні 2010 р. російська сторона погодилася поновити переговори щодо демаркації сухопутного кордону. У рамках третього засідання УРМК президентами обох країн 17 травня 2010 р. у Києві була підписана Угода між Україною і РФ про демаркацію українсько-російського державного кордону, за якою сторони зобов'язалися створити Спільну українсько-російську демаркаційну комісію (ст. 2). 25–27 жовтня 2011 р. комісія у Чернігові

нарешті узгодила план демаркації першого відтинку держкордону на Чернігівсько-Брянській ділянці із зазначенням точок для встановлення 631 прикордонного знака на 222 км. Спільна українсько-російська демаркаційна комісія у вересні 2012 року визначила координати першого прикордонного стовпа між Україною і Росією на території Сеньківської сільради Чернігівської області. Так, 7 листопада 2012 р. на українсько-російському кордоні з'явився перший прикордонний стовп. Проте демаркаційні роботи велися дуже мляво. Відсутність кордону негативно позначається на законності його функціонування, пересуванні людей, товарів і послуг [3].

На відміну від кордонів з іншими колишніми союзними республіками проблема демаркації сухопутної частини українсько-російського кордону, розбіжності в питанні делімітації Азовського моря та Керченської протоки роками залишаються «замороженим» питанням у двосторонніх відносинах. Тривалий час для Росії така ситуація невизначеності була вигідною з геополітичних міркувань, що часто призводило до нагнітання політичних пристрастей і «непорозумінь» у міждержавних відносинах. Однак, зважаючи на останні події 2014 р., пов'язані з підступною агресією Російської Федерації щодо України та анексією Криму всупереч усім міжнародним правовим нормам, розгляд цих питань не на часі.

Інакше відбувався процес делімітації українсько-білоруського кордону. Вже у грудні 1992 р. прем'єр-міністр України Л. Кучма підписав з Республікою Білорусь угоду «Про співробітництво з прикордонних і митних питань, а також безвізового перетинання кордону». Трохи пізніше, за рішеннями урядів двох держав, було створено спільну комісію щодо делімітації державного кордону. Її роботу значно прискорило укладання договору «Про дружбу, добросусідство і співробітництво», що відбулося в рамках візиту Президента України Л. Кучми до Білорусії 17 липня 1995 р. У першій статті зазначалось, що Високі Договірні Сторони визнають непорушність кордонів і підтверджують відсутність територіальних претензій один до одного. У грудні 1995 р. договірну базу функціонування кордону було розширено домовленістю «Про організацію спільного контролю у пунктах пропуску на українсько-білоруському кордоні». Завершення процесу делімітації відбулося 12 травня 1997 р. підписанням угоди «Про державний кордон». Зазначений договір пройшов ратифікацію Верховною Радою України 18 липня 1997 р. Національними Зборами Республіки Білорусь до цього часу він не ратифікований, що затримує позначення кордону на місцевості (демаркацію) [4].

Отже, процес делімітації сучасного українського кордону виявився складним та довготривалим. Проте Україні вдалося підписати угоди про режим функціонування спільної сухопутної ділянки кордону з усіма сусідами. Виняток становлять лише морські кордони. Найпершими цю справу завершили Польща, Словаччина та Угорщина. Прагнучи вступити до Північноатлантичного альянсу, вони мали якнайшвидше вирішити усі територіальні питання. І, як результат, до 1995 р. усі документи було

узгоджено та підписано. Серед республік колишнього СРСР таким лідером стала Республіка Білорусь

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію угоди між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництва та взаємодопомоги з прикордонних питань // ВВРУ. 1993. № 36. С. 365.
2. Договір між Україною і Угорською Республікою про режим українсько-угорського державного кордону, співробітництва та взаємодопомогу з прикордонних питань // ВВРУ. 1995. № 44. С. 321.
3. Угода між Україною і Російською Федерацією про демаркацію українсько-російського державного кордону // ВВРУ. – № 2466-VI (від 08.07.2010). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_365.
4. Пархоменко Н. Кордон України: символ незавершеного державотворення. Дзеркало тижня, 2001. С. 7.
5. Про державний кордон України // ВВРУ. 1995. № 44. С. 321.

Дмитрик А.Б.
кандидат юридичних наук, доцент;
Степанова А.В.
студент,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРИВІЛЕЇ І ІМУНІТЕТИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ТА ДИПЛОМАТИЧНИХ АГЕНТІВ

Міжнародне право виступає регулятором відносин між державами, міжнародними організаціями, а також іншими суб'єктами. У процесі міжнародних зносин, саме вони забезпечують розвиток та підтримку офіційних стосунків з державою перебування. Дипломатичні представництва можна назвати найголовнішими закордонними органами зовнішніх зносин, адже вони виконують низку важливих функцій.

Для того щоб дипломатичне представництво могло здійснювати свої функції, воно та його персонал відповідно до міжнародного права наділяються спеціальним правовим статусом. Такі спеціальні права та переваги називають привілеями й імунітетами. У різний час обсяг і зміст привілеїв й імунітетів залежали і від могутності держав, і від їхнього ставлення одна до одної, і від титулу монарха. Того вигляду, у якому прийняті дипломатичні привілеї й імунітети в сучасному світі, вони набули протягом останніх 500 років. Перелік дипломатичних привілеїв й імунітетів, визнаних у міжнародному праві, викладений у Віденській конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., у якій було кодифіковано насамперед звичаєве дипломатичне право [3, с. 147].

В цілому, їх можна поділити на привілеї й імунітети дипломатичного представництва й особисті дипломатичні привілеї й імунітети.

До першої групи, в першу чергу, слід віднести недоторканність приміщень дипломатичного представництва.

Це означає, що як самі ці приміщення та предмети їхньої обстановки, так і майно, що знаходиться у приміщеннях, а також засоби пересування представництва користуються імунітетом від обшуку, реквізиції, арешту та виконавчих дій. Приміщення представництва залишаються недоторканними навіть у випадках пожежі на їхній території чи стихійного лиха. Доступ відвідувачів у представництво здійснюється з урахуванням вимог безпеки [3, с. 148].

Також до цієї групи віднесено недоторканість архівів і документів. Архіви і документи представництва є недоторканними в будь-який час незалежно від їхнього місцезнаходження [1].

Дипломатичні представництва наділяються фіскальним імунітетом, тобто звільняються від сплати податків в країні перебування, а також Віденською конвенцією їм забезпечено привілей на свободу зносин представництва, це передбачає, що дипломатичне представництво може вільно зноситися зі своїм урядом, а також консульськими установами акредитованої держави, незалежно від їх місця перебування. До особистих привілеїв та імунітетів належать:

1. Недоторканність особи дипломата – особа дипломатичного агента недоторканна, не підлягає арешту або затримці в будь-якій іншій формі. Держава перебування зобов'язана ставитися до нього з належною повагою і вживати належних заходів для запобігання будь-яким зазіханням на його особу, свободу, гідність.

2. Недоторканність житла – приватна резиденція дипломатичного агента користується тією самою недоторканністю і захистом, що і помешкання дипломатичного представництва.

3. Імунітет від юрисдикції – дипломатичний агент користується імунітетом від кримінальної, цивільної й адміністративної юрисдикції держави перебування. Він має абсолютний імунітет від кримінальної юрисдикції. За загальним правилом дипломат не повинен порушувати законів держави перебування, проте у випадку вчинення ним кримінально караного діяння кримінальна справа стосовно нього не порушується внаслідок даного імунітету. Така особа оголошується persona non grata, і їй пропонується залишити територію держави перебування. Разом з тим сторона, що приймає, може клопотатися перед урядом держави, що акредитує, про відмову в імунітеті дипломату, який вчинив злочин. При його одержанні така відмова повинна бути ясно і точно вираженою. На дипломатів також поширюється імунітет від цивільної юрисдикції, Водночас слід мати на увазі, що імунітет дипломатичного агента від юрисдикції держави перебування не звільняє його від юрисдикції акредитованої держави.

5. Фіскальний імунітет – дипломатичний агент звільняється від усіх мит і податків, особистих і майнових, державних, районних і муніципальних, за винятком: а) непрямих податків, що входять в ціну товару й обслуговування [2, с. 480].

Дипломатичний імунітет поширюється насамперед на сукупність привілеїв та імунітетів суб'єкта міжнародного права, глав держав, глав і членів урядів, членів парламентів, дипломатичних агентів держав або нації в період становлення в країні перебування, глав і членів постійних представництв при міжнародних організаціях, міжнародних посадових осіб, глав і членів делегацій на зустрічі та конференції. Треба розрізняти привілеї та імунітет. Під привілеями варто розуміти особливі правові переваги деяких іноземців як представників держав [4, с. 34].

Імунітет – це сукупність привілеїв та імунітетів суб'єкта міжнародного права, який здійснює зовнішні зносини, а отже, це сукупність особливих особистих прав і переваг, що полегшують роботу зарубіжних представників [5, с. 144].

Варто зробити висновок про те, що чинне міжнародне право наділяє дипломатичні представництва, а також дипломатичних агентів широким спектром привілеїв і імунітетів, і це є абсолютно виправданим, адже саме вони виконують безліч важливих функцій для своєї держави і для держави, яка їх приймає.

Список використаних джерел:

1. Венская конвенция о дипломатических сношениях. 1961. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048.
2. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право. Харків: Одіссей, 2008. с. 704.
3. Буроменський М. В. Міжнародне право. Київ: Юрінком Інтер, 2006. С. 336.
4. Музика А. Питання удосконалення правового статусу дипломатичних представництв у науці міжнародного права. *Право України.* 2006. № 12. С. 665.
5. Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2004. С. 248.

Кириченко В.В.
студентка,
Науковий керівник: **Шапенко Л.О.**
асистент,
Національний авіаційний університет

МІСЦЕ КОНЦЕПЦІЇ «ЖИВОГО ПРАВА» Є. ЕРЛІХА В СУЧАСНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

В контексті сучасної інтеграції та конвергенції *правових* систем важливого значення набувають питання не лише дослідження практичних аспектів вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, а й переосмислення змістовного наповнення правової доктрини, яка, вбираючи в себе ідеї людиноцентризму, поступово переходить від класичного позитивізму та природного права до нової демократично-ліберальної концепції права,

центральне місце в якій займає захист інтересів людини, суспільства в цілому та різних соціальних інститутів. За таких умов вивчення права потрібно здійснювати через призму соціальних проявів, дослідження його соціальної природи, адже соціологічний підхід до права на сьогодні набуває все більшої актуальності серед науковців та стає одним з основних у правознавстві. Зокрема інтерес представляє такий напрямок соціології права як рух «вільного права», розроблений Євгеном Ерліхом ще на початку ХХ ст.

Дана ситуація пояснюється тим, що відображенням тогочасного нового соціологічного напрямку в юриспруденції стала висунута Є. Ерліхом теорія «живого» права, тобто права, здатного адаптуватись до потреб суспільства та спроможного врегульовувати відносини між різними соціумами, що мають різні релігії, звичаї, культури тощо [1, с. 17]. Створивши концепцію «живого права», відомий австрійський вчений відкрив «вільний підхід до права», відтворюючи не частково, а цілісно його реальний зміст. Адже, будучи молодим професором римського права в Чернівецькому університеті, Є. Ерліх помітив, що в багатоетнічному суспільстві Галичини й Буковини, де діяло єдине офіційне право, люди в усіх правовідносинах буденного життя дотримувалися різних соціальних регуляторів. Кожна етнічна група намагалася зберегти свою культурну ідентичність, а тому не всі норми чинного законодавства використовувалися в цивільному обігу. Такий стан речей суперечив традиціям римського права, що зумовило Є. Ерліха вдатися до емпіричних досліджень «живої сили» суспільства, так званого «живого» права Буковини, під час яких науковець звертався не лише до вивчення законодавства, а й до оцінки ролі звичаю в правовій практиці.

В результаті своїх досліджень Є. Ерліх виступив проти пануючого в той час формалізму в праві. Проте, мова не йшла про повне заперечення існування юридичного позитивізму, який розглядав право лише як сукупність юридичних норм, прийнятих державою. Ставлячи основним завданням розкрити зв’язок права із суспільством, з його економічними умовами та іншими соціальними факторами, вчений наголошував на необхідності вивчення права в його динаміці на відміну від статичного вивчення права в традиційній юридичній догматиці, на потребі дослідження правосвідомості як кінцевого джерела всього права через конкретні емпіричні дослідження [2, с. 359].

У своїй праці «Основи соціології права» (1913 р.) Є. Ерліх сформулював головний теоретичний постулат: «Центр ваги розвитку права в наш час, як і раніше, знаходиться не в законодавстві, не в юриспруденції чи судочинстві, а в самому суспільстві», з огляду на що було зроблено перші кроки до обгрунтування принципу верховенства права [3, с. 150]. Такі висновки зроблені в силу того, що «живим» правом є саме реальне і справедливе право соціуму, яке засноване на когерентності соціальних інтересів, імпульс розвитку якого знаходиться в соціальному житті. Воно не є закріпленим в правових нормах, а безпосередньо створюється під час правової взаємодії. Тобто для Є. Ерліха цей термін означав посилене через правові норми соціальне право, що уособлює все право через призму його фактичної

дієвості, а не нормативної дійсності. Слід зазначити, що Ерліхівська концепція «живого» права не прагнула замінити собою юриспруденцію, а лише намагалась змусити останню, досліджуючи соціальну дійсність, пояснити, що закон не завжди здатен умістити в собі все розмаїття життя. Він вважав, що в суспільному союзі, під час повсякденної взаємодії людей, загальновизнаними стають різні правила поведінки, тому, очевидно, що право стає лише одним з об'єднуючих порядків. Не менш важливими в діяльності людей, на думку Є. Ерліха, є і такі правила, як правила моралі, релігійні приписи, звичай, правила честі, пристойності, такту, гарного тону і моди, правила дотримання порядку черги біля каси або очікування прийому у лікаря [4, с. 67]. Такий підхід дає можливість сучасним правотворцям усвідомити необхідність у відповідності права сучасним тенденціям. Дослідження Є. Ерліха дозволяють вкотре довести, що право має йти в ногу з часом і змінюватись відповідно до нових переваг сучасності. Адже всі новостворені види суспільних відносин, які ще не знайшли закріплення в законодавстві, є причиною появи прогалин у праві, що є неприпустимим. Тому обов'язком держави є відшукування нового права, яке автоматично з'являється з появою нових тенденцій сучасності. З огляду на сьогодення, варто звернути увагу на зміну права у світі, де панують інформаційні технології, відбувається бурхливий розвиток міждержавних відносин тощо. Так, наприклад, неможливість законодавчими органами врегулювати весь потік інформації, яка стала доступна людині завдяки розвитку глобальних мереж, нездатність своєчасного реагування на зміни суспільних відносин в результаті євроінтеграції та глобалізації, підтверджує доцільність переосмислення концепції «живого» права і в наші дні. Адже, підтримуючи позиції Є. Ерліха, варто зазначити, що лише взаємодія суспільних норм усіх видів дає повну картину суспільного механізму [5, с. 17], яка повинна в першу чергу сприйматися в процесі розвитку сучасної юриспруденції.

Підводячи підсумок, можна наголосити на тому, що дослідження сучасного права слід ґрунтувати не на тлумаченні офіційного права, а на вивченні правової дійсності сьогодення, роблячи при цьому акцент саме на взаємозв'язку та взаємовпливі права та суспільства. Вся «соціологія права» Є. Ерліха спрямована на обґрунтування необхідності вивчення «живого» права, під яким сам вчений розуміє фактично вихід за межі правової норми. «Живим» правом, як вважає вчений, є всі неправові норми, які хоч в якійсь мірі беруть участь у регулюванні суспільних відносин (навіть добрий тон і мода). Такі твердження підводять сучасних дослідників теорії «живого» права до висновку про те, що правом визначається не його створення правотворчими органами, а його функціонування у вже існуючих суспільних правовідносинах.

Список використаних джерел:

1. Маник А. З. Ідеї концепції «живого» права Євгена Ерліха у розвитку сучасного міжнародного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Маник Альона Захарівна. – Київ, 2018. – 201 с.

2. Антонов М. Ойген Ерліх про закон і правосуддя / М. Антонов // Філософія права і загальна теорія права. – 2012. – № 2. – С. 356–368.

3. Марчук В. П. Евгений Эрлих – основоположник социологии права / В. П. Марчук // Проблеми філософії права. – 2005. – № 1–2. – Том III. – С. 147–151.

4. Марчук В. П. «Свободное право» в буржуазной юриспруденции. Критика концепции Е. Эрлиха / В. П. Марчук. − Київ: Вища шк. 1977. − 167 с.

5. Ehrlich E. Grundlegung der Sociologie des Rechts [Електронний ресурс] / E. Ehrlich / München und Leipzig, 1913. – 410 с. – Режим доступу: https://archive.org/details/grundlegungderso00ehrl/page/n7.

Пузанова В.В.
магістрант,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та соціальних наук
Міжрегіональної Академії управління персоналом

ЗМІНА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В ЕПОХУ ДОТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Українські теоретики права на сьогоднішній день справедливо стверджують, що цивілізована держава (тобто, держава, на території якої панує право) в межах централізованого правового регулювання повинна «врегульовувати лише те, що вона здатна належним чином врегулювати, зважаючи на засаду доцільності втручання у правовідносини, котрі вона врегульовує». Таким чином, держава не регулює та не може врегульовувати всі суспільні відносини, процеси, що відбуваються у суспільстві. Відтак, «окремі сфери життєдіяльності суспільства та членів суспільства врегульовуються децентралізованим чином, зокрема, шляхом локального правового регулювання. Тому, управління змінами в правовому регулюванні ґрунтуються на тому, що той, хто здійснює централізоване правове регулювання, повинен встановлювати межі для локального правового регулювання таким чином, щоби у процесі здійснення цього регулювання не відбулось підміни централізованого регулювання, а також те, щоби воно не було звужено та іншим чином спотворене» [1, с. 7]. Особливим чином вказане стосується сфери праці (чи краще зазначити – «світу праці»), в якому (в регулятивному контексті) приділяється досить широка увага договірному регулюванню трудових правовідносин.

Хоча, як відомо, трудовий договір, вперше був врегульований в законодавстві нашої держави близько ста років тому, його становленню (як інституту трудового права) передувала регламентація численних видів договорів щодо відносин з приводу праці між наймачем та особою, котра наймалась ним для виконання трудової функції. Досліджуючи правову природу договорів відносно до праці, які мали місце в т. зв. «епоху дотрудового права», можна визначити не лише характер зміни поглядів

законодавця і вчених, які досліджували питання правової регламентації праці, на можливості зміни договорів щодо праці, але й еволюцію розуміння відносин з приводу праці та зайнятості, прав сторін цих суспільних відносин, а особливо – відношення законодавця до трудових прав працівника, що органічним чином пов'язані з можливостями зміни відповідних договорів. Однак, виявити певні закономірності та сформулювати об'єктивні висновки з цих питань не бачиться можливим без урахування історичних епох еволюції трудового договору, оскільки, безумовно, погляди законодавця й вчених різних епох на розуміння необхідності та способів зміни договорів, по суті, відображали також об'єктивні історичні події, що відбувались у відповідні періоди, а також здобутки теорії права (це можна помітити й сьогодні [див. напр.: 2, с. 150-152]).

Загалом, слід зазначити, що зародження відносин з приводу праці на території сучасної України можна пов’язати з появою феодально залежного населення, а щонайперше – тієї частини рядовичів (такими були особи, що перебували у тимчасовій феодальній залежності на умовах «ряду», тобто договору), що відносились до закупів, тобто до селян, котрі, розорившись, брали у феодалів «купу» (позику), і за це мали працювати у їхньому господарстві. До відробітку боргу закупи втрачали значну частину своєї правоздатності й опинялися в становищі, близькому до невільників. Зокрема, як зазначає український вчений В.М. Іванов, позикодавець мав право фізично карати закупа «за вину», а у разі неповернення купи закуп перетворювався на холопа. Холопи чи челядь, у свою чергу, повністю залежали від феодалів і були їхньою власністю, втрачаючи свої особисті та майнові права [3, с. 58-59]. В більш пізній період, а саме наприкінці XII та на початку XIII сторічь з’явились наймити (ця назва застосовувалася і до закупа, але в означений період історії вона вже означає інші відносини, а саме відносини з приводу найму). О.І. Удовенко пояснює, що наймит за своїм правовим статусом був близьким до закупа, але все-таки відносини з ними уявляли собою «інший розряд експлуатованого населення». Зокрема, у ст. ст. 27-29 «Правосуддя Митрополичого» встановлювалась різниця між закупом і наймитом: наймит дістає від пана не купу, а завдаток; наймит міг покинути свого хазяїна, виплативши подвійний завдаток [4, с. 13-14].

Звернемо увагу на те, що на Русі, так само як і в Стародавньому Римі, питання з приводу найму, загалом, розглядались у негативному аспекті і було нерозривно пов’язаним з подальшим холопством особи, яка наймалась хазяїном. Навіть вступ на службу (в служіння), як зазначають вчені, було рівнозначно добровільному переходу в холопство, «а сама думка про вступ на службу без втрати особистої свободи прищеплювалася поступово» [5, с. 94], однак, на думку видатного дореволюційного юриста Л. С. Таля, саме добровільний перехід у повне холопство уявляло собою генезу договору особистого найму [6, с. 151]. Незважаючи на це, на той час «йшлося про повну, або часткову залежність найманих робітників», а не про «пряме волевиявлення трудової діяльності працездатного населення задля задоволення власних життєвих потреб» [4, с. 14]. На підставі цього не може

погодитись з тією думкою, що на Русі не мало місце рабство. Досліджуючи це питання Є. М. Бородіна наголошує, що на Русі не існувало рабовласницького устрою, що пов'язане з низкою національних особливостей цієї державності [7]. Виходячи з цього, наприклад, такі російські вчені як В. О. Відюков та Д. В. Проулочнов вказують на те, що працівники на цьому етапі еволюції трудових правовідносин не розглядалися в якості об'єктів правовідносин. До того ж, вчені звертають увагу на сутність вітчизняного феодалізму, який значно відрізнявся від західного феодалізму: «якщо на Заході йшов процес надання прав і свобод селянам, то на Русі йшло їх закріпачення, хоч це в повній мірі не відповідало віхам того часу. На той час все визначалося традиціями взаємин між поміщиком і селянами, мануфактурщиком і робочими» [8, с. 3]. По-перше, як вбачається з цього, вченими змішуються різні епохи (доба Русі та доба перебування України під владою Московського царства та агресивної політики європейських держав щодо України). Дійсно, на Русі переважали тенденції до закріпачення найманих осіб [див. напр.: 9, с. 16], однак, холопи, досить часто опинялись в такому правовому статусі, що не відрізнявся від статусу рабів (це, зокрема, визнає й І.О. Удовенко, хоча вважає, що «Русь оминула у своєму розвитку фазу рабовласництва» [4, с. 15]). По-друге, російські вчені у наведеній нами вище цитаті ототожнюють російську практику експлуатації росіян та українців від практики регламентації праці в Україні-Русі та в подальші часи існування різних князівств на території сучасної України, про які фактично вели мову вказані вчені.

Відповідно, аналізуючи законодавство досліджуваного періоду історії та правовий статус хазяїна відносно холопа, доходимо висновку, що вести мову про можливість внесення в «трудовий договір», яким вважалась, як правило, усна угода про служіння, змін можна лише в контексті господаря-наймача. І можливості таких змін були в повній мірі широкими: наймач міг міняти на свій розсуд умови служби й перебіг особистого життя найнятого (наймита) у тій частині й в такій мірі, в яких, він забажає. Це пояснюється тим, що під час вступу працівника в автономну владу хазяїна, як ми вже зазначали, хазяїн на власний розсуд розпоряджався не лише робочою силою найманої особи, а й її особистістю, позбавляючи її особистих та майнових прав (приміром, як зазначає У. М. Ігнатоуські, наймити могли змінювати місце проживання лише за угодою з хазяїнами, а закупи – залишити свого феодала лише повністю з ним розплатившись за орендовану земельну ділянку, інвентар, що було зробити практично неможливо [10, с. 56]).

Отже, не можна заперечувати доцільність критичного аналізу генезису правового регулювання змін трудового договору на території сучасної України разом з історією правового регулювання «трудових договорів», хоча регулювання змін до трудового договору (у сучасному розумінні чи наближеному до такого розуміння), як вбачається, є порівняно нещодавнім здобутком права. Без ґрунтовних сумнівів можна стверджувати, що початок правового регулювання змін до трудового договору на території сучасної України фактично проглядається з періоду, коли трудових договорів ще не

існувало (основні умови праці встановлювались за погодженням сторін чи за велінням наймача трудової сили), а саме – в сукупному регулюванні «трудових правовідносин» звичаєвим правом та писаним руським правом, сформованим на правових звичаях.

Список використаних джерел:

1. Гладкий В. В. Мінливість і занепад законодавства: постановка питання. *Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства*: матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14–15 вересня 2018 р.). Херсон: Вид-во «Молодий вчений», 2018. С. 5–10. DOI: 10.5281/zenodo.1403903.

2. Пузанова В. В. Концептуалізація правового режиму трудоправової відповідальності. *Проблеми юридичної науки очима молодих науковців*: збірник наукових праць учасників XII Всеукр. студент. наук.-практ. конф. (м. Київ, 06 грудня 2018 р.). Київ: Вид-во НУБіП України, 2018. С. 150–152.

3. Іванов В. М. *Історія держави і права України*: підручник. Київ: Вид-во КУП НАНУ, 2013. 892 с.

4. Удовенко І. О. Специфіка процесу формування та становлення найманої праці в умовах феодалізму на землях Київської Русі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 14. Ч. 3. С. 12–15.

5. Соболев С. А. История становления трудового договора в России. *Государство и право*. 2002. № 2. С. 93–102.

6. Таль Л. С. *Трудовой договор. Цивилистическое исследование*. Ярославль: Тип. Губ. правл., 1913. Ч. 1 Общие учения. 632 с.

7. Бородина Е. Н. Общественные отношения, входящие в предмет трудового права России (история вопроса). *Проблемы экономики и юридической практики*. 2011. № 6. С. 26–31.

8. Видюков В. А., Проулочнов Д. В. История формирования трудового права и современные векторы его развития. *Экономика. Право. Менеджмент: современные проблемы и тенденции развития*: материалы XII Межд. науч.-практ. конф. Краснодар: Изд-во ИП Акелян Н. С., 2016. С. 1–16.

9. Миронов В. И. *Трудовое право*: учебник для вузов. Санкт-Петербург: Изд-во «Питер», 2009. 866 с.

10. Ігнатоускі У. М. *Кароткі нарыс гісторыі Беларусі*. Мінск: Выд-ва «Беларусь», 1992. 190 с.

Цезар А.Р.
студентка,
Науковий керівник: **Ланцедова Ю.О.**
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний авіаційний університет

ПРИНЦИП РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Процесуальні строки становлять дієвий засіб, що сприяє забезпеченню швидкого досудового розслідування і судового розгляду, як одного із завдань

кримінального процесу, визначених ст. 2 Кримінально-процесуального Кодексу України. Процесуальні строки є невід'ємним складовим елементом кримінально-процесуальних форм і механізмів регулювання, адже виступають юридичними засобами врегулювання кримінальних процесуальних відносин.

Дослідження проблемних питань, пов'язаних із визначенням поняття та видів процесуальних строків, розумності цих строків, порядку їхнього обчислення, додержання та поновлення, присвячена значна увага вчених. Серед багатьох інших, особливу увагу слід приділити роботам С. О. Заїки, Я. П. Зейкана, В. Т. Маляренка, М. М. Михеєнка, В. О. Попелюшка, адже вони досліджували питання розумності строків, присвячуючи їм свої роботи повністю, а не розглядаючи їх як один із пунктів.

У ст. 28 Кримінально-процесуального Кодексу України зазначено поняття «розумні строки», де розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень. Проте із набранням чинності КПК України проблема забезпечення дієвості засади розумності строків в Україні знову набула своєї актуальності, наслідком чого стала велика кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини з приводу порушень вимог ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, в якій йдеться мова про те, що «кожен має право на справедливий та публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним та безстороннім судом…» [1].

В Україні категорія розумності строків розглядалася ще до прийняття КПК України 2012 року. Зокрема, у своєму рішенні Конституційний Суд України щодо «розумності» строків досудового слідства висловив таку позицію: «Поняття «розумний строк досудового слідства» є оціночним, тобто таким, що визначається у кожному конкретному випадку з огляду на сукупність усіх обставин вчинення і розслідування злочину. Визначення розумного строку досудового слідства залежить від багатьох факторів, включаючи обсяг і складність справи, кількість слідчих дій, число потерпілих та свідків, необхідність проведення експертиз та отримання висновків тощо. Але за будь-яких обставин строк досудового слідства не повинен перевищувати меж необхідності» [3].

У 2006 році Верховний Суд України надав відповідні роз'яснення головам апеляційних судів, направивши їм листа, у якому зазначено, що відповідно до тлумачення Європейського суду з прав людини положень ч. 1 ст. 6 Конвенції з прав людини, тривалість провадження у кримінальній справі для цілей цієї статті розпочинається з моменту винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого, затримання особи за підозрою у скоєнні злочину чи допиту її як підозрюваного (навіть допиту особи як свідка, якщо з протоколу допиту вбачається, що на момент допиту слідчий уже підозрював допитуваного у причетності до конкретного злочину) залежно від того, яка з указаних подій сталася раніше, і закінчується винесенням остаточного

рішення у кримінальній справі. При цьому період розгляду кримінальної справи не ділиться на стадії досудового слідства та судового розгляду й аналізується з точки зору його розумності в цілому [4]. Таким чином, Верховний Суд України звернув увагу судів на те, що дія правила щодо розумності строків розповсюджується на усе кримінальне провадження, а не лише на його досудову частину, як зазначав Конституційний суд.

Визначення розумного строку, відповідно до ст. 28 Кримінально-процесуального Кодексу України, залежить від багатьох факторів, зокрема від:

1. Складності кримінального провадження, яке визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачених та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування.

2. Поведінки учасників кримінального провадження.

3. Способу здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень [2].

На нашу думку, на практиці є й інші важливі критерії, які впливають на визначення розумності строків, зокрема, навантаження на слідчого, характер протидії розслідуванню з боку учасників кримінального провадження, рівень кваліфікації слідчого, технічне, матеріальне та інші види забезпечення розслідування. Також, законодавець не розкрив зміст критеріїв «розумності строків», що викликає складнощі в процесі застосування цих самих строків на практиці.

Єдине, що не викликає заперечень в плані аргументації та роз`яснення, так це ч. 4 ст. 28 КПК України, згідно з якою «кримінальне провадження щодо особи, яка тримається під вартою, неповнолітньої особи повинно бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово».

Таким чином, ст. 28 КПК України, яка закріплює принцип розумності строків, потребує суттєвого удосконалення, оскільки кожна із частин цієї статті викликає безліч непорозумінь та неоднозначностей при застосуванні їх на практиці, а це в свою чергу призводить до суперечностей на різних етапах кримінального провадження і, як наслідок, до порушення прав людини, які потім слугують приводом для звернення до Європейського суду з прав людини за захистом порушених прав.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 270.

2. Кримінально-процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 / Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10. – Ст. 88.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) від 30 січня 2003 року // Вісник Конституційного суду України. – 2003. – № 1. – Ст. 24.

4. Щодо перевищення розумних строків розгляду справ / Лист Верховного Суду України головам апеляційних судів від 25 січня 2006 року. № 1–5/45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. helsinki.org.ua

Шахрайчук А.М.
старший судовий експерт сектору дактилоскопічного обліку,
Рівненський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України

СИСТЕМА: ДЕМОКРАТИЧНА ДЕРЖАВА, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПРАВО В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Право, демократична держава та громадянське суспільство тісно переплітаються природою свого існування та перебувають у постійному і безперервному розвитку. Взаємозв'язок зазначених елементів підтверджується історією, яка свідчить, що з часом змінюються лише форма, інтенсивність та кількість контактів між ними. Починаючи з дня здобуття Україною незалежності, вивчення змін у її правовій системі, особливостей її демократизації та розвитку громадянського суспільства в рамках єдиної системи не проводилось, а реалії свідчать, що населення України не лише прагне мати та розвивати такі інститути, як: право, держава та громадянське суспільство, а й приймає активну участь в їх системних реформах.

Основна частина. Такі науковці, як А. П. Миколаєць, Р. М. Лещенко, Г. В. Берченко, О. О. Сидоренко, А. Кваша, О. В. Славна та багато інших займались вивченням, аналізом та висвітленням за їх результатами різних площин та складових громадянського суспільства, держави та права в Україні.

На сьогодні не існує держав, які б знаходились за межами постійної динаміки змін та реформ, а характерною рисою сучасного світу є взаємопроникнення культур і принципів права, яке може бути описане такими поняттями, як конвергенція, інтеграція, асиміляція, творча взаємодія. Окреслені цими поняттями динамічні процеси, з одного боку, сприяють формуванню єдиної світової спільноти, а з іншого – супроводжуються протилежними процесами, спрямованими на визначення культурної ідентичності, правової автономності та породжують низку теоретично й практично важливих питань, що торкаються різних сторін держави і права. Йдеться про вимоги, що висуваються правовим системам сучасності процесами глобалізації [1, с. 1].

В Україні до нині відбуваються та плануються масштабні перетворення, які є необхідними для становлення правової демократичної держави, але через наявністю фактів порушення принципів верховенства права та інших, які були утверджені та захищаються міжнародною спільнотою, в ідейних рядах реформ продовжує займати актуальне місце проблема взаємодії громадянського суспільства і правової, демократичної держави.

Сучасна держава має відповідати певним критеріям прийнятим у наш час світовим співтовариством. Еталоном для такої держави є загальнолюдські цінності: суверенітет народу, демократія, верховенство права, розподіл влади, політичний та ідеологічний плюралізм, соціальна справедливість та інші [2, с. 17]. З цією думкою важко сперечатись, оскільки на міжнародній арені вже тривалий час існує певне коло політичних та фінансових гігантів, а також їх об'єднань, які не лише користуються незаперечним авторитетом, але мають низку вагомих важелів впливу, які можуть спричинити певну політичну ізоляцію, економічні втрати чи військові конфлікти.

Поки що, процес формування демократичної держави Україна відбувається шляхом запозичення успішного досвіду у більш розвинених демократичних держав, а в деяких випадках, і їх фінансовою підтримкою. Все це стало можливим завдяки глобалізації політичних ідей так званого «правильного демократичного розвитку», які знаходили та знаходять широку підтримку і з боку сильних в економічному, політичному та військовому плані держав, і з боку впливових міжнародних організацій.

Для того, щоб краще зрозуміти роль громадянського суспільства в Україні, варто звернутись до першооснови даного інституту. Такі вчені, як О. Г. Кучерена та Ю. О. Дмитрієв зазначають, що дослідження громадянського суспільства почалися понад дві тисячі років тому. Термін «громадянське суспільство» вперше зустрічається в античності у працях Платона та Аристотеля [3, с. 6]. Можна стверджувати, що громадянське суспільство не може існувати за межами держави і підпорядковується чинному в ній правопорядку. Не дивлячись на це, на сьогодні немає чіткого і єдиного визначення «громадянського суспільства», як наукової категорії, і як реально існуючої форми соціального буття, що ускладнює оцінку стану розвитку громадянського суспільства, а велике поле його трактувань унеможливлюють поєднання їх в єдину парадигму. Саме тому науковці досить часто досліджують певний історичний етап громадянського суспільства [4, с. 91].

Формування громадянського суспільства в умовах демократизації суспільного життя в Україні набуває соціальної значущості, оскільки саме воно здатне здійснювати посередництво між правлячою елітою і населенням, сприяти формуванню інтеграційних зв'язків в системі «держава – громадянин». Без суспільної підтримки держава не здатна в повній мірі проводити політичні та економічні реформи, навіть якщо їх мета – лібералізація політичних інститутів і розширення сфери ринкових відносин [5, с. 1].

Процеси розвитку та вдосконалення взаємовідносин між Україною та її громадянським суспільством залежать як від самоорганізації громадян як інструменту суспільного впливу на формування та впровадження державної політики, контролю за діяльністю публічних органів влади, так і від державних механізмів, які створюють можливості для такого впливу [6, с. 48].

Наприклад, зв'язок громадянського суспільства в Україні із реформуванням її правової системи наочно демонструє той факт, що в ній поки що

відсутні закріплені на законодавчому рівні механізми контролю окремим громадянином процесу децентралізації владних повноважень та його участі у процесах децентралізації владних повноважень, що є неприйнятним для будь-якої демократичної країни, проте вже існує широкий ряд чинних нормативно-правових актів, які надають цьому ж громадянину реальні можливості щодо певного контролю та участі в процесах децентралізації, але вже через безпосередню участь у громадянському суспільстві.

Отже, громадянське суспільство в Україні виступає одночасно і в ролі породження суспільства, і в ролі найближчого до мас цілеорієнтованого системного механізму.

Існуючий між правом, державою та її громадянським суспільством тісний взаємозв'язок можна змоделювати у вигляді нерівномірно-заповненого, асиметричного, горизонтально-розміщеного на голці піщаного годинника, який знаходиться в межах діючого правопорядку (норми моралі, звичаї ділового обороту, релігійні норми, правові норми та їх поєднання, тощо). Нехай, у лівій половині годинника, в меншій «чаші», знаходиться влада, представлена у вигляді невеликої кількості піску, а у правій половині годинника, в більшій «чаші» – населення, його потреби, які подані у вигляді більшої кількості піску, а по центру – громадянське суспільство, яке латентними зусиллями утримує хиткий, проте здатний до відновлення баланс між діючою владою та підконтрольним їй населенням (див. рис. 1).

У початковому стані система знаходиться в рівновазі.

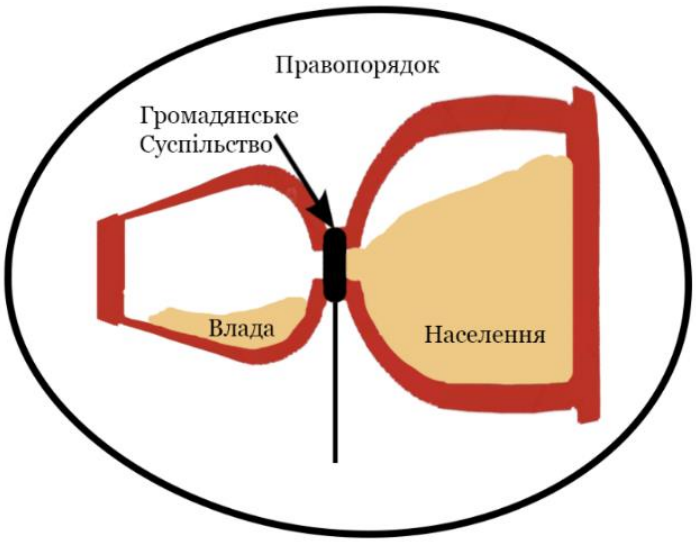

Рис. 1. Змодельований взаємозв'язок між державою, громадянським суспільством та правом

Історія свідчить про те, що порушення балансу можливе в двох варіантах:

1. Влада починає набирати надмірну «вагу» т. т. рівновага порушується, її піщана половина починає переважувати і «розбивається», внаслідок чого пісок з правої «чаші» починає потрапляти в ліву крізь громадянське суспільство доти, поки не витіснить піщинки з надмірною вагою крізь тріщини та не відновить баланс.

2. Влада починає позиціонувати себе, як «некомпетентну» (починає втрачати вагу), роздає невизначеному колу осіб надто багато важелів впливу, виконує завдання політичної маріонетки іншої держави тощо, внаслідок чого стає легшою, права «чаша» починає переважувати, «розбивається» і те ж громадянське суспільство вимушено відфільтровує з лівої половини годинника легші піщинки, аби відновити баланс та зберегти державу (життєздатний устрій соціуму), як таку.

На шляху до підписання Угоди про асоціацію з ЄС реалізовано велике число демократичних реформ у соціальній, медичній, освітній, судовій, правоохоронній, військовій, культурній та інших сферах, переведено на європейські стандарти майже усі державні органи та структури, введено численні корективи у пріоритетах розподілу державного бюджету (в тому числі цільові кредити МВФ, тощо), створено велике число нових державних органів та структур, спрощено величезний діапазон застарілих та повних колізій механізмів правовідносин між громадянами, громадськими організаціями та державними органами, надано більше реальних можливостей для громадських організацій, все це і не тільки реалізовано за суміщення волі народу, прагнень нової правлячої верхівки, єдності, швидкій адаптації та цілеспрямованості в громадянському суспільстві, а також, за наявності фінансової та активної ідейно-політичної підтримки на міжнародній арені.

Для конкретного прикладу зазначу, що в Україні було спрощено процедуру отримання закордонного паспорта, утворено Національну поліцію, у судовій системі створено раніше не існуючий Вищий антикорупційний суд, проведено переатестацію суддів, прокурорів, проведено реформу децентралізації бюджету, розширено перелік гарантій та видів державної підтримки не лише для військовослужбовців, а й для їх сімей, та довжелезний ряд інших радикальних змін призвели до збільшення числа волонтерських організацій, що підтверджує неможливість абстрагованого один від одного реформування права, держави чи громадянського суспільства.

Враховуючи вищенаведене, можна стверджувати, що система: держава-право-громадянське суспільство в Україні займає своє беззаперечне місце і для подальшої та успішної демократизації та становлення України, як повноцінної правової держави, варто зважати не лише на підтримку та позицію міжнародної спільноти, а й на існуючі, актуальні внутрішні зв’язки, які складаються та змінюються між інститутами цієї системи.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко О. О. Правова система України в контексті глобалізації [Електронний ресурс] / О. О. Сидоренко. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/tipp_2016_1_6.pdf.

2. Славна О. В. Громадянське суспільство як основа розвитку правової держави в контексті конституційної реформи [Електронний ресурс] / О. В. Сидоренко. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/mnjiu_2017_1_5.pdf.

3. Берченко Г. В. Громадянське суспільство в Україні: конституційні аспекти [Електронний ресурс] / Г.В. Берченко. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14347/1/Berchenko_mon_2014.pdf.

4. Кваша А. Розвиток громадянського суспільства в Україні та проблеми об'єктивності його дослідження [Електронний ресурс] / Кваша А. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_44/fail/ch_1/12.pdf.

5. Миколаєць А. П. Формування концепції громадянського суспільства в умовах демократизації [Електронний ресурс] / А. П. Миколаєць. – Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/25.pdf.

6. Лещенко Р. М., Заїка А. В. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства у Великобританії: досвід для України [Електронний ресурс] / Р. М. Лещенко, Заїка А. В. – Режим доступу: http://forumprava.pp.ua/files/048-055-2018-3----------,-------8-.pdf.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Волкова Д.Є.
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДНОСТІ ОЗНАК ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ

Законодавство України про громадські організації оперує термінами «громадська організація», «громадське об'єднання» та «об'єднання громадян».

Відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р., громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. Таким чином, громадські організації належать до громадських об'єднань поряд із громадськими спілками. Відмінність громадських організацій від громадських спілок полягає в тому, що:

– засновниками громадських організацій є фізичні особи, а громадських спілок – юридичні особи приватного права;

– членами (учасниками) громадських організацій можуть бути лише фізичні особи, а членами (учасниками) громадських спілок – як фізичні особи, так і юридичні особи приватного права. А громадське об'єднання – це «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів».

Однак, в юридичній літературі виокремленню цих та інших ознак та їхній деталізації приділяється надзвичайно небагато уваги, що негативно впливає на правозастосування у цій сфері.

Питання виокремлення ознак громадських організації та їхньої характеристики було поставлено у низці авторських публікацій (дивись, наприклад, [1–3]). Також питання аналізу ознак громадських організації та їхньої характеристики було у центрі уваги тих вчених, які пропонували авторське визначення поняття «громадська організація (дивись, наприклад, [4–5]). Однак, жоден з українських авторів не досліджував окреслену проблему у контексті відповідних європейських стандартів, до яких слід віднести Рекомендацію № CM/Rec(2007)14 та Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі.

Громадські організації як такі, що належать до громадських об'єднань, протиставляються іншому виду громадських об'єднань – політичним партіям: «Політична партія – це зареєстроване згідно із законом добровільне

об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» [6]. М. М. Новіков уважає, що політичні партії відрізняються від громадських організацій за порядком утворення [7, с. 92]. Слід зазначити, що ця відмінність не є основною. Основною відмінністю між політичними партіями та громадськими організаціями є мета їхньої діяльності: політичні партії утворюються для реалізації політичних прав, а громадські організації – для реалізації всіх прав та законних інтересів особистості, крім політичних. З цієї тези випливає те, що засновниками та членами політичних партій можуть бути лише громадяни України, що політичні партії утворюються, легалізуються та ліквідуються в особливому порядку тощо.

Одним з дослідників, який визначив ознаки громадських об'єднань, є О. О. Івакін. На його думку, основоположними ознаками громадського об'єднання є:

– добровільний характер утворення, добровільність членства;

– суспільно значущий характер потреб, інтересів, що реалізуються громадськими формуваннями, самостійний, самодіяльний характер функціонування;

– постановка членами громадського об'єднання спільних цілей; наявність вираженої системи безособистісних зв'язків, норм, що знаходять відображення в програмах, статутах об'єднання;

– некомерційний характер діяльності об'єднання [8, с. 9].

Знов-таки в цьому переліку є ознаки, притаманні юридичним особам (статутні документи, безособистісні зв'язки).

Цікавим є визначення Т. Д. Карліної: «…громадським об'єднанням визнається самостійна, самоврядна спільнота фізичних та юридичних осіб, які добровільно об'єдналися на рівних умовах для регулярної реалізації будь-яких суспільно значущих інтересів шляхом постановки спільних цілей і проведення спільної роботи відповідно до обраної програми (статуту)» [9, с. 9]. Вона влучно відмітила таку особливість, яка скоріше притаманна громадським організаціям, ніж громадським об'єднанням, – спільна робота для досягнення поставленої суспільно корисної мети.

Резюмуючи вищезазначене, пропонуємо вважати ознаками громадського об'єднання (які також притаманні громадським організаціям):

– добровільність;
– самоврядність;
– недержавність;
– неприбутковість.

Усі ці ознаки як у частині громадських об'єднань, так і в частині громадських організацій відповідають європейським стандартам. Слід зазначити, що ці ознаки доцільно внести до визначення громадських організацій шляхом вказівки на те, що вони є громадськими об'єднаннями. Саме так їх визначає Закон України «Про громадські об'єднання» від

22 березня 2012 р.: громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи.

Список використаних джерел:

1. Волкова Д. Є. Конституційне законодавство про громадські організації: стан та перспективи гармонізації з європейськими стандартами: дис. … канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 217 с.
2. Волкова Д. Є. Міжнародні стандарти про внутрішню структуру громадських організацій. Юрид. вісник. 2012. № 1. С. 71–77.
3. Волкова Д. Є. Міжнародні стандарти створення громадських організацій. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. О., 2012. Вип. 64. С. 88–94.
4. Мішина Н. В. Європеїзація конституційного права України: проблеми і перспективи. Публічне право. 2011. № 3. С. 12–20.
5. Мішина Н. В. Гармонізація законодавства України з правовими позиціями Європейського Суду з прав людини (на матеріалах законодавства про громадські організації). Правничий часопис Донецького університету. 2011. № 2. С. 13–21.
6. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 45. Ст. 397.
7. Новіков М. М. Об'єднання громадян у механізмі взаємодії держави і громадянського суспільства: дис. … канд. юрид. наук. Х., 2002. 175 с.
8. Ивакин А. А. Административно-правовое положение общественных объединений в Российской Федерации: дис. … канд. юрид. наук. М., 2009. 225 с.
9. Карлина Т. Д. Правовой статус общественных объединений в Российской Федерации: дис. … канд. юрид. наук. Чебоксары, 2009. 177 с.

Пеньковська С.М.
студент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

Останнім часом європейські держави спрямовують політику на захист національної ідентичності, передусім, державної мови. Україна як держава, що інтегрується до європейського співтовариства, теж ставить розвиток української мови як державної у пріоритет. Проте, наразі проблеми та прогалини у правовому регулюванні статусу державної мови призводять до нігілізму в її застосуванні (за даними статистики, лише 46% українців вживають українську [1]), а в перспективі до її витіснення. Тому актуальним є розроблення ефективного законодавчого регулювання статусу державної мови.

Передусім, необхідно розглянути необхідність збереження статусу державної мови лише за однією, українською мовою, без надання такого статусу іншим. Насправді, дискусії про закріплення на конституційному рівні другої офіційної мови часто виникають на підставі досить значного відсотка

російськомовних осіб (24,4% за даними 2017 р. [2]). Водночас найбільш поширений і визнаний погляд, що в будь-якій державі закріплення на правовому рівні кількох державних (офіційних) доречно за здійснення двох умов: а) належного захисту і зміцнення позицій кожної з цих мов без закріплення пріоритетного становища будь-якої з них; б) відсутності загрози територіальній цілісності та національній безпеці. Прикладом ефективного функціонування двох офіційних мов з реалізацією цих передумов є Фінляндія, в якій визнано державними фінську, шведську та інарі-саамську мови з їхнім рівним статусом за відсутності територіальних претензій з боку сусідньої Швеції.

Однак сучасні фактичні реалії України показують зворотнє: пункт а) не втілюється, оскільки, немає належного законодавчого забезпечення функціонування української мови (таке регулювання за відсутності відповідного Закону України обмежується конституційними нормами); пункт б) не реалізується через наявність територіальних претензій з боку сусідньої Російської Федерації та здійснення відкритої агресії як реалізації цих претензій на Сході України. Тому за цих сучасних реалій введення другої державної мови не є доцільним і призвело б до занепаду української, так і до посилення сепаратизму в окремих областях.

У цьому плані потрібно взяти до уваги досвід Білорусі, де введення другої офіційної мови відбулося за відсутності належного захисту білоруської. У 1995 році, за результатами референдуму, російську було запроваджено як другу державну. Як наслідок, в період з 1999 по 2009 рік кількість громадян, які вважають білоруську мову рідною, зменшилася на 20%. Відтак, для України є актуальним посилення позицій єдиної державної мови, а не введення другої офіційної.

Обґрунтувавши доцільність збереження за української мовою статусу єдиної державної, необхідно розглянути стан її правового регулювання наразі. Конституційна норма є чітко сформульованою та лаконічною: *«Державною мовою в Україні є українська мова»* [3]. Водночас таке положення потребує конкретизації в Законах України стосовно вживання державної мови. Основним законодавчим напрацюванням за роки незалежності з цього приводу можна вважати «Про засади державної мовної політики» [4] (від 3.07.2012 р., оскільки, до того часу регулювання державної мови обмежувалося Законом Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про мови»). Серед прогресивних положень, виокремити можна те, що була вперше цілком визначена сфера застосування української мови як офіційної: *«при здійсненні повноважень органами законодавчої, виконавчої та судової влади, у міжнародних договорах, у навчальному процесі».* Держава сприяє використанню державної мови *«в засобах масової інформації, науці, культурі, інших сферах суспільного життя» (ч. 2 ст. 6)* тощо.

Проте, слід звернути увагу, що в кінцевому висновку цей Закон мав негативні наслідки для застосування української як державної. По-перше, норма ч. 3 ст. 7 вказує, що регіональні мови застосовуються на рівні з українською за умови (якщо кількість осіб-носіїв регіональної мови, що

проживають на території, на якій поширена ця мова, становить 10 відсотків і більше чисельності її населення). Проте формулювання *«на рівні»* у ч. 2 ст. 10, ст. 11 та інших трактується як *«замість»,* тобто передбачається використання регіональної мови, а не державної: *«державною мовою або цією регіональною мовою, або мовою меншини (мовами)» (ч. 2 ст. 10).* Така можливість уникнути вживання державної мови суперечить ст. 10 Конституції України, що закріплює українську мову як єдину державну, оскільки застосування недержавних (регіональних) мов ставилося у привілейоване становище вживання регіональних, а не державної мови.

Враховуючи дані Всеукраїнського перепису населення від 2001 р. (кількість російськомовного населення перевищує визначені Законом 10% на території 11 областей та в Києві і в Севастополі) погодимося із п. 22 висновку Венеціанської комісії щодо цього Закону: *«зрозуміло, що російська мова найвірогідніше відповідатиме 10%-порогу… російська буде використовуватись «на рівних»*. Тобто можна зробити висновок, що положення цього Закону за вказуванням про «регіональну мову», фактично, прирівнювали статус російської мови як найбільш поширеної регіональної до статусу державної.

Рішенням Конституційного Суду України від 28.02.2018 р. цей Закон був визнаний неконституційним, відтак, утворився «правовий вакуум» у регулюванні державної мовної політики. Частково застосування офіційної мови регулюється Законами України «Про освіту», «Про телебачення та радіомовлення», проте, це не нівелює потреби прийняття Закону України «Про державну мову», який би визначав основні засади такого регулювання у всіх, а не лише окремих сферах. Окрім проблеми прогалин в законодавчому регулюванні, треба вказати про відсутність відповідного центрального органу виконавчої влади, який би був наділений нормотворчими та контрольними функціями в аспекті державної мовної політики. Такі органи ефективно функціонують в європейських державах із єдиною офіційною мовою (зокрема, у Латвійській, Литовській і Естонській Республіках).

Відтак, проаналізувавши доцільність закріплення єдиної державної мови та належного її захисту, можна виокремити пріоритетні цілі розвитку:

1) прийняття Закону України «Про державну мову»;
2) удосконалення регулювання застосування державної мови, наявного в інших нормативно-правових актах (належне вживання української у сфері освіти, телерадіомовлення і тд.);
3) створення відповідного органе центральної виконавчої влади, уповноваженого здійснювати державну мовну політику;
4) запозичення досвіду провідних європейських держав у аспекті регулювання статусу державної мови.

Здійснення напрямків захисту української мови допоможе подолати мовний нігілізм та зміцнить Україну як демократичну європейську державу. І, передусім, такий захист повинен закріплюватися на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Незалежна неурядова дослідницька організація «Соціологічна група «Рейтинг» (Rating Group Ukraine)»: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/about.html

2. International business newspaper «Financial Times»: the official site [Electronic resourse]. – Regime of access: https://www.ft.com/

3. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. − 1996. − № 30. − Ст. 141.

4. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. − 2013. − № 23. − Ст. 1237.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Гуменюк О.О.
аспірант,
Науковий керівник: **Куровська І.А.**
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
Інститут законодавства Верховної Ради України

НАБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС: ОКРЕМІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Дотримання норм міжнародного права, їх імплементація у національне законодавство належить до складних завдань у теорії та практиці будівництва України як правової, соціальної держави та відповідального суб'єкта міжнародного права. Сучасні дослідження виявили проблеми концептуального характеру, які актуалізувались у зв'язку з необхідністю виконання договірних зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС [1]. Остання передбачає здійснення в нашій країні правових і соціально-економічних реформ для поступової адаптації законодавства України до acguis ЄС.

Одним із елементів, що визначає унікальність правової системи ЄС є наявність правових досягнень – «acguis communautaire», які мають поділяти та застосовувати як країни ЄС, так і ті країни, які претендують на членство у Євросоюзі. З метою успішної інтеграції до ЄС країни-кандидати повинні перенести acguis в національне законодавство та імплементувати його з моменту отримання повноцінного членства [2]. Що стосується України, то мова йде поки що лише про перенесення (транспозицію) демократичних цінностей та сучасних політичних, економічних і правових стандартів у правову та політичну систему нашої країни.

Поняття «acguis communautaire» не має єдиного уніфікованого тлумачення за змістом і обсягом ні у правозастосовній практиці, ні у науці права ЄС. Ця досить складна проблематика виявилась у фокусі наукових інтересів багатьох відомих зарубіжних та вітчизняних дослідників, серед них: С. Везерил, К. Жиалдино, К. Делкор, А. Винер, М. Баймуратов, В. Буткевич, М. Буроменський, О. Вишняков, А. Мельник, В. Муравйов та ін. Слід погодитись з Р. Петровим, що поняття «acguis communautaire» має динамічний характер і різний обсяг, потребує єдиного тлумачення та виявлення закономірностей застосування у зовнішніх відносинах ЄС [3]. Фактично, нашій країні необхідно імплементувати у свою правову систему та застосовувати правові поняття, що не мають чіткого формулювання змісту, обсягу та структури задля забезпечення процесу гармонізації законодавства з

правом ЄС. Зазначене питання набуває вагомого практичного значення, оскільки імплементація у правову систему третіх країн, зокрема України, всіх складових елементів цього динамічного поняття може викликати не тільки методологічні труднощі, а й значні фінансові затрати [4].

Звичайно процедурні та організаційні моменти виконання Угоди про асоціацію з ЄС визначаються на певний період постановами Кабінету Міністрів України про План заходів з виконання Угоди, а їх дотримання – звітами щодо їх виконання. В останній резолюції Європарламенту від 12 грудня 2018 року позитивно оцінено прогрес визначених в Угоді про асоціацію Україна – ЄС реформ, зокрема у сферах енергетики, охорони здоров'я, пенсійної сфери, державного управління, децентралізації, державних закупівель, оборони та безпеки, у банківському секторі, а також щодо забезпечення макрофінансової стабілізації. Водночас, у резолюції зазначається, що ці реформи супроводжуються значним підвищенням цін, урізанням соціальних допомог та погіршенням доступу до систем соціального захисту [5]. На нашу думку, таке становище обумовлено не тільки економічними чинниками, а й методологічними труднощами.

Здійснення соціально-економічних реформ в обов'язковому порядку відображається на змісті та обсязі соціальних прав. Мінімізація їх негативних наслідків вимагає ґрунтовного дослідження європейських соціальних правових стандартів, засобів їх імплементації та розуміння меж «розподілу компетенції», оскільки соціальна сфера є предметом спільного ведення Європейського Союзу і держав-учасників. «Спільна компетенція» означає збереження за державами-членами права приймати соціальне законодавство, але у тій мірі, «у якій Союз не скористувався своєю компетенцією» (п. «b» пар. 2 ст. 2 Договору про функціонування Європейського Союзу).

Як зазначають фахівці, еволюція соціальної політики ЄС відбувається у напрямку створення однорідного у соціальному відношенні простору в рамках Євросоюзу та дотримання єдиних соціальних стандартів [6]. Лісабонській договір (13 грудня 2007 року), як джерело первинного права ЄС, став найвагомішим актом, що визначає засади правової політики у соціальній сфері [7]. Головним його досягненням стало визнання юридичної обов'язкової сили Хартії ЄС про основні права (2000 р.), серед яких особливе місце посідають соціальні права. Визнання та забезпечення соціальних прав є наступним концептуальним питанням, яке вимагає їх ідентичного розуміння у законодавстві України та ЄС з метою забезпечення процесу гармонізації.

Цікавим є той факт, що Європейський союз не належить до тієї категорії регіональних організацій, в рамках якої створена та функціонує міжнародна система захисту прав і свобод людини, оскільки був створений перед усім для поглиблення економічної та політичної інтеграції держав-учасників. Крім того, права людини – галузь, яка довгий час знаходилась «в тіні» інших, більш значимих інтеграційних приорітетів Євросоюзу, була сферою, «про яку ЄС фактично не піклувався, оскільки національні держави з їх різними традиціями основних прав займались цим вже давно» [8].

Не зважаючи на це, права першого та другого покоління знайшли нормативне закріплення у праві Євросоюзу, хоча ступінь їх правової регламентації виявився не однаковим. Особливість полягає в тому, що об'єм нормативного закріплення прав першого покоління у праві ЄС менший ніж прав другого покоління. Здебільшого це пояснюється яскраво вираженою економічною спрямованістю функціонування цього міждержавного об'єднання. Тим не менш, багато прав, що традиційно належать до категорії соціальних, наприклад, право на гідне існування, право на охорону здоров'я, право на соціальну допомогу та інші, були не тільки передбачені з самого початку в установчих договорах ЄС, але й в подальшому підтверджувались у міжнародно-правових документах: Єдиний європейський акт, Маастрихтський та Амстердамський договори. Не випадково Угода про асоціацію з ЄС безпосередньо містить статті, які передбачають забезпечення суттєвих соціальних прав: стаття 17 «Поводження з працівниками», відповідно до якої ставлення до працівників має бути вільним від будь-якої дискримінації та стаття 18 «Мобільність працівників», яку слід розгляди як перспективу для розвитку подальшої співпраці щодо гармонізації соціального законодавства України з законодавством ЄС. Необхідно зауважити, що право на вільне пересування працівників, належить до фундаментальних прав Європейського Союзу, яке потребує ґрунтовного дослідження.

Правові стандарти антидискримінаційного законодавства посідають значне місце у правових актах як Європейського Союзу та Ради Європи, так і Організації Об'єднаних Націй. Будучи тривалий час членом двох міжнародних організацій ООН та Ради Європи, антидискримінаційне законодавство України виявилось невідповідним стандартам ЄС. Удосконалене за останні роки національне антидискримінаційне законодавство (Закони України: «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про рівні можливості жінок і чоловіків» та ін.) мало вплинули на механізми забезпечення передбачених цими законами прав у соціальній сфері – найбільш привабливої для прихованої дискримінації. Тому посилення соціального законодавства України нормами антискримінаційного характеру, а також створення ефективних структур з достатніми юридичними повноваженнями та ресурсами, що гарантують дотримання вищезазначених законів, є одним із основних завдань.

По-перше, заборона дискримінації в цій сфері має охоплювати всі підстави, на яких найчастіше базується несправедливе відношення, та забезпечити механізми захисту від непрямої дискримінації. По-друге, заборонені дискримінаційні дії мають включати віктимізацію, а також підбурювання до дискримінаційних дій. Ще у 2015 році Верховною Радою України були затверджені два законопроекти: проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо трудових прав)» та проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості інвалідів» (№ 4578). Ще один проект, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського

Союзу)» (№ 3501) було прийнято в першому читанні, та направлено на доопрацювання [9]. Його метою було усунення прогалин у законодавстві щодо відповідальності за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації в України, забезпечення належної реалізації повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо контролю за дотриманням законодавства у цій сфері та уточнення положень Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» відповідно до актів права ЄС, імплементація яких передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Проектом пропонувалось доповнити Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» новими визначеннями: «множинна дискримінація», «віктимізація», «дискримінація за асоціацією», «розумне пристосування» та «відмова у розумному пристосуванні», які спрямовані на чітке визначення усіх форм дискримінації, що встановлюватиме гарантії для захисту від тих форм дискримінації, які фактично існують, але на теперішній час перебувають поза межами правового регулювання. Таким чином, оновлення соціального законодавства України нормами антидискримінаційного змісту і досі залишається найактуальнішим питанням.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікований із заявою Законом України № 1678-VII від 16.09.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua.

2. Словник законодавства ЄС. Офіційний сайт ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu /scadplus/glossary/community_acquis_en.html.

3. Петров Р. А Транспозиция «acquis» Европейского Союза в правовые системы третих стран: Монография / Р. А. Петров. – К.: Истина, 2011. – 384 с.

4. V. Muraviov, "The Acquis Communautaire as a Basis for the Community Legal Order", 4(2) Moskow Journal of International Law (2007). 38–45.

5. Резолюція ЄП від 12 грудня 2018 року про стан імплементації Угоди про асоціацію з Україною // Офіційний сайт ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu.

6. Газетов В. И. Социальная доктрина Европейского Союза и механизмы ее реализации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-doktrina-evropeyskogo-soyuza-i-mehanizmy-ee-realizatsii#ixzz2znxIPSRN.

7. Лісабонській договір від 13 грудня 2007 року // Офіційний журнал ЄС від 17 грудня 2007 р. // JO C 306 du 17.12.2007.

8. Кашкин Ю. С. Развитие идей о трудовом и социальном праве в Европейском Союзе / Ю.С. Кашкин // Право в современном мире. – 2009. – № 4. – С. 71–82.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу: проект Закону № 3501 від 20.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w.1c1.rada.gov.ua.

Onoiko A.I.
Master's Student,
Educational and Scientific Institute of Innovative Educational Technologies,
National Aviation University

CHILDREN AND ARMED CONFLICT

As the characteristics of armed conflicts are changing, impacts of the conflict on children have similarly changed over the decades. Children are no longer the bystanders of conflicts, but they are being targeted deliberately. Civilians have always been killed during armed conflicts, but studies have shown that children are being targeted towards a greater extent. In Afghanistan, for example, in 2013 between January to June 1,319 died and 2,500 were injured, which is a higher number than recorded the year before [3, p. 48].

UNAMA Human Rights Director, Georgette Gagnon, addressed the current situation of Afghanistan by stating that there is an increase of civilian targets in the war. She pointed out an increase of 38 per cent of women and children that have been injured and died in comparison of the year 2012 [1, p. 3].

Since wars are not only fight between the states, but also as mentioned earlier, there is an increase in conflicts within the states. Due to this change in the nature of the conflicts, the perpetrators of the conflicts are not always clearly identified and therefore targets can get partially obscured [5, p. 23]. However, the deliberate targeting of civilians is a method to create chaos, ethnic cleansing and enforce displacement of populations.

Conflict situations are hard for all people having to face and live through them. Due to the vulnerable nature of children, they are especially affected by the direct and indirect causes of armed conflicts. They do not have the essential resources yet to cope of such situations. Armed conflicts can have serious impacts on children during the conflicts, but also after the conflicts have ceased [7, p. 8].

Their material and emotional needs are often not being met; armed conflict undermines the foundation of children’s lives in many aspects. Their communities and families can be torn apart due to the conflict situation. The traumatic experiences can have long-lasting effects on the lives of children, and their physical, emotional, intellectual, social as well as spiritual well-being is under a great risk.1 Rebuilding a society after conflict is not easy by far, especially when children have lived their childhood under violent assaults and warfare. Exposure to armed conflict can have an effect on a child’s understanding of violent behavior [5, p. 28].

Cutting the violent cycle needs extensive efforts, both on a national and international level. Children, especially adolescents, who have lived through armed conflict, should not be seen only as victims but rather as active participants in the process of rebuilding a war-torn society. This helps them increase their sense of identity as well as creating a purpose for the future by actively engaging them in developing and executing programmes for younger children.

A resulting impact of armed conflicts can often lie in malnutrition and generally poor health for the children, and an increase in diseases. Children might get lost from their parents, or lose them permanently in conflicts. Schools are being targeted purposely by armed groups and children's education is often put on hold during conflict situations [8, p. 140-141].

There is a great deal of direct or indirect impacts that armed conflicts have on children, and the following part is specifically concerned with the impacts of maiming and killing, child soldiers, sexual exploitation and gender-based violence, and separated families and unaccompanied children.

Armed conflict causes deaths and injuries to civilians, and as mentioned earlier, children are even at a higher risk in contemporary conflicts. Children are killed due to bombings, shooting, landmines and other direct results of fighting. Also many children remain permanently disabled and injured. According to the World Health Organisation (WHO), political violence and armed conflicts are the main reason for causing disabilities and injuries to children [4, p. 53].

Explosives, such as landmines and unexploded ordnance, have been used in most conflicts since World War II. The use of landmines is mostly common in armed conflicts within states.

Even more children die due to the poor conditions that a country is facing when conflict breaks out. In armed conflict sometimes the food systems are destroyed as an accidental cost of the fighting, but they can also be damaged on purpose. Food can be used as a weapon of war and starving the population, armed forces or groups can seek out political pressure as well as cause suffering to communities [8, p. 93].

Unavailability of food and its uneven distribution are common during persistent violent conflicts, and are causing malnutrition normally to the poorest populations. Children, especially under the age of five, are at risk of dying from severe malnutrition. Not to mention diseases and unavailability of medical care that is also causing great risks to children. The breakdown of health and social services is common during conflict situation and the displacement of population is also causing diseases to spread during conflicts.

Due to the change of the pattern and nature of conflicts, not only have children come under a heightened risk of becoming targets of conflicts, but also they have become themselves the perpetrators of violence. A child soldier is often regarded as a person, under the age of 18 years who is either directly or indirectly participating in an armed group or forces during armed conflict [2, p. 51].

Direct participation consists of wielding armaments, assault rifles, machetes or grenades on the front lines of conflict. Indirect participation, on the other hand, consists of combat support as spies and messengers, mine cleaners, porters, cooks and sexual slaves.

Girls consist of a significant proportion of children who are involved in armed conflicts. It has been estimated that 40 per cent of the children in armed forces are actually girls.3 Girls are often forced into sexual violence, but they are also engaged in active battles. As children grow up and become stronger, they can raise from a servant's role to a more active participant in conflict as in combat.

The use of a word child soldier is therefore widely discussed, the word itself might be misleading as it often refers to the image of a young boy carrying a weapon and who is participating in killing. Alternatively, such children are referred as ‘children associated with fighting forces’ 5 or ‘children associated with armed forces and armed groups’.6 In this study, the word child soldier is used, as it is widely referred by the United Nations and its specialised agencies [1, p. 8-9].

Especially children exposed to sexual violence should be in a special attention and helped with special knowledge. Under international humanitarian law sexual violence, including rape, is a war crime. The perpetrators of such act are therefore violating the international humanitarian law. A larger scale of systematic violations is regarded as committing a crime against humanity according to international law.

Sexual violence can have long-lasting physical, emotional and social effects on children. The most direct effect is the exposure of sexually transmitted diseases and HIV/AIDS, which can rapidly damage a child’s health, risk future reproduction and ultimately lead to death. Children exposed to sexual violence also carry a personal humiliation with them and are in danger of being rejected by their families [8, p. 85-86].

1. The EU has set policy framework and guiding principles for the protection of children in armed conflict [7, p. 31]. Its policy on the protective measures on the rights of the child in armed conflict is summarised in the EU Guidelines on Children and Armed Conflict.

2. The EU emphasises the importance of adequate training in protection of children in countries that are engaging with EU crisis management operations in respective to their mandates [2, p. 10]. According to the literature review and the conducted interviews, it can be concluded that the EU does not have a dedicated operation on the protection of children, but the protection, welfare and rights of the child in armed conflicts are generally crosscutting objectives. The Implementation Strategies of the EU guidelines reinforces training in child protection of all military and civilian crisis management personnel involved in CSDP operations.

3. However, there in no systematic and coherent planning of the training and it is the responsibility of each member state to decide how the training is conducted on children’s rights and protection [3, p. 18]. The updated checklist for integrating child protection in CSDP operations outlined that CAAC is often included in the overall human rights perspective of the training.

References:

1. Decision of Constitutional Conceil of French Republic 71–44 DC of 16 July 1971. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.conseilconstitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/case-law/decision/decision-no71-44-dc-of-16-july-1971.135366.html

2. Global Gender Gap Report 2014. – Geneva: World Economic Forum, 2014. – P. 358 // http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf

3. Dictionary of Law. 3-rd Ed. – Oxford: Oxford Universi Press, 1994. – 1034 p.

4. Mori M. Aborto e morale / M. Mori. – Milano: Il Saggiatore, 1996. – 126 p.

5. Raes J. A propos de l'avortement / J., A. Raes. – Roma: La Revue Nouvelle, 1971. – 90 p.

6. Right to Life [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.righttolife.com.au/euthanasia. Aspx.

7. Waller L. Report of the embryos produced by in vitro fertilization [Electronic resource] / L. Waller // Committee to consider the social, ethical and legal issues arising from in vitro fertilization. – Melbourne, 1984. – Mode of access: http://www.parliament.vic.gov.ua/papers/govpub/VPARL1982-85No168.pdf.

8. Zatti M. La prospettiva del biologo. Statute biologico del l'embrione / M. Zatti // Procreazione artificiale ed interventi nella genetica umana. – Padova, 1987. – 205 p.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гавва С.К.
студентка;
Пильгун Н.В.
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний авіаційний університет

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Для будь-якої сучасної держави право, як система регулювання суспільних відносин має дуже важливе значення, адже воно є головним суспільним регулятором усіх сфер життя, охороняє і захищає права людини, встановлює єдині для всіх правила суспільної поведінки, допомагає управляти суспільством, розв'язувати соціальні проблеми, дозволяє орієнтуватись в житті, вирішувати конфлікти, обирати ті чи інші варіанти вирішення ситуацій, спираючись на головний критерій – законно чи незаконно, встановлює зразки правомірної поведінки, охороняє, захищає існуючі відносини і людей та ін. Відповідно, своє право має й Європейський Союз.

Право Європейського Союзу (ЄС) є системою законів, що діють у державах-членах цього альянсу.

ЄС має політичні інститути, соціальну та економічну політику. Згідно зі своїм Судом, ЄС представляє "нову правову систему міжнародного права".

Законами Європейського Союзу є низка договорів, законів та судових рішень, які діють поряд з правовими системами держав-членів Європейського Союзу. Кожного разу, коли виникає конфлікт між законодавством ЄС та національним законодавством, законодавство ЄС має перевагу над національним і є обов'язковим для всіх національних органів влади, якщо держава є членом.

Щодо приєднання, то перш за все, держави-претенденти, які мають намір приєднатися до ЄС, повинні відповідати так званому Копенгагенському політичному критерію членства, а саме: дотримуватися принципів демократії, панування права, поважати права людини і національних меншин, а також повністю і цілком керуватися принципами, закріпленими в установчих документах ЄС з метою «досягнення стабільності і процвітання на всьому Європейському континенті».

Також необхідно акцентувати увагу й на ті умови, які висуває ЄС майбутнім членам. Їх виконання необхідне для більш успішного процесу приєднання. Це, перш за все, приведення внутрішньої національної правової системи країн у відповідність з нормативною базою Союзу, тобто здійснення процесу уніфікації та імплементації норм права [1].

Норми права ЄС є загальнообов'язковими для їх суб'єктів правилами поведінки, встановленими або безпосередньо угодою держав-членів, або через акти спільних інститутів самостійних міжнародних організацій (ЄС і Європейських співтовариств). Дотримання і застосування норм права ЄС забезпечується спеціальним правовим механізмом захисту і контролю та включає діяльність ряду інститутів ЄС і внутрішніх органів держав-членів.

Насправді ж норми права ЄС формуються як традиційними міжнародно-правовими способами, так й за допомогою ретельно відрегульованих інституційних процедур, прийнятих в установчих актах або сформованих під час практичної діяльності інститутів ЄС. Держави-члени видають норми права ЄС через спільно підписані між собою установчі акти та інші міжнародні договори.

З урахуванням того, що установчі угоди ЄС мають рамковий характер, норми цих договорів наповнюються конкретним правовим змістом за підсумками правотворчої діяльності ЄС і Європейських Співтовариств. Відповідальність за дотримання норм права ЄС і контроль за їх застосуванням розподіляється між державами-членами та інституціональною системою ЄС [2, с. 120].

Саме Європейська комісія є органом, відповідальним за забезпечення того, аби законодавство ЄС було застосовано у всіх державах-членах.

Варто наголосити, що законодавство ЄС не передбачає надання спеціальних засобів правового захисту у національних судах у разі порушення саме законодавства Євросоюзу. Європейський Суд не мав можливості розробити такі засоби правового захисту, оскільки не може самостійно вирішувати питання щодо скарг громадян про те, що права, передбачені законодавством ЄС, були порушені. Разом з тим, Європейський суд забезпечив судовий захист прав ЄС шляхом встановлення деяких загальних принципів, що стосуються адекватності національних законів про засоби правового захисту.

До них відносяться принцип еквівалентності правових засобів ЄС щодо національних засобів правового захисту та вимога про те, щоб засоби правового захисту за порушення законодавства ЄС були ефективними. Різні національні правові системи забезпечують різноманітні засоби захисту від порушення законодавства у сфері зайнятості та виробничих відносин.

Як висновок можна стверджувати про те, що досягнення права Європейського Союзу є:

– свобода переміщення. Це дало 500 мільйонам осіб вільно обирати де жити, навчатися або працювати у будь-якій з 28 країн-членів ЄС. Свобода переміщення є одним з основних принципів спільного ринку ЄС, але разом з тим, й одним з найбільш суперечливих, оскільки фігурує з побоюваннями щодо еміграції й живиться популістським негативом. За даними статистики, з 2014 року, не у своїх країнах проживає близько 14 мільйонів громадян ЄС;

– заборонення смертної кари. У 1983 році Європейська конвенція з прав людини була оновлена новим протоколом про скасування смертної кари. Хоча це не було безпосередньо роботою ЄС, цей закон, що стимулював припинення

смертної кари в Європі, відігравав ключову роль при вступі до блоку. Спочатку, перед приєднання до ЄС, країна-претендент мала приєднатися до Ради Європи як правозахисної організації. А жодна країна не могла приєднатися до Ради Європи, якщо вона не відмінила смертну кару;

– будівництво економічного і валютного союзу. Його основою служить єдина грошова одиниця ЄС – євро (у цьому процесі доки не беруть участь Великобританія, Данія і Швеція, які з різних причин зберегли в обігу свої національні валюти [3, с. 169];

– перетворення Європейського Союзу на самостійного учасника міжнародних відносин та встановлення Союзом партнерських зв'язків з іноземними державами [3, с. 169].

Отже, право Європейського Союзу має широку палітру різного рівня і змісту нормативно-правових документів, які регулюють правовідносини у самих державах, які є членами ЄС та їх міжнародні зв'язки.

Список використаних джерел:

1. Тенденции и перспективы развития Европейского Союза: матеріали кафедри інтеграційного і європейського права МГЮА [Електронний ресурс] / Ю. Дзиова – Режим доступу: http://eulaw.edu.ru/publikatsii/stati-po-pravu-evropejskogo-soyuza/tendentsii-i-perspektivy-razvitiya-evropejskogo-soyuza-dziova-yuliya.

2. Капустин А. Я. Право Европейского Союза: понятие и классификация норм // Вестник РУДН, сер. Юридические науки, 2000. № 2. С. 120.

3. Плахтій Ю. В. Правові і організаційні основи функціонування конфедерації // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова №19. Серія 18. Економіка і право. Випуск № 19. 2012. С. 168–169.

Маліновська М.В.
студентка,
Київський університет права
Національної академії наук України

КОМПЕТЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ У ПРОЦЕСІ УКЛАДЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ УГОД

Європейський Союз (далі – ЄС) є одним з найбільших торговельних партнерів, про що свідчить кількість укладених договорів про зону вільної торгівлі з третіми країнами, що надають ряд торговельних преференцій, зокрема, усунення митних тарифів, залучення іноземних інвестицій та поліпшення клімату для ведення бізнесу.

Стаття 207 Договору про функціонування ЄС (далі – ДФЄС) встановлює спільну торговельну політику як виключну компетенцію ЄС [1]. Зокрема, ДФЄС закріплює положення, що спільна торговельна політика повинна ґрунтуватися на єдиних принципах, зокрема щодо змін тарифних ставок,

укладання тарифних і торговельних угод, пов'язаних з торгівлею товарами та послугами, а також комерційних аспектів інтелектуальної власності, прямих іноземних інвестицій, досягнення уніфікованих заходів лібералізації, експортної політики та заходів щодо захисту торгівлі, таких як такі, які мають здійснюватися у випадку демпінгу або субсидій.

Європейський Парламент і Рада ЄС, діючи відповідно до регламентів, прийнятих в рамках звичайної законодавчої процедури, що є найбільш поширеною формою прийняття рішень у ЄС, приймають заходи, що визначають рамки здійснення спільної торговельної політики [1].

Комісія ЄС повинна давати рекомендації Раді ЄС, яка уповноважує її почати необхідні переговори. Варто зауважити, що Рада ЄС і Комісія ЄС несуть відповідальність за забезпечення відповідності укладених угод внутрішньою політикам і правилам ЄС.

Комісія ЄС проводить переговори, консультуючись з Комітетом з торговельних питань – спеціальним комітетом, призначеним Радою ЄС для надання допомоги Комісії у виконанні цього завдання [2]. У свою чергу, Комісія ЄС регулярно звітує перед Європейським Парламентом про хід переговорів.

При підготуванні переговорів Комісія ЄС розпочинає з оцінки можливого впливу угоди, публічної консультації щодо мети угоди, а також аналітичне дослідження, яке визначає предмет переговорів [2].

Наступним кроком є інформування Європейського Парламенту Комісією ЄС шляхом публікування директиви для ведення переговорів в мережі Інтернет та автоматичного розсилання директиви: Раді ЄС, Європейському Парламенту та національним парламентам ЄС.

Рада ЄС приймає рішення, яке уповноважує Комісію ЄС відкривати переговори. Генеральний директорат Комісії ЄС з питань торгівлі (DG Trade) виступає головною торговельною стороною ЄС та об'єднує переговорну команду, що включає експертів з Комісії ЄС в обговорюваних темах [3].

Така команда складається з неурядових організацій на європейському рівні, які представляють свої відповідні інтереси для порядку денного торговельних переговорів, а також організації роботодавців, профспілки, представницькі асоціації, соціально-економічні групи (наприклад, асоціації споживачів) та інші організації громадянського суспільства. Така діяльність Комісії ЄС засновується на прозорому та інклюзивному формуванні торговельної політики [2].

Після кожного раунду переговорів Комісія ЄС звітує перед Радою ЄС та Європейським Парламентом. Далі Комісія ЄС публікує на офіційному веб-сайті ЄС звіт щодо кожного раунду переговорів та його початкові, а також інформує Європейський Парламент щодо переговорів.

Коли сторони наближаються до завершення обговорення тексту угоди, Комісія ЄС сповіщає Європейський Парламент та Раду ЄС. Крім того, Комісія ЄС надсилає кінцеві тексти угоди державам-членам ЄС через Раду ЄС та Європейський Парламент та публікує текст угоди в режимі он-лайн на офіційному веб-сайті ЄС у розділі «Торгівля» [2].

Юристи Комісії ЄС разом з адвокатами-лінгвістами Ради ЄС розглядають угоду, та, при необхідності, виправляють текст угоди, що забезпечує послідовне використання чіткої термінології по всьому тексту угоди і пропонує «правову визначеність», що означає: угода є достатньо детальною та зрозумілою.

Під час підписання договору Комісія ЄС розробляє пропозиції щодо рішень Ради ЄС щодо підписання, тимчасового застосування та укладення угоди. Крім того, Комісія ЄС здійснює переклад таких пропозицій на всі мови ЄС.

Генеральний директорат Комісії ЄС з питань торгівлі надсилає пропозиції до інших відділів Комісії ЄС, зокрема цей процес, відомий як «міжвідомча консультація» для їх розгляду та надання коментарів [2].

Варто зазначити, що торговельні угоди, як правило, мають комплексний характер, оскільки вони є юридичними документами, що охоплюють широкий спектр діяльності, від сільського господарства до інтелектуальної власності [4].

Враховуючи вищесказане, під час визначення мети та предмета торговельної угоди та винесення такої угоди на переговорний процес, Комісія ЄС тісно співпрацює з іншими інституціями ЄС, що уповноважують її діяти як учасника переговорів щодо укладення торговельної угоди, надавати рекомендації та пропозиції щодо підписання, тимчасового укладання угоди та узгодження з іншою стороною, тому роль Комісії ЄС є однією з ключових у процесі укладення торговельних угод, що підтверджується безпосередньою участю від переговорного процесу до опублікації торговельної угоди.

Список використаних джерел:

1. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT.

2. The official web-site of the *European Commission*: Negotiating EU trade agreements. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/june/tradoc_149616.pdf.

3. The official web-site of the *European Commission*: Expert Group on Trade Agreements. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1776.

4. The official web-site of the European Council and Council of the European Union: EU trade agreements – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/trade-policy/trade-agreements.

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Бестрицька Д.Ю.
студентка,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ВІЛЬНИЙ ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стан екологічної безпеки довкілля в Україні це питання яке стосується кожного громадянина, оскільки воно значною мірою впливає на життя та здоров’я кожної людини.

Довгий час питання відкритості екологічної інформації не приділялося належної уваги, населення не отримувало даних про стан навколишнього середовища. Лише в останні десятиріччя, коли екологічне становище стало загрозливим, питання екології, охорони природи, які безпосередньо пов'язані з реалізацією права населення на здорове та безпечне навколишнє довкілля та, відповідно, правового захисту, опинилися в центрі суспільної уваги.

Екологічне законодавство продовжує розвиватися, варто зазначити, що над проблематикою екологічної безпеки замислювались такі вчені, а саме: Андрейцев В.І. та Барбашова Н.В. В своїх працях вони заклали фундамент для подальшого вивчення та вирішення проблем екологічної безпеки.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1], прийнятий у 1991 р., є основним законом при регулюванні суспільних відносин щодо охорони довкілля, забезпечення екологічних прав громадян України.

Важливу роль у створені законодавства про охорону навколишнього середовичща та доступ до фактичної інформації про екологічний стан відіграли гуманітарні аспекти екологічної безпеки.

По лінії Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) у м. Женеві розташовані Секретаріати наступних природоохоронних конвенцій:

– Роттердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі від 10 вересня 1998 р. [2];

– Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22 березня 1989 р. [3];

– Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22 травня 2001 р. [4];

– Вашингтонська конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення від 3 березня 1973 р. [5].

У радянський період, в колишньому Радянському Союзі увага концентрувалася саме на проблемах охорони природи, чого не можна сказати про права громадян і права на відкритість екологічної інформації. Закон РСФСР «Об охране природы в РСФСР» [6] не має положень відносно права громадян на доступ до інформації та в цілому на безпечне навколишнє середовище. У 1972 р. було прийнято спільну постанову ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про посилення охорони природи і поліпшення використання природних ресурсів» [7] No 898 від 29 грудня 1972 року, що містило вимоги про моніторинг навколишнього середовища. В Конституціях чинних у радянський час (прийнятих 07.10.1977 та 20.04.1978 роках відповідно) [8] право особи на безпечне для життя сприятливе довкілля чітко не сформульовано, гарантії забезпечення доступу до інформації не визначено.

Розглядаючи конкретні історичні події варто зазначити трагедію на Чорнобильській АЕС яка сталась 26 квітня 1986 року. Досліджуючи факти трагедії стає зрозуміло, які наслідки може тягти за собою приховування екологічного стану від населення. Після розпаду СРСР Служба Безпеки України опублікувала на власному офіційному сайті матеріали 121 документу архіву КДБ УРСР з 1971 по 1988 роки, що стосуються роботи ЧАЕС і аварії, що сталася на станції 26 квітня 1986 р. [9].

Витяг з документу: «Голова КДБ УРСР генерал-лейтенант С. Н. Муха того ж дня повідомляє КДБ СРСР про вибух 4-го енергоблока (гриф «таємно»), кількість госпіталізованих (9 від опіків), 1 помер, 112 людей перебувають на медичному обстеженні. А також про організацію робіт з дезактивації доріг, транспорту, що вибуває з міста, обмеження в'їзду-виїзду особистих автомашин».

Перше офіційне повідомлення про аварію було зроблено по телебаченню 28 квітня: у досить «сухому» повідомленні йшлося про факт катастрофи і двох загиблих.

Отже, успішне розв'язання проблеми екологічної безпеки можливе лише за умови доступу до екологічної інформації громадян та екологічного знання. Екологічне знання включає усвідомлення та розуміння дії екологічних законів, принципів взаємовідносин різних об'єктів природи між собою та з людиною, організації, управління, використання природи та її ресурсів для забезпечення життєдіяльності людини та людства. Важливим є також вдосконалення національного законодавчого та нормативно-правового забезпечення вільного доступу громадян до екологічної інформації з метою підвищення можливостей реалізації конституційних прав громадян на отримання екологічної інформації, ролі громадськості у процесі забезпечення та реалізації права на безпечне довкілля.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».
2. Роттердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі від 10 вересня 1998 р.

3. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22 березня 1989 р.

4. Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22 травня 2001 р.

5. Вашингтонська конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення від 3 березня 1973 р.

6. Закон РСФСР «Об охране природы в РСФСР».

7. ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про посилення охорони природи і поліпшення використання природних ресурсів» від 1972 р.

8. Конституція СРСР (прийнятих 07.10.1977 та 20.04.1978 роках відповідно).

9. Архів Служби Безпеки України «121 документ архіву КДБ УРСР з 1971 по 1988 роки, що стосуються роботи ЧАЕС і аварії, що сталася на станції 26 квітня 1986».

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Білан О.П.
аспірант,
Науковий керівник: **Бабаскін А.Ю.**
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України

ПРАВОЧИНИ, ЗМІСТ ЯКИХ СУПЕРЕЧИТЬ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА

Приписами ч. 1 ст. 203 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) встановлено, що зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Відповідно до ч. 3 ст. 228 ЦК України у разі недодержання вимоги щодо відповідності правочину інтересам держави і суспільства, його моральним засадам такий правочин може бути визнаний недійсним.

З аналізу положень ч. 1 ст. 203 ЦК України вбачається, що зміст правочину не може суперечити: (1) вимогам ЦК та іншим актам цивільного законодавства; (2) інтересам держави і суспільства; (3) його моральним засадам. Наведене дозволяє зробити висновок про те, що законодавець не ототожнює категорію «інтереси держави і суспільства» з положеннями цивільного законодавства. Таким чином, невідповідність змісту правочину інтересам держави і суспільства є спеціальним випадком недійсності правочинів. Зазначене підтверджується також і тим, що законодавець розрізняє правові наслідки вчинення правочину, який порушує вимоги цивільного законодавства та інтересів держави і суспільства. Зокрема, згідно з ч. 3 ст. 228 ЦК України спеціальними правовими наслідками вчинення правочину, зміст якого суперечить інтересам держави і суспільства, є його недійсність та конфіскація всього одержаного за правочином (за наявності умислу у сторін).

З огляду на вищезазначене вбачається, що в контексті положень ст. ст. 203, 228 ЦК України категорія «інтереси держави і суспільства» виступає критерієм обмеження закріпленого у ст. 3 ЦК України принципу свободи договору. Відповідно виникає питання щодо кваліфікації правочинів, зміст яких суперечить інтересам держави і суспільства. Тобто, вироблення чітких та конкретизованих критеріїв, які б дозволяли ідентифікувати правочини, які порушують інтереси держави і суспільства.

Надаючи відповідь на поставлене вище питання необхідно перш за все звернути увагу на те, що у своїй першій редакції ЦК не обмежував свободу договірної діяльності інтересами держави і суспільства та не передбачав наслідків вчинення таких правочинів. Відповідні зміни були внесені до

статтей 203, 228 ЦК України в 2010 році у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України (Законом України від 02.12.2010 № 2756-VI). Слід зазначити, що наведені зміни неодноразову критикувались науковцями як в змістовному плані, так і з позиції юридичної техніки [1, с. 67].

Очевидним є те, що зазначені вище зміни були скопійовані з положень ст. 49 ЦК УРСР від 18.07.1963, які встановлювали недійсність угоди, укладеної з метою, суперечною інтересам держави і суспільства. Такі угоди являли собою серйозні і небезпечні порушення чинного законодавства, носили антисоціальний характер і посягали на істотні державні та суспільні інтереси. Вважалось, що основною ознакою антисоціальних угод є публічний характер інтересів, які ними порушувались [2, с. 99]. Судова практика виходила з того, що дія ст. 49 ЦК УРСР розповсюджується на угоди, які порушують загальні принципи існуючого суспільного ладу. До них, зокрема, відносили угоди, спрямовані на використання всупереч закону колективної, державної або приватної власності з корисливою метою, отримання громадянами нетрудових прибутків, використання майна, яке знаходиться у їх власності або користуванні, на шкоду інтересам суспільства, на незаконне відчуження землі або незаконне її використання, розпорядження або придбання всупереч встановленим правилам предметів, вилучених з обігу або обмежених в обігові[1].

З наведеного вбачається, що антисоціальними угодами визнавались ті, зміст яких порушував встановлені законом правила використання та відчуження майна, землі та придбання предметів, вилучених або обмежених в обігові. Разом з тим, у подальшому така позиція була частково змінена, а саме: передбачалось, що під дію ст. 49 ЦК УРСР підпадають угоди, які направлені на використання всупереч закону колективної, державної або приватної власності з корисливою метою, ухилення фізичних та юридичних осіб від оподаткування доходів, використання майна, яке знаходиться у їх власності або користуванні, на шкоду правам, свободам і гідності громадян, на незаконне відчуження землі або незаконне її використання, розпорядження або придбання всупереч встановленим правилам предметів, вилучених з обігу або обмежених в обігові[2].

З наведеного вбачається, що з часом до переліку антисоціальних угод були додані ті, що направлені на ухилення від оподаткування доходів.

Слід зазначити, що станом на сьогодні відсутні аналогічні вищенаведеним судові роз'яснення щодо антисоціальних угод. Така ситуація значно ускладнює ідентифікацію правочинів, зміст яких суперечить інтересам держави і суспільства. Фактично судова практика обмежується позицією, згідно з якою правочин, учинений з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, водночас є і таким, що порушує публічний порядок [3]. Крім того, кваліфікація антисоціальних правочинів ускладнюється ще й тим, що в

[1] Див. п. 6 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про визнання угод недійсними» від 28.04.1978.

[2] Див. Роз'яснення Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням угод недійсними» від 12.03.1999.

цивільному законодавстві України не розкривається зміст категорії «інтереси держави і суспільства». За таких умов доцільним є дослідження теорії та практики застосування відповідних положень у цивільному законодавстві інших країн. Зокрема, ст. 169 ЦК Російської Федерації встановлює нікчемність угоди, яка укладена з метою, що суперечить основам правопорядку. В російський юридичній літературі звертається увага на те, що саме публічний характер інтересів, що порушуються подібними угодами, дозволяє віднести їх до антисоціальних. Об'єктивну сторону таких угод складають серйозні та небезпечні порушення закону, які зазвичай є злочинними діями. При цьому під основами правопорядку прийнято розуміти загальні принципи права, основні засади, що встановлюють його сутність, соціальну спрямованість, та визначають межі здійснення прав і свобод у суспільстві. Головні основи правопорядку закріплені в Конституції Російської Федерації. Вони визначають суспільну, політичну та економічну організацію суспільства [4, с. 370].

В юридичній літературі до основних кваліфікуючих ознак угод, які порушують приписи ст. 169 ЦК РФ відносять те, що: (1) безпосереднім об'єктом є не просто закони та інші нормативні акти, а ті, які містять основи правопорядку. Тобто, мова йде перш за все про публічно-правові за своєю природою акти; (2) дії, про які їде мова, повинні бути здійснені умисно і цей умисел обов'язково повинен бути направлений на мету, яка завідомо суперечить основам правопорядку. Наприклад, укладання угоди шляхом шахрайства [5, с. 186].

Наостаннє необхідно зазначити, що конкретний перелік угод, які порушують основи моралі за ст. 169 ЦК РФ, формуються судовою практикою. Зокрема, як роз'яснив Пленум Вищого арбітражного суду РФ у своїй постанові від 10.04.2018 № 22[1], для застосування статті 169 ЦК РФ необхідно встановити, що мета угоди, права та обов'язки, які сторони прагнули встановити при її здійсненні, або бажані зміни чи припинення існуючих прав та обов'язків завідомо суперечили основам правопорядку і моральності. При цьому мета угоди може бути визнана завідомо суперечною основам правопорядку і моральності тільки в тому випадку, якщо в ході судового розгляду буде встановлена наявність умислу хоча б у однієї зі сторін.

Вищезазначений підхід вироблений судовою практикою до ідентифікації угод, які порушують основи правопорядку за ст. 169 ЦК РФ, багато в чому є актуальним для кваліфікації правочинів, зміст яких суперечить інтересам держави і суспільства за статтями 203, 228 ЦК України. Зокрема, Пленум Верховного Суду України також вважає, що при кваліфікації правочину за статтею 228 ЦК має враховуватися вина, яка полягає в намірі порушити публічний порядок сторонами правочину або однією зі сторін. Доказом вини може бути вирок суду, постановлений у кримінальній справі, щодо знищення,

[1] Станом на сьогодні постанова ВАС РФ від 10.04.2008 № 22 втратила чинність. Однак її положення залишаються актуальними для встановлення ідентифікуючих ознак правочинів, зміст яких суперечить основам правопорядку.

пошкодження майна чи незаконного заволодіння ним тощо[1]. При цьому, на нашу думку, зазначену позицію треба сприймати з урахуванням того, що правочин, учинений з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, водночас є і таким, що порушує публічний порядок. Адже, як про це зазначалось вище, судова практика пішла шляхом ототожнення вищенаведених правочинів. За таких умов можна допустити, що правочинами, зміст яких суперечить інтересам держави і суспільства, будуть (як зазначено у п. 18 вищезгаданої постанові Пленуму ВСУ) ті, які посягають на суспільні, економічні та соціальні основи держави, зокрема: правочини, спрямовані на використання всупереч закону комунальної, державної або приватної власності; правочини, спрямовані на незаконне відчуження або незаконне володіння, користування, розпорядження об'єктами права власності українського народу – землею як основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, її надрами, іншими природними ресурсами (стаття 14 Конституції України); правочини щодо відчуження викраденого майна; правочини, що порушують правовий режим вилучених з обігу або обмежених в обігу об’єктів цивільного права тощо. Усі інші правочини, спрямовані на порушення інших об'єктів права, передбачені іншими нормами публічного права, не є такими, що порушують публічний порядок.

На нашу думку, ще однією ознакою правочину, зміст якого суперечить інтересам держави і суспільства, є спеціальний суб’єкт звернення з позовом про визнання такого правочину недійсним. Зокрема, в першу чергу суб’єктом такого звернення можуть бути органи державної влади, місцевого самоврядування та інші суб’єкти владних повноважень, до компетенції яких віднесений захист інтересів держави і суспільства, а у разі відсутності такого органу – прокурор. Ми вважаємо, що вказана ознака також є актуальною для кваліфікації антисоціальних угод за ст. 169 ЦК РФ.

Таким чином, загальним для судової практики застосування ст. 169 ЦК РФ та ст. 228 ЦК України є наявність умислу у сторін/сторони правочину, спрямованого на порушення публічного порядку, а також те, що безпосереднім об’єктом порушення змістом такого правочину є публічно-правові акти.

На нашу думку, вищезазначений порівняльний правовий аналіз дозволяє визначитись з основними кваліфікуючими ознаками правочинів, зміст яких суперечить інтересам держави і суспільства, а саме:

По-перше, з об’єктивної сторони першою і основною кваліфікуючою ознакою правочинів, які порушують інтереси держави і суспільства, є їх мета, тобто спрямованість на досягнення такого результату, який не просто не відповідає вимогам закону, а прямо і очевидно для всіх учасників цивільного обігу та суду порушує публічні інтереси, які направлені на забезпечення основ державного ладу. Фактично мова йде про порушення змістом правочину публічних інтересів, захист яких забезпечується відповідними положеннями публічного права.

[1] Дивись п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними».

По-друге, з суб'єктивної сторони обов'язкова наявність умислу однієї або обох сторін, які уклали відповідний правочин. Зокрема, для визнання правочину недійсним з підстав порушення інтересів держави і суспільства вимагається двостороння або одностороння обізнаність щодо обставин, які стали підставою для порушення інтересів держави і суспільства. В основі доказової бази, що підтверджує умисел сторін на укладання антисоціального правочину, може бути постанова уповноваженого органу про притягнення до адміністративної відповідальності або вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності. Від наявності умислу напряму залежать і правові наслідки вчинення правочину (конфіскація чи реституція), що порушує інтереси держави і суспільства.

На нашу думку, вищезазначені висновки дозволяють надати визначення правочину, зміст якого суперечить інтересам держави і суспільства. Зокрема це правочин, який спрямований на порушення основ державного правопорядку або суспільного ладу (публічних інтересів), що закріплені у відповідних публічно-правових (імперативних) нормах та умисність вчинення яких підтверджується вироком у кримінальній справі або рішенням суду про притягнення до адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Альманах цивилистики: Сборник статей. Вып. 4 / Под ред. Р. А. Майданика. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 430 с.

2. Цивільний кодекс України (науково-практичний коментар). / Під загальною редакцією д. ю. н., проф. Є. О. Харитонова – Х.: ООО «Одіссей», 2000. – 800 с.

3. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 25.11.2010 у справі № К-6248/07. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/13330755

4. Суханов Е. А. Российское гражданское право: учебник: в 2 т. – Т. I: Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. Личные неимущественные права / Суханов Е. А. / отв. ред. Е. А. Суханов. – М.: Статут, 2011. – 958 с.

5. Брагинский М. И. Договорное право: Кн. 1: Общие положения / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – М.: Статут, 2008. – 848 с.

Суржик Ю.В.
студент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА У КРАЇНАХ ЄС. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Нині наша держава розвивається у напрямку європейської інтеграції. І реформа українського процесуального законодавства стала важливим

кроком у даному процесі. Проблематика територіальної юрисдикції (підсудності) є одним із ключових аспектів з'ясування юрисдикції суду на дану справу.

Тому мета цієї науково роботи – порівняти нормативне врегулювання питань підсудності в нашій країні та в інших.

Функціональна підсудність – розподіл компетенції між судами загальної юрисдикції, на підставі виконуваних ними функцій – місцеві суди, суди апеляційної інстанції, суди касаційної інстанції.

Родова підсудність визначає компетенцію судів різних інстанцій щодо розгляду цивільних справ у першій інстанції залежно від роду (предмета) справи, суб'єктного складу справи.

До такої підсудності належить:

– підсудність справ, у яких однією із сторін є суд або суддя (ст. 26 Цивільного процесуального кодексу України – далі ЦПК);

– підсудність справ про спори між громадянами України, якщо обидві сторони проживають за її межами (ст. 29 ЦПК);

– підсудність справи про розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, які проживають за межами України (ст. 29 ЦПК).

Підсудність справ, у яких однією із сторін є суд або суддя. Даний вид підсудності спрямований на здійснення правосуддя об'єктивним і неупередженим судом.

Коли однією із сторін є суд або суддя цього суду, тобто першої чи апеляційної інстанції, то підсудність цивільної справи визначається ухвалою судді суду вищої інстанції без виклику сторін. Якщо однією зі сторін є Верховний Суд або суддя цього суду, то підсудність справи визначається за загальними правилами підсудності, тобто статтями 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32 ЦПК.

Просторова підсудність – підсудність справи суду залежно від території, на яку розповсюджується юрисдикція даного суду. З її допомогою розмежовується компетенція однорідних судів (однієї ланки судової системи).

Цивільне процесуальне законодавство виділяє кілька видів просторової підсудності, у залежності від місця знаходження сторін, характеру спірних правовідносин, угоди сторін, наявності зв'язку між справами. До них відносяться:

1. Загальна територіальна підсудність – підсудність справ за місцезнаходженням відповідача.

Позов пред'являється в суді за місцезнаходженням відповідача або за місцезнаходженням головного офісу юридичної особи (Франція) чи її місцем реєстрації (Німеччина). У разі якщо у справі є декілька відповідачів, позивач обирає, за чиїм місцеперебуванням буде визначатись підсудність.

Аналогічним чином загальну підсудність визначає ЦПК Естонії, відповідно до §79 якого позови до фізичної особи пред'являються за місцем її проживання; позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім

місцезнаходженням. У випадку якщо місце проживання особи невідоме, позов пред’являється в суд за останнім відомим місцем проживання.

Відповідно до статті 28 ЦПК України позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання; позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім місцезнаходженням.

2. Альтернативна підсудність – підсудність справ за вибором позивача.

ЦПК Естонії визначає такі випадки альтернативної підсудності у деяких категоріях справ, як наприклад, підсудність за місцем перебування особи у зв’язку з трудовими відносинами (§83); підсудність за місцем господарювання (§84); підсудність за місцезнаходженням юридичної особи (§85) та ін.

У Франції та Німеччині позови про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями, можуть пред'являтися також за місцем завдання шкоди. Законодавство Німеччини також передбачає можливість пред’явити позов за місцем постійного перебування (der Aufenthaltsort) відповідача у випадку студентів, робітників і т.д. (§20 ЦПК Німеччини), місцем розміщення активів відповідача (§23 ЦПК Німеччини), місцем проживання заповідача у справах про успадкування (§27 ЦПК Німеччини).

3. Виключна підсудність. Правило виключної підсудності застосовується у Франції та Німеччині щодо позовів, що виникають з приводу нерухомого майна. У таких випадках підсудність визначається за місцезнаходженням майна. §32 ЦПК Німеччини передбачає, що правило виключної підсудності застосовується до позовів про відшкодування збитків, нанесених через вплив на навколишнє середовище, і підсудність визначається за місцем нанесення шкоди. У Франції деякі правила виключної підсудності застосовуються до спорів, що стосуються товарних знаків, а також до спорів, що виникають у зв’язку з договором найму.

Відповідно до §11–17 (Розділ 10) Кодексу судової процедури Фінляндії правила виключної підсудності застосовуються до справ про розлучення, розподіл майна, встановлення батьківства, встановлення опіки над дитиною, усиновлення, успадкування.

У Німеччині підсудність справ наказного провадження (Mahnverfahren) та справ позовного провадження (Klageverfahren) визначається за загальним правилом.

Щодо справ наказного провадження то ЦПК України передбачає, що заява про видачу судового наказу подається до суду першої інстанції за загальними правилами підсудності, встановленими Кодексом.

Якщо суддя, вирішуючи питання про видачу судового наказу, встановить, що справа не підсудна цьому суду, заява повертається заявнику для подання до належного суду, про що постановляється ухвала. Вказана ухвала разом із заявою та всіма додатками до неї надсилаються заявнику (ст. 30 ЦПК).

Суд, який розглянув справу, не може передати її до іншого суду, якщо порушення правил підсудності виявиться після винесення судового наказу, наприклад, при поданні заяви про його скасування.

У порядку, передбаченому ч. 1 ст. 31 ЦПК, справа може бути передана до суду, найбільш територіально наближеного до цього суду, лише в разі ліквідації суду, який розглядав справу.

Щодо справ позовного провадження діють ті самі правила підсудності.

Щодо справ окремого провадження територіальна підсудність у кожній категорії справ встановлюється окремо у спеціальних нормах. Так, наприклад, альтернативна підсудність відповідно до якої заява про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, у тому числі неповнолітньої особи, чи визнання фізичної особи недієздатною подається до суду за місцем проживання цієї особи, а якщо вона перебуває на лікуванні у наркологічному або психіатричному закладі, – за місцезнаходженням цього закладу. А загальна підсудність передбачається, зокрема, заява про усиновлення дитини або повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування, подається до суду за місцем їх проживання.

Відповідно до законодавства Фінляндії якщо суддя вирішить, що справа не підсудна даному суду, справа з відома позивача або заявника передається до належного суду. Суд має право утриматись від передачі справи, якщо підсудність не може бути встановлена без труднощів (§22 розділу 10 Кодексу судової процедури Фінляндії).

Відповідно до ч. 2 §22 р.10 Кодексу судової процедури Фінляндії рішення, винесені судом по даній справі до її передання до іншого суду, зберігають чинність, якщо суд, до якого передають дану справу, не вирішить інакше; рішення про передання справи не підлягає оскарженню.

Відповідно до статті 188 ЦПК України, якщо суддя, вирішуючи питання про відкриття провадження у справі, встановить, що справа не підсудна цьому суду, заява повертається позивачеві для подання до належного суду, про що постановляється ухвала. Ухвала суду разом із заявою та всіма додатками до неї надсилаються позивачеві.

Відповідно до §107 ЦПК Естонії суд першої інстанції може передати справу до іншого суду, якщо сторони нададуть суду відповідне клопотання до проведення першого засідання суду, а у випадку письмового провадження до закінчення терміну представлення позицій сторін.

Список використаних джерел:

1. Аболонин Г. О. Гражданское процессуальное право США / Глеб Олегович Аболонин. – Москва: Волтерс Клувер, 2010. – 432 с.

2. Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты / Татьяна Владимировна Сахнова – Москва: Волтерс Клувер, 2008. – С. 475.

3. Цивільний процес України: академічний курс: [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]; [за ред. С. Я. Фурси]. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. – 848 с.

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004. № 40–41, 42, ст. 492.

5. Черняк Ю. В. Інститут підсудності в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України: Дис ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ю. В. Черняк; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2016. – 187 с.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Антонюк В.О.
студентка,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ДОГОВІР ЯК ФОРМА РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ НА ХОРЕОГРАФІЧНИЙ ТВІР

Хореографічний твір є одним із об'єктів авторського права відповідно до ст. 433 Цивільного кодексу України [1], ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2]. Як і щодо інших об'єктів авторського права законодавець передбачає можливість розпорядження майновими правами на хореографічний твір. Однією із форм розпорядження є договір. Безперечно, права на даний об'єкт можна передати лише за допомогою особливої групи правочинів – договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Метою нашого дослідження є визначення специфіки договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на хореографічний твір, визначення видів таких договорів та їх істотних умов.

Загальні положення щодо договорів у сфері інтелектуальної власності містить Глава 75 ЦК, де в ст. 1107 наведений невичерпний перелік таких договорів. Крім того, положення Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2] регламентують, що розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права здійснюється на підставі авторських договорів. Слід наголосити, що дані нормативно-правові акти не узгодженні між собою, оскільки з їх змісту не можна зробити однозначний висновок як співвідносяться поняття авторського договору та договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Існує декілька позицій щодо даного питання, але це не є предметом нашого дослідження. Тому лише зазначу, що дана робота ґрунтується на підході, який визначає, що авторський договір це окремий комплексний вид договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, виділений на підставі об'єкта як критерію класифікації, та має свій внутрішній поділ на види.

Розглянемо окремі види договорів, предметом яких можуть бути майнові права інтелектуальної власності на хореографічний твір.

Перш за все, варто зазначити, що можливе укладення договору з метою як відчуження майнових прав на хореографічний твір, так і надання в користування. До першої групи належить договір про створення на замовлення та використання хореографічного твору. Закон даний правочин іменує авторським договором замовлення. Цей договір передбачає створення

хореографічного твору в майбутньому та передачу прав на нього. Щодо істотних умов, то, перш за все, це предмет договору. Хореографічний твір має відповідати вимогам замовника. Це може бути вимога змістової складової твору (історії, ідеї, яка закладена в основу танцю), вимога до застосування конкретного стилю танцю, хореографічних образів, тривалості хореографічного твору або кількості його виконавців та інші. Це все характеризує хореографічний твір як об'єкт договору. Стосовно інших істотних умов, то це строк виконання зобов'язання та умови, способи використання твору.

Ще одним видом є договір про передання виключних майнових прав на хореографічний твір. У даному договорі істотною умовою є предмет, оскільки права на хореографічний твір, як і на будь-який об'єкт авторського права, підлягають дробленню, тому необхідно чітко формулювати майнові права, які передаються за договором. Права, що не зазначенні, вважаються такими, що не передані. За даним договором можуть бути передані права повністю або частково.

Іншою групою є договори, що спрямованні на надання майнових прав на хореографічний твір у користування. Передача права на використання твору іншим особам може здійснюватися на основі авторського договору про передачу виключного права на використання твору або на основі авторського договору про передачу невиключного права на використання твору [2, ст. 32], тобто ліцензійні договори. Даний договір повинен включати ряд істотних умов: предмет договору, що відображає конкретні способи використання твору (право на використання твору при створенні танцювального номеру, право на виконання танцю, право на переробку та виконання хореографічного твору тощо), строк дії договору, територію дії договору, розмір і порядок виплати авторської винагороди. Строк дії договору та територія ніякої специфіки, пов'язаної з об'єктом, не мають. Слід звернути увагу на те, що розмір авторської винагороди, фіксовані ставки якої повинні визначатися Постановою Кабінету Міністрів України N 72, щодо хореографічного твору не встановлені. А от порядком виплати авторської винагороди, на мою думку, у більшості випадків все ж таки буде паушальний платіж. Це пов'язано із самою сутністю хореографічного твору і способів його використання.

На теоретичному рівні виділяють декілька видів ліцензій щодо розпорядження майновими правами на хореографічний твір: «все включено», обмежена, вибіркова. Творцем першої стала хореограф Твайла Тарп. Вона передбачає надання права використання всіх елементів танцю. Тобто, окрім композиції рухів, це може бути музика, костюми, декорації. Винагорода виплачується лише хореографу, а останній розподіляє її між іншими правовласниками, з якими він має угоди. Обмежена ліцензія передбачає отримання права користування лише на саму хореографію (набір рухів). Вибіркова – право ліцензіара обирати коло ліцензіатів. Наприклад, студія сучасної хореографії відмовляється надавати права на свої твори будь-кому, окрім навчальних закладів [4].

Законодавство встановлює вимогу, а саме предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта права інтелектуальної

власності, які на момент укладення договору не були чинними. Тут виникає питання коли виникають права на хореографічний твір і за яких умов? Як і на всі об'єкти авторського права, – з моменту створення. Таким моментом є фіксація твору, його матеріальне втілення. Якщо із творами образотворчого мистецтва чи літератури тут все очевидно, то у випадку із хореографічним твором не так однозначно. Є декілька способів фіксації хореографічного твору – відеозапис, хореографічний текст, графічне зображення, фотографічне закріплення рухів. Відеозапис – фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за допомогою числового представлення) на відповідному матеріальному носії рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою. Із сучасним рівнем техніки вважаю такий спосіб найбільш простим, швидким і точним. Електронна версія хореографічного твору може бути легко розповсюджена, передана іншому суб'єкту, який територіально віддалений від володільця майнових прав. Проте дана перевага є у той же час і недоліком, оскільки виникає ризик піратства.

З погляду теорії танцю хореографічний текст – складова частина і виразний засіб хореографічної композиції; сукупність в певній послідовності всіх танцювальних рухів і поз, що утворюють танець. Хореографічний текст складається з елементів танцювального мови (хореографічної лексики), які в певній послідовності і взаємозв'язку утворюють цілісну систем [3].

Юридичний аспект: хореографічний текст – це спосіб фіксації хореографічного твору шляхом опису за допомогою лексичних інструментів рухів, поз, жестів, які складають композицію танцю, та його змістової складової.

Такий спосіб фіксації ускладнюється варіативністю рухів, він є не таким точний, як попередній, на мою думку, оскільки слова можуть мати відмінне трактування іншим суб'єктом.

Графічне зображення – це схематичне зображення рухів. Такий спосіб забирає дуже багато часу.

Фотографічне закріплення рухів – це система фотографій, розставлених у хронологічному порядку, яка відображає композицію танцю.

Я вважаю, що такий спосіб дещо утруднений порівняно з першим. Якщо в першому відеооператором може бути практично кожен, хто мінімально володіє навиками роботи з камерою (наприклад, телефонною), то фіксацію танцю фотографічним способом має здійснювати професіонал, бо для фото об'єктів у русі потрібна певна техніка фотографування.

Окрім названих, Месяшна К. О. у своїй дисертації ще одну об'єктивну форму вираження хореографічного твору – виконання його танцюристом [5]. З даною думкою погоджуюся, але із зазначенням того, що така форма вираження є динамічною, тобто існує лише в момент дії, а для отримання правової охорони об'єкт повинен існувати і після самого виконання та може бути використаний іншими особами, окрім автора.

Таким чином, матеріальним втіленням об'єкту договору є відеозапис, фотоматеріали, графічні зображення або хореографічний текст.

Отже, майнові права на хореографічний твір можуть бути предметом авторських договорів спрямованих як на зміну правовласника, так і надання в користування. При укладенні таких договорів слід враховувати специфіку хореографічного твору як об'єкту.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року. Відомості Верховної Ради України від 29.03.1994–1994 р., № 13, стаття 8, 32.

3. URL: https://studfiles.net/preview/2973912/page:3.

4. Кирсанова К. А. Интеллектуальные права на хореографическое произведение, его исполнение и постановку: автореферат дис. кандидата юридических наук. – Москва, 2016. – 34 с.

5. Месяшная Е. А. Особенности хореографического роизведения / Е. А. Месяшная // Актуальные проблемы интеллектуальной собственности: Матер. Первой всероссийской науч.-практ. конф. 19–20 октября 2006 г.: В 3 т. – М., 2006. – Т. 2. – С. 233.

Степанська Д.О.
студентка,
Науковий керівник: **Кривошеїна І.В.**
кандидат юридичних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТЕЛЕВІЗІЙНИЙ ФОРМАТ – ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У сьогоднішньому глобалізаційному світі, в час стрімкого розвитку телебачення та інших медіа сервісів для перегляду телевізійних програм, важко уявити медіа ринок без такої категорії як телевізійний формат. Телевізійні програми, створені на основі формату вже пройшли глядацьку оцінку за кордоном, де і були створені. У наш час набагато вигідніше використовувати вже перевірену ідею, яка пройшла випробування на інтерес у аудиторії. Тому сьогодні, в сфері українського телебачення стрімко розвивається така телевізійна форма як телевізійний формат. З огляду на це, актуальним видається правовий аналіз телевізійного формату як об'єкта права інтелектуальної власності, визначення його основних ознак та характеристик, а також його оцінка в порівнянні з досвідом в зарубіжних країнах.

Метою дослідження є аналіз телевізійного формату як об'єкта права інтелектуальної власності, визначення його основних ознак та характеристик, а також формування власних пропозиції щодо їх вдосконалення з урахуванням зарубіжного досвіду.

Питанню телевізійного формату присвячені дослідження А. Штефан, Н. Федорової, О. Жилінкової, А. Горчакова, Е. Гаврилова, О. Шерстобоєвої, Н. Суботи, А. Морана та інших.

В Україні, мова про телеформат починається на початку 2000-х років, коли вітчизняні ЗМІ почали відходити від відвертої політизації телепростору, вважаючи за краще напрямок комерціалізації контенту. Розважальні жанри і формати стали більш різноманітними. Закономірним наслідком цих трансформацій стала націленість медіа підприємств на комерційний успіх. Зі зміною економічних умов змінилися і цілі телебачення: функції освіти, інформування, розвитку особистості, соціальної інтеграції відійшли на другий план, поступившись місцем функції розважальної. Тепер телебачення орієнтується на виробництво емоцій і вражень, відповідно, змінюються і споживчі властивості програм. Для цього телебачення починає використовувати універсальний, відпрацьований механізм створення телепрограми – телевізійний формат. На жаль, у вітчизняному законодавстві відсутнє визначення телевізійного формату. На думку вітчизняного вченого Олени Жилінкової, телевізійний формат — це складний об’єкт телевізійного виробництва, який становить собою сукупність певних елементів, комбінація яких є характерною саме для певного телевізійного продукту, та яка надає йому здатності до ідентифікації [1, с. 59].

Один з найкращих, максимально повних описів ознак та характеристик телевізійного формату запропонувала вчена, кандидат юридичних наук Анна Штефан. На її думку, формат містить опис ідеї, концепції, мети телепередачі, її основних компонентів та принципів їх взаємодії, тобто своєрідне резюме, яке може дати загальне уявлення про телепередачу, її основу та сюжет. Формат також включає перелік всіх дій, які необхідно здійснити для виробництва телепередачі. Він містить сценарій, опис основної та додаткових сюжетних ліній, правила гри чи конкурсу, сюжетні ходи та варіанти розвитку подій. У форматі дається опис головних діючих осіб – ведучих, суддів, експертів, тощо, критерії для відбору учасників шоу, деталізується художнє оформлення, декорації та спеціальні конструкції [2, с. 53].

Під терміном «телевізійний формат» ми повинні розуміти цілісну сукупність об'єктів авторського права, інших об'єктів та/або результатів інтелектуальної власності та/або діяльності, включаючи: концепцію, стилістику телефільмів, телепрограм, оригінальну назву, загальний синопсис (ідея, типажі героїв, персонажів, структура і характеристика випусків, обстановка, ролі провідних учасників, ведучих їх взаємовідносини, типові сцени, сюжети, послідовність сюжетів в телевізійній програмі), сценарії, виробничий досвід, творчі ходи і винаходи режисерів, операторів, сценаристів, монтажерів і інших осіб, залучених до виробництва телевізійної програми, музичні твори, спеціально створені для формату, типові титри, знання і секрети виробництва (ноу-хау), реалізація яких в комплексі була покладена в основу оригінального аудіовізуального твору, ставши його відмінними характеристиками.

У випадку порушення прав на такий «особливий» об’єкт, в Україні скаржники обирають шлях захисту цієї категорії через інститут авторського

права, а саме охорони літературного твору – сценарію. В такому випадку правова охорона надається автоматично такому об'єкту. Також, ще одним альтернативним способом захисту є реєстрація назви телевізійного формату як торговельної марки. Перевагою є те, що зареєструвати такий знак можна не лише в Україні, а й за кордоном. Захист та охорона прав інтелектуальної власності на телевізійну програму – спірне питання не тільки в Україні, а й в усьому світі. Ні міжнародними, ні національними нормами країн, в тому числі і України, не закріплено ні поняття телеформату, ні критерії його захисту та охорони.

Зарубіжний досвід не дає відповіді на питання чи є телевізійний формат окремим об'єктом інтелектуальної власності чи ні. На рівні нормативно - правових актів такого закріплення на жаль не існує, проте є не велика, проте вже достатньо сформована міжнародна практика, яка знаходиться в постійному пошуку підходів до кожної окремої справи, пов'язаної з правами на телевізійний формат.

Так, наприклад у 2003 р. Верховний суд Німеччини у справі Sendeformat зазначив, що формат телевізійної програми — це певна сукупність її характерних ознак, які здатні слугувати загальним шаблоном, що формує кожну окрему програму, даючи можливість публіці легко та швидко впізнати кожну передачу, незалежно від її змінюваного змісту, як частину серії телевізійних програм [3]. А вже у 2004 році телевізійний формат був визнаний як об'єкт права інтелектуальної власності згідно з рішенням суду у Бразилії у справі щодо телепрограми «Великий Брат». Відповідно в контексті права, телеформат почали трактувати як організаційно-творчий продукт, в основі якого певна оригінальна ідея, і який складається із певних елементів, комбінація яких є характерною саме для цього телевізійного продукту, та яка надає йому здатності вирізнятися серед інших однорідних об'єктів [4, с. 54].

З проведеного аналізу ми бачимо, що перш за все, телевізійний формат і є основою будь-якої телепрограми. Він має на увазі під собою не тільки ідею, а й її виконання, технічні нюанси, зовнішню візуалізацію, музику, костюми, світлове та інше оформлення. Телевізійний формат об'єднує в собі безліч елементів, які становлять певну систему. Тому захист одного елементу окремо, яким би важливим він не був, не дозволить захистити формат як цілісне системне явище. З огляду на зарубіжний досвід, українське законодавство з права інтелектуальної власності необхідно доповнити таким об'єктом як телевізійний формат, а також визначити його основні ознаки. Саме це забезпечить ефективне вирішення спірних ситуацій на телевізійному ринку як в судовому так і в позасудовому порядку.

Список використаних джерел:

1. Жилінкова О. Правова охорона телевізійного формату як об'єкта права інтелектуальної власності / О. Жилінкова О. // Юридична Україна. – 2011. – № 5. – С. 57–63.

2. Штефан А. Формат телепередачі: сутність, зміст, правова охорона / А. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 1. – С. 49–58.

3. Ute Klement. Protecting television show formats under copyright law – new developments in common law and civil law countries // European Intellectual Property Review. 2007. – №. 2. – P. 52–60.

4. Jonathan Coad. Endemol Wins Copyright Protection For Big Brother In Brazil. URL: http://www.swanturton.com/ebulletins/archive/JKCBigBrotherFormat.aspx?template=articlesprinter.aspx.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Гладкий В.В.
аспірант,
Навчально-науковий інститут права
імені князя Володимира Великого

КОНЦЕПЦІЯ ВИКРИВАЧА КОРУПЦІЇ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ (2009–2019 РР.)

Корупція є явищем, що постійно еволюціонує [1, с. 4001], вдосконалюючись у власних формах здійснення та методах захисту від викриття, що є важливим аспектом у цій проблемі, з огляду на те, що руйнівний вплив корупції на якість життя людини, на цілісність та життєздатність існуючого світопорядку не викликає ґрунтовних сумнівів. Попри це, не слід також ігнорувати і роль корупційних мотивів у здійсненні геноцидів, війн, воєнних конфліктів, котрі потенційно можуть бути здійсненними із застосуванням ядерної зброї (з огляду на те, що ядерною зброєю, як відомо, володіють також і досить корумповані держави) [2, с. 59]. Руйнування ідеї панування права особами, котрі толерантно ставляться до корупції, а також становлення корупції в якості фігури державного управління властиві також і для України.

На сьогоднішній день в Україні можна констатувати невідповідність суспільної свідомості українського суспільства антикорупційним очікуванням цього суспільства та суттєвих вад суспільної антикорупційної освіченості, обізнаності [3, с. 124]. З огляду на це можна спостерігати те, що велика частина осіб, що, з одного боку, ганьблять корупціонерів та корупцію, з іншого ж боку – є активними чи пасивними учасниками корупційних відносин. Вказане є досить важливим питанням, адже, вагому роль у процесі запобігання та протидії корупційним злочинам та правопорушенням, пов’язаним з корупцією, безумовно, відіграє суспільство, серед іншого, ті, хто володіє інформацію про факт вчинення відповідного злочину (правопорушення) та може повідомити про це компетентні державні органи – викривачі корупції. Саме тому, важливим є створення ефективної нормативної бази діяльності викривачів в Україні, а, щонайперше – закріплення у антикорупційному законодавстві адекватної дефініції поняття «викривач».

Вперше в Україні контекстним чином врегульовувалось питання визначення сутності викривачів корупції у вже недіючому Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» 2009 р., в ст. 15 якого встановлювались окремі правила участі громадськості в заходах щодо запобігання та протидії корупції. Зокрема, у ч. 1 вказаної статті зазначалось, що об’єднання громадян та їх члени або уповноважені представники, а також

окремі громадяни в діяльності щодо запобігання, виявлення та протидії корупційним правопорушенням можуть (крім випадків, коли це віднесено законом до виключної компетенції спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції), серед іншого: повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних правопорушень спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, іншим органам, зазначеним у цьому Законі, керівництву та колективу підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення, а також громадськості.

Вже у Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» 2011 р., яким замінювався попередній законодавчий акт, була передбачена норма про державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції. У ч. 1 ст. 20 вказаного законодавчого акту містилась легальна дефініція поняття «особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач)», а саме: «особа, яка добросовісно (за відсутності корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів) повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою».

Між тим, вказана дефініція викликає низку питань щодо її оптимальності. По-перше, проблематичним є питання про ґрунтовність інформації, яку повідомляє викривач, адже не будь-яка інформація, що повідомляється добросовісно, обов'язково вказує на її достовірність. По-друге, сумнівною є вимога про добросовісність повідомлення про порушення вимог вказаного Закону, а саме як повідомлення відповідної інформації за відсутності корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів. Виникає питання: чи унеможливлює неприязнь, конфлікт, бажання помсти і т. д. можливість викриття корупційного діяння? Безумовно, для блага антикорупційної практики добросовісність мотивів викривача не має значення, якщо повідомлення є достовірним й може сприяти попередженню та протидії корупційної діяльності особи, яку викривають у цій діяльності.

Зауважимо, що 14 жовтня 2014 р. національний парламент прийняв «пакет антикорупційних законів», основним з яких був Закон України «Про запобігання корупції», в якому міститься розділ VIII «Захист викривачів», що складається зі ст. 53. У ч. 1 ст. 53 Закону дається нове визначення поняття «особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач)» – особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою. Відтак, як вбачається: (а) поняття «викривач», так само як і в попередньому законодавчому акті, ототожнюється з «особою, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції»; (б) сутнісна характеристика викривача була доповнена наявністю обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною; (в) зі сутнісної характеристики викривача був викреслений такий її елемент, як добросовісність викривача, тобто, те, що викривач має добросовісно повідомляти про відповідні порушення. Між тим, зауважимо, що у «пакеті антикорупційних законів», разом із Законом України «Про запобігання корупції», була прийнята також і Антикорупційна стратегія

на 2014-2017 рр., що містить вказівку про необхідність втілення в життя «інституту доброчесних викривачів фактів корупції».

Окрім того, на наш погляд, досить спірним у визначенні поняття «викривач» є вживання терміну «обґрунтоване переконання», адже, законодавцем не дається його визначення, зокрема, шляхом закріплення у ст. 53 Закону відповідної примітки. Звернемо увагу на те, що означений термін також вживається у ст. 11 Закону України 2011 р. № 2939-VI, а також в підзаконних актах (приміром, у розділі II Методичних рекомендацій щодо заходів процесуального примусу, затверджених Наказом Державного агентства водних ресурсів України 2004 р. № 312, п. 5.9 Наказу Державної судової адміністрації 2011 р. № 93), в яких також відсутні примітки до статей, в яких би пояснювалось, що у правозастосовній діяльності слід розуміти поняття «обґрунтоване переконання».

Додатково ускладнює це питання той факт, що правниками до сьогодні не розроблена концепція «обґрунтованого переконання». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «обґрунтоване» тлумачиться як те, що «достатньо потверджується чим-небудь; аргументований, переконливий» [4, с. 800], а слово «переконання» як «тверда впевненість, певність у чому-небудь; віра у щось», «тверда, міцно усталена думка про що-небудь, погляд на щось» [4, с. 913]. Також можна помітити, що поняття «обґрунтованого переконання» аналізується науковцями-філософами. Зокрема, д-р філософ. наук А. О. Баумейстер з Київського національного університету ім. Тараса Шевченка зазначає, що «обґрунтування – це «те, що перетворює істинне переконання на знання», а обґрунтоване переконання – це «таке переконання, яке спирається на свідчення, аргументацію або досвід» [5, с. 7]. Тобто, враховуючи цей підхід, можемо припустити, що викривачем у контексті розглядуваного Закону України є будь-яка фізична особа, яка: (а) володіє знаннями про порушення вимог цього Закону іншою особою; (б) на основі аргументів або досвіду переконана у тому, що інформація про порушення є ґрунтовною; (в) повідомляє про це порушення.

Відтак, виникає питання: чи можна вважати, що ознаку «обґрунтоване переконання» можна зводити до вимоги про наявність у особи, що повідомляє про корупцію, певних доказів достовірності відповідної викривальної інформації («знання, засноване на доказах правопорушення»)? Для вирішення цього питання проаналізуємо ст. 11 Закону України «Про доступ до публічної інформації», в якому також використовується поняття «обґрунтоване переконання». У вказаній нормі Закону зазначається, що посадові та службові особи «не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю». Відтак, можемо дійти висновку, що «обґрунтоване переконання» не слід ототожнювати зі «знанням, заснованим на доказах

правопорушення» (це також підтверджує словникове тлумачення слів «обґрунтоване» та «переконання»), а, таким чином, особа, яка повідомляє про корупцію, може вважатись викривачем тоді, коли вона повідомляє про відповідне порушення Закону, не підтверджуючи повідомлення про корупцію доказом. Цілком очевидно, що потреба у захисті інформації вимагає, щоби розголошуючий її мав не лише певне переконання та добрі наміри, але й докази, які надають йому імунітет від юридичної відповідальності за порушення власних службових обов'язків. Утім, повідомлення недостовірної інформації про корупцію може завдати неменшу шкоду для авторитету відповідного органу влади, публічним службовцем (посадовою особою) якого є особа, котру хибно викривають, а також для державної безпеки й для самої особи, яку викривають.

Список використаних джерел:

1. Hladky V. V. The Manifestation of Corruption in Eastern Europe. Path of Science. Vol. 4, No 1. P. 4001–4012. DOI:10.22178/pos.30-5.

2. Гладкий В. В. Базові інтерпретаційні гіпотези концепту корупції. Актуальные научные исследования в современном мире. 2018. Вып. 7 (39), Ч. 3. С. 58–65. DOI: 10.5281/zenodo.1340954.

3. Гладкий В. В., Заросило В. О. Хабарництво як базисна форма прояву корупції. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2018. № 16. С. 5–10. DOI:10.5281/zenodo.1465480.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

5. Баумейстер А. О. Робоча програма навчальної дисципліни «Метафізика і онтологія» для студентів напряму підготовки «Філософія». Київ: Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2016. 12 с.

Голодна А.С.
студентка,
Науковий керівник: **Рєзнік О.М.**
кандидат юридичних наук, доцент,
Сумський державний університет

АДМІНІСТРАТИВНИЙ АРЕШТ: ПОРЯДОК ТА УМОВИ ЙОГО НАКЛАДЕННЯ

Адміністративна відповідальність реалізується шляхом застосування до винних осіб адміністративних стягнень. Адміністративна відповідальність – інститут адміністративного права. Це обов'язок особи, яка скоїла адміністративний проступок, нести відповідальність за свої протиправні дії у межах встановленого законом стягнення [1, с. 21].

Адміністративні стягнення – це матеріалізований вияв адміністративної відповідальності, негативний правовий наслідок неправомірної поведінки

особи, яка вчинила адміністративний проступок і повинна відповісти за свій протиправний вчинок та понести за це відповідне покарання у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального та фізичного впливу.

Конкретні види адміністративних стягнень передбачені в статті 24 КУпАП. Вони поділяються на основні та додаткові. Адміністративний арешт встановлено за адміністративні правопорушення, що за ступенем громадської небезпеки наближаються до злочинів. Арешт є найбільш суворим з усіх видів адміністративних стягнень. Тому законодавець прямо зазначає, що адміністративний арешт застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень. Цією ж обставиною пояснюється використання цього стягнення тільки в альтернативних санкціях.

Ч. 1 ст. 32 КУпАП вказує на те, що адміністративний арешт призначається районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею). У свою чергу слід відмітити, що застосування у вигляді адміністративного стягнення адміністративного арешту відноситься до виключної компетенції суду (ст. 32 КУпАП). При цьому адміністративний арешт застосовується як виключне адміністративне стягнення, що можна розуміти так, що у разі неефективного впливу інших адміністративних стягнень на правопорушника, застосовується найжорсткіший його вид – адміністративний арешт. У свою чергу останній характеризується значними обмеженнями прав, свобод та інтересів особистості і у цьому контексті найперше – обмеження волі [2].

Призначається адміністративний арешт тільки судом (суддею) терміном до 15 діб. Його не застосовують до вагітних жінок, жінок, що мають дітей віком до 12 років, осіб, які не досягли 18 років, інвалідів 1 і 2-ої груп (ст. 32), а також військовослужбовців, призваних на збори військовозобов’язаних, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ (ст. 15) [2].

Відповідно до статті 326 КУпАП, постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту виконується негайно після її винесення.

Відповідно до статті 327 КУпАП, осіб, підданих адміністративному арешту, тримають під вартою в місцях, що їх визначають органи внутрішніх справ. При виконанні постанови про застосування адміністративного арешту арештовані піддаються особистому оглядові. Строк адміністративного затримання зараховується до строку адміністративного арешту.

Відбування адміністративного арешту провадиться за правилами, встановленими законами України [3].

Відповідно до статті 328 КУпАП, особи, піддані адміністративному арешту за правопорушення, передбачені частиною першою статті 44, статтями 173,173-2, частиною третьою статті 178, статтею 185, частиною другою статті 185-1 і частиною першою статті 185-3 цього Кодексу, використовуються на фізичних роботах.

Організація трудового використання осіб, підданих адміністративному арешту, покладається на виконавчі органи сільських, селищних, міських рад.

Особам, підданим адміністративному арешту, за час перебування під арештом заробітна плата за місцем постійної роботи не виплачується [2].

За чинним законодавством адміністративний арешт передбачається за вчинення таких видів правопорушень: незаконні вироблення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44); дрібне хуліганство (ст. 173); розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і поява у громадських місцях у п'яному вигляді (ч. 3 ст. 178); злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку, військовослужбовця (ст. 185); порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій (ст. 185^1); прояв неповаги до суду (ст. 185^3) [2].

Крім того, адміністративний арешт передбачений як наслідок ухилення особи від відбування виправних робіт, застосованих за вчинення дрібного хуліганства. Відповідно до ст. 325 КУпАП постановою судді невідбутий строк виправних робіт може бути замінено адміністративним арештом із розрахунку один день арешту за три дні виправних робіт, але не більш як на 15 діб.

Отже, враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що потребує удосконалення правове регулювання моменту, з якого починається провадження по виконанню постанови про застосування адміністративного арешту. Цей момент має бути узгоджений із реалізацією права особи на оскарження такої постанови.

Список використаних джерел:

1. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття). Загальна та особлива частини: посіб. / І. П. Голосніченко. – Ірпінь, 1998. – 52 с.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення / Закон України від 07.12.1984 № 8073-X: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10.

3. Гончарук С. Т. Адміністративне право України: навч. Посібник / С. Т. Гончарук. – К.: "Видавничий дім "Аванпост-прим", 2000. – 240 с.

Жуков М.С.
аспірант,
Запорізький національний університет

СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відповідно до загальної теорії права суб'єкт правовідносин — це учасник правових відносин, який має суб'єктивні права та здатний виконувати юридичні обов'язки.

У статті 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначені суб'єкти інвестиційної діяльності. До них відносяться наступні:

– громадяни;

– юридичні особи України та іноземних держав;
– держави;
– недержавні пенсійні фонди;
– інститути спільного інвестування;
– страховики;
– фінансові установи – юридичні особи публічного права.

Частина друга та третя статті 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» розмежовую суб'єктів інвестиційної діяльності на інвесторів та учасників. Відповідно до такого розмежування, інвестори приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування [2].

Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності. Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора.

Стаття 1 Закону України «Про режим іноземного інвестування» додатково виділяє таких суб'єктів інвестиційної діяльності як міжнародні урядові та неурядові організації, фізичні особи – іноземця, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності [3].

Проте суб'єктний склад правовідносин у сфері інвестиційної діяльності дещо відрізняється від суб'єктного складу відносин, що виникають під час саме адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності. Це пов'язано з тим, що правовідносини у сфері інвестиційної діяльності ширші за правовідносини з приводу адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності. Правовідносини, що виникають з приводу адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності мають спеціальних суб'єктний склад притаманний саме їм та який не включає у себе суб'єктів, що є учасниками господарських, кримінальних правовідносин у сфері інвестиційної діяльності.

При цьому, доктрина адміністративного права не містить визначення поняття суб'єктів адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності, однак в узагальненому вигляді надає їх перелік:

– органи виконавчої влади;
– суб'єкти місцевого самоврядування;
– суб'єкти делегованих повноважень;
– громадські об'єднання [1, с. 22–23].

Аналіз нормативно-правових актів у сфері адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності дозволяє виділити наступний суб'єктний склад цих правовідносин:

– *Кабінет Міністрів України:* забезпечує проведення інвестиційної політики;

– *Офіс із залучення та підтримки інвестицій:* тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, діяльність якого координується Урядовим уповноваженим з питань інвестицій;

– *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України:* забезпечує формування та реалізацію державної інвестиційної політики, у тому числі з управління державними інвестиціями; розробляє в межах повноважень, передбачених законом, проекти нормативно-правових актів у сфері інвестиційної діяльності, в тому числі з управління державними інвестиційними проектами; здійснює державну реєстрацію інвестиційних проектів; формує перелік державних інвестиційних проектів; проводить моніторинг, узагальнення та оприлюднення інформації щодо стану розроблення та реалізації державних інвестиційних; утворює, реорганізовує та ліквідує регіональні центри з інвестицій та розвитку з метою підтримки інвестиційного розвитку регіонів та організації надання суб'єктам інвестиційної діяльності послуг, пов'язаних з підготовкою та реалізацією інвестиційного проекту, за принципом «єдиного вікна»;

– *Міжвідомча комісія з питань державних інвестиційних проектів:* розглядає державні інвестиційні проекти; подає Міністерству економічного розвитку і торгівлі України пропозиції щодо визначення пріоритетних напрямів реалізації державних інвестиційних проектів;

– *Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольські міські державні адміністрації:* державна експертиза інвестиційного проекту, що стосується розвитку відповідного регіону, підготовка і надання суб'єкту інвестиційної діяльності за її результатами висновку;

– *Районні та обласні ради:* сприяння інвестиційній діяльності;

– *Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад:* сприяння здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території.

Узагальнюючи наведене вище, можна зазначити, що суб'єктом адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності є фізичні та юридичні особи, держава, які беруть участь у правовідносинах, що виникають з приводу регулювання інвестиційної діяльності, із застосування адміністративно-правового методу.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. – 446 с.

2. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.

3. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19. – Ст. 80.

Пудкалюк К.О.
студент,
Науковий керівник: **Мацелик Т.О.**
доктор юридичних наук, доцент,
Університет державної фіскальної служби України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Більшість країн світу на сьогоднішній день має проблеми із управлінням державного боргу. Не дивлячись на те, державні запозичення мають численні наслідки, вони залишаються одним із найбільш застосованих форм фінансування видатків. Рівень боргу більшості країна світу в тому числі і України є досить критичним, тому розроблення боргової політики та оптимальної стратегії управління державним боргом є актуальним проблемою сьогодення, яка потребує подальшого вивчення нових підходів та оцінки можливості застосування зарубіжного досвіду в Україні.

Боргова безпека визначається в більшості випадків у співвідношенні державного боргу з валовим внутрішнім продуктом (Далі – ВВП). Також існують різі думки щодо визначення граничного значення відношення державного боргу до ВВП. Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України визначено, що критичним рівнем вважається 55% [1].

У вимогах серед міжнародних фінансових організаціях, зокрема в Меморандумі про співробітництво з Міжнародним Валютним Фондом (далі – МВФ), державний борг України не повинен перевищувати 35–40% ВВП [2].

Таблиця 1

Співвідношення державного боргу країн до ВВП [3]

Країна	2018 рік	Країна	2018 рік
Японія	*193%*	Угорщина	*130%*
США	*98%*	Польща	*71%*
Німеччина	*159%*	Росія	*25%*
Франція	*136%*	Україна	*71%*
Італія	*144%*	Естонія	*10%*
Велика Британія	*396%*	Болгарія	*70%*
Канада	*88%*	Білорусія	*37,6*

Дані табл. 1 показують, що велика кількість промислово розвинутих країн має досить високе боргове навантаження. Найбільшим боржником світу є Японія. Державний Борг США також має досить високий показник державного боргу. Слідом за США з великим відставанням розташувалися найбільш економічно розвинені країни Єврозони. Аналіз даних говорить про

те, що серед країн з транзитною економікою найменший рівень боргового навантаження серед представлених держав мають Естонія (10%) та Росія (25%).

Україна також має досить високий показник боргових зобов'язань. Причиною такої проблеми в Україні є наслідки того, що запозичені кошти не вкладаються в економіку та інвестиції, а буквально «проїдаються» у зв'язку із нестачею коштів у державному бюджеті.

Необхідно зазначити, що досвід управління державним боргом Польщі може стати корисним для України. Адже в перші роки членства в ЄС ця країна мала значні проблеми, серед яких можна виділити високий рівень боргового навантаження. Один із напрямі в боротьбі з державним боргом є затвердження стратегії управління державним боргом, яка діє протягом трьох років. Варто відзначити, що Міністерство фінансів розробляє стратегію управління боргом сектору публічних фінансів і одночасно представляє стратегію регулювання боргу державного сектору. Надалі обидві стратегії об'єднуються в одному документі, адже така послідовність передбачена положеннями Конституції Республіки Польща [4].

Боргової політики Казахстану характеризується ефективним законодавством, встановлення лімітів державної й місцевої заборгованості, а також застосування методу управління борговими зобов'язаннями – конвертація частини зовнішнього державного боргу у внутрішній через випуск цінних паперів у національній валюті. Перераховані заходи спрямовані на підвищення доступності фінансових інструментів для інвесторів, скорочення валютних ризиків та відкритих валютних позицій Казахстану [5].

В міжнародній практиці існує кілька підходів до управління державним боргом:

- функція управлінням державним боргом покладається виключно на Міністерством фінансів або борговим центром, який є підрозділом цього міністерства (США, Франція, Словенія, Польща);
- розподіл функцій обслуговування та управління державним боргом між Міністерством фінансів на Національним банком (Італія, Данія, Норвегія, Казахстан, Індія);
- управління державним боргом незалежним органом – агентством по обслуговуванню та управлінню державним боргом (Швеція, Ірландія, Нова Зеландія, Бразилія) [4].

Слід зазначити, що Польща планує створити агентство управління ризиками державного боргу. Ця практика можлива й в Україні та може бути ефективним елементом вдосконалення інституційної складової механізму регулювання державного боргу. Проте варто відзначити також, що, незважаючи на всі позитивні наслідки створення такого агентства в Україні, слід враховувати й негативні сторони цього впровадження, а саме збільшення витрат на утримання такого апарату [6].

Варто додати, що значною перешкодою у формуванні ефективного підходу до управління державним боргом в Україні є відсутність цілісної системи законодавчого забезпечення регулювання державного боргу.

Слід зробити висновок, що в розвинених країнах політика управління державним боргом передбачає розробку відповідних стратегій, затвердження урядових директив, а також ухвалення щорічних програм фінансування і планів здійснення боргових запозичень. Для проведення боргових операцій та забезпечення фінансування державного бюджету створюються автономні державні установи-агентства з питань управління державним боргом. Досвід деяких країн може бути використаний та впроваджений в практику під час розбудови системи управління державним боргом в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html (дата звернення: 29.11.2018).

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystychni-materialy. (дата звернення: 29.11.2018).

3. Офіційний сайт Світового Банку. URL: http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.CD (дата звернення: 29.11.2018).

4. Палешко Я. С. Міжнародний досвід управління державною заборгованістю, 2014. № 92. С. 34–44.

5. О государственном и гарантированном государством заимствовании и долге: Закон Республики Казахстан. URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z990000464 (дата звернення: 29.11.2018).

6. Босенко О. С. Управління державними борговими зобов'язаннями в зарубіжних країнах, 2016. № 2. С. 145–152.

Сінякевич О.О.
аспірант,
Науковий керівник: **Тильчик О.В.**
доктор юридичних наук, доцент,
Університет державної фіскальної служби України

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ЮРИСДИКЦІЙНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРОКУРАТУРИ

Виконання визначених завдань органами Прокуратури України безпосередньо пов'язане з аналізом різноманітної інформації, оскільки діяльність органів Прокуратури України включає в себе "підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання,

досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [1].

Дослідженню інформаційного забезпечення органів Прокуратури України значної уваги не приділялось, але науковим підґрунтям для розкриття цієї проблематики є праці таких науковців, як І. Арістов, К. Бєляков, М. Ануфрієв, О. Бандурка, Р. Калюжний, М. Корнієнко, В. Мацюк, В. Цимбалюк та ін.

Очевидно, що чим більш достовірна та повна інформація надходить до органів прокуратури, враховуючи оперативність її надходження та здійснення аналізу, тим вищою є ймовірність прийняття правильного управлінського рішення, на яке інколи закон та обставини відводять прокурору обмежений час. Інформатизація прокурорської діяльності в сучасних умовах має бути спрямована на виконання таких завдань: по-перше, підвищити рівень здійснення аналізу стану законності та правопорядку шляхом використання автоматизованих систем узагальнення та обробки накопиченої інформації в органах прокуратури. По-друге, підвищити оперативність перевірки достовірності оброблюваної інформації. Це можливо завдяки поширенню запровадження автоматизованого зіставлення отриманих даних з різних джерел. По-третє, спростити існуючу систему діловодства шляхом поширення використання комп'ютерної техніки, інформаційних систем для здійснення окремих контрольних функцій виконання різних документів, їх створення та знищення. По-четверте, запровадити єдину методологію автоматизованого збору, зберігання, використання та обробки інформації, яка потрібна для вирішення завдань, які стоять перед органами прокуратури. По-п'яте, забезпечити високу оперативність доступу до інформації прокурорсько слідчим працівникам та створити можливості для її оперативного оброблення та використання [1].

Інформатизація в органах прокуратури – це процес створення оптимальних умов (організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів) для комплексного використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності органів Прокуратури України. Сучасний стан розвитку інформаційних технологій дає підстави констатувати, що ефективне виконання органами прокуратури завдань та прокурорсько-слідчими працівниками службових обов'язків неможливе без використання автоматизованих систем,сучасної комп'ютерної техніки [2].

В Законі України «Про прокуратуру» [3] (пункт 2 частини 1 статті 20) передбачено право прокурора витребувати з державних органів, установ і організацій потрібні йому відомості, а пунктом 3 частини 1 цієї статті – інформацію про стан законності і заходи щодо її забезпечення. Слід при цьому відзначити, що в першому випадку йдеться про надання відповідних документів, що містять ту чи іншу інформацію, а в другому – на вимогу прокурора відповідний орган повинен надати йому інформацію у вигляді довідки з питань, що цікавлять прокурора [4].

При цьому потрібно мати на увазі, що інформація, яка стосується стану правопорядку може: а) витребуватися до прокуратури з ініціативи прокурора; б) стати відомою прокурору у процесі здійснення ним його конституційних функцій (під час розгляду кримінальної справи, участі в засіданні виконкому міської ради); в) в результаті моніторингу тих чи інших суспільних процесів (наприклад, моніторингу публікацій критичного характеру у місцевій пресі) [4].

Інформація може бути використана: а) для реагування на повідомлення про злочини та інші правопорушення відповідно до вимог закону; б) для планування перевірок виконання вимог законів; в) для використання її з метою аналізу діяльності прокуратури у тих чи інших правових сферах [4].

Таким чином, інформаційне забезпечення районних прокуратур можна визначити як діяльність прокурорсько-слідчих працівників, що спрямована на пошук, збирання, облік, нагромадження, розподіл, аналіз, збереження і передавання інформації, необхідної для здійснення наглядових та ненаглядових функцій прокуратур, виявлення й усунення недоліків в організації роботи органів прокуратури районної ланки. Система інформації має виступати одночасно як інструмент реалізації процесів здійснення нагляду й управління прокурорською системою та як передумова для прийняття оптимальних (наглядових та управлінських) рішень [5, с. 47].

Л. Прінь цілком правильно вказує, що при збиранні інформації необхідно використовувати способи, за допомогою яких може бути забезпечено виконання таких основних умов: правильність інформації; мобільність; простота збирання та передачі; економність; доступність [6, с. 84].

Слід також підтримати думку І. Вікторова, який вірно підкреслює, що “найбільш результативними є наглядові перевірки, що проводяться на основі глибокого аналізу стану законності. Важливо відзначити, що прокурору слід організовувати систематичне надходження необхідної інформації і, звичайно, перш за все, тією, якою володіють контролюючі органи” [7, с. 12].

І дійсно, серед таких джерел інформації про правопорушення найбільш важливими є відповідні контролюючі органи, на яких законом покладений обов’язок в межах своєї компетенції забезпечувати дотримання законодавства в тій чи іншій сфері та боротись з виявленими правопорушеннями. У більшості випадків отримана від цих органів інформація дає можливість прокуророві зробити попередні висновки не лише про характер та поширеність порушень прав громадян на піднаглядних об’єктах, а й дозволяє мати уявлення про те, яка активність контролюючих органів в усуненні цих порушень законодавства [3].

Погодимося з думкою А.С. Хомич про те, що інформаційне забезпечення діяльності органів прокуратури припускає вдосконалення його адміністративно-правової організації, проведення організаційних, науково-дослідних та інших заходів щодо підвищення її ефективності [3].

Основною проблемою щодо інформатизації адміністративно-юрисдикційного провадження на сучасному етапі вважаємо відсутність предметного інформаційного середовища, яке забезпечить слідчого прокуратури необхідними даними, мінімізує його затрати на виконання

технічної роботи, що в кінцевому результаті сприятиме підвищенню якості, ефективності та оперативності прийняття відповідного рішення.

Список використаних джерел:

1. Конституційні функції прокуратури України, Прокуратура Донецької області. Офіційний веб-портал. Інформація. Довідкові матеріали. Електронний ресурс. URL: http://www.don.gp.gov.ua/ua/materials.html?_m=publications&_t=rec&id=119461 (дата звернення 27.01.2019).

2. Лушер В. В. Питання інформатизації органів прокуратури України. *Наукові праці МАУП, 2014. Вип. 2 (41).* С. 114–117.

3. Про прокуратуру: Закон України № 1790-XII від 5 листопада 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 53. Ст. 793.

4. 4.Електронний ресурс. URL. http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=11677&chapter=1 (дата звернення 31.01.2019).

5. 5.Проблемы эффективности прокурорского надзора. Под ред. К. Ф. Скворцова. М.: *Юрид. лит.,* 1977. 160 с.

6. Прінь Л. Інформаційно-аналітичне забезпечення – передумова планування роботи. *Вісник прокуратури*. 2006. № 4. С. 81–85.

7. Рыжов А. Б. К решению проблемы предоставления собственникам помещений в многоквартирном доме информации, необходимой для проведения их общего собрания. *Жилищное право.* 2007. № 2. С. 3–32.

Чернишова В.Ю.
здобувач,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Аналіз правового регулювання адміністративної відповідальності публічних службовців – сукупність правових норм, що містять у собі ознаки складів адміністративних правопорушень, суб'єктами вчинення яких можуть бути публічні службовці – на сьогодні змушує робити висновки про занадто несистематизовану та хаотично влаштовану модель правового регулювання, яка насамперед не враховує сучасні суспільні інтереси та існує поза об'єктивною реальністю розвитку правової держави. Для того, щоб пояснити таке бачення, варто проаналізувати основні проблемні моменти адміністративної відповідальності публічних службовців:

1. Запропоновану у доповіді проблематику за системним підходом до класифікації правових норм варто віднести до інституту адміністративного права, обґрунтовуючи це специфічним видом суспільних відносин, що виникають на підставі встановлення факту порушення публічним службовцем

встановленого законодавством правового порядку у сфері охорони прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушень. Запропоновані сфери суспільних відносин зазначені у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), проте, зважаючи на положення статті 2 цього ж кодексу, іншими законами можуть встановлюватися і інші сфери, порушення яких стане підставою для притягнення публічних службовців до адміністративної відповідальності. Пояснюється це характером законодавства України про адміністративні правопорушення. Висновок, який можна зробити із зазначеного: відсутність чіткого розуміння та переліку правопорушень, суб'єктами яких можуть бути публічні службовці. До того ж, буде хибним зазначити, що навіть у КУпАП законодавцем визначено достатню кількість складів адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією.

2. Недосконаліть змістовного наповнення чинних правових норм у КУпАП, що містять склади адміністративних правопорушень. Дану особливість варто розуміти як, по-перше, звуження складів адміністративних правопорушень, суб'єктом вчинення яких може бути публічний службовець, до правопорушень, пов'язаних із корупцією, а по-друге, неповне (таке, що підлягає неоднозначному тлумаченню) формулювання положень окремих статей, таких як, наприклад, ст. 172-9 КУпАП «Невжиття заходів щодо протидії корупції». Відсутність конкретизації у формулюванні складу правопорушення призводить до того, що дана правова норма стає «мертвою».

3. Вибірковість при застосуванні норм КУпАП до правопорушників та невідповідність деяких санкцій реальним регулятивним потребам суспільства. Доречним прикладом стане судова справа, у якій особа, обіймаючи посаду офіцеру відділу прикордонної служби штабу Мукачівського прикордонного загону, будучи суб'єктом відповідальності за корупційні діяння – посадовою особою інших утворених відповідно до законів військових формувань, порушив обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, передбаченого п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції», а саме: одночасно із виконанням обов'язків офіцеру відділу прикордонної служби штабу Мукачівського прикордонного загону протягом червня липня 2016 року працював в товаристві з обмеженою відповідальністю на посаді охоронника. Судом було вирішено визнати особу винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-4 КУпАП та накласти адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – 5100 (п'ять тисяч сто) гривень з конфіскацією отриманого доходу від роботи за сумісництвом в сумі 601 (шістсот однієї) грн. 40 коп., а також позбавити особу займати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих функцій в органах Державної прикордонної служби України строком на шість місяців. Очевидно, такий розмір адміністративних стягнень не є співрозмірним із реальними потребами особи-порушника. Такий підхід судової юрисдикції наводить на думку, що справа вирішена відповідно до закону, але не враховуючи принцип справедливості.

4. Відсутність механізму відшкодування завданої шкоди як наслідку від вчинення адміністративного правопорушення публічним службовцем. Дана проблема є чи не найголовнішою у процесі реалізації інституту відповідальності загалом, оскільки метою відповідальності є застосування заходів впливу на порушника та забезпечення усіма можливими способами максимального відновлення становища, яке існувало до вчинення правопорушення. У практичній площині можна навести такий приклад: порушення публічним службовцем норми ст. 172-7 КУпАП, що призвело до використання бюджетних коштів не за призначенням і спричинило шкоду колу приватних осіб. У такому випадку, публічний службовець нестиме відповідальність у межах санкції ст. 172-7 КУпАП, але одночасне вирішення питання, яким чином відшкодовується шкода приватним особам – неможливе з причин відсутності передбаченого механізму у законодавстві, що регулює питання адміністративної відповідальності.

Підсумовуючи викладене, звичайно неможливо обмежитись лише зазначеними аспектами окресленої проблематики. У питанні правового регулювання адміністративної відповідальності публічних службовців законодавцю слід враховувати не лише недосконалості сьогодення, а й перспективні напрями розвитку специфічного кола відносин, що виникають між публічною особою, яка виступає від імені держави, та приватними особами, зважаючи на вітчизняний тривалий законотворчий процес. Критична маса проблем на сьогодні лежить у площині застарілого нормативного регулювання та хаотичного внесення змін до законодавства, а також ігноруванні основоположних безпосередньо діючих норм Конституції, яка по суті і є гарантією забезпечення функціонування механізму адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР.* Додаток до № 51. Ст. 1122.

2. Постанова Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області у справі № 303/4478/16-п від 9 серпня 2016 року. Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59580742.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Мриглод А.І.
студент,
Науковий керівник: **Сахнюк С.В.**
кандидат юридичних наук, доцент,
Київський університет права Національної академії наук України

КВАЛІФІКАЦІЯ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СУМИ НЕСПЛАТИ У 2019 РОЦІ

Кваліфікація злочинів – це діяльність певних суб'єктів щодо оцінки та встановлення відповідності між фактичними й юридичними ознаками вчиненого особою злочину [4, с. 13].

Правильна кваліфікація злочину має важливе соціальне та правове значення. Застосування саме тієї статті чи частини статті тягне за собою призначення покарання, яке має бути максимально справедливим та відповідати тяжкості вчиненого злочину.

Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) це правопорушення за яке передбачається адміністративна та кримінальна відповідальність. Саме тому необхідно чітко вираховувати суму несплати зазначених платежів, для правильної кваліфікації та не порушення прав людей.

При кваліфікації ухилення від оподаткування потрібно керуватися не лише кримінальним законодавством, а і положеннями Конституції України, Податкового кодексу України, спеціальних законів України з питань оподаткування, а також міжнародними угодами з питань оподаткування.

За ч. 1 ст. 212 КК України необхідно кваліфікувати діяння, а саме умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах [2].

Згідно примітці до ст. 212 КК України, під значним розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів і інших обов'язкових платежів, які в тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян [2].

Підрозділом 1 «Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб» Перехідних положень Податкового кодексу України передбачено: якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в

частині кваліфікації злочинів або правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV Податкового кодексу для відповідного року [3].

Так, підпункт 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV Податкового кодексу України встановлює рівень податкової пільги у розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року [3].

Неоподаткований мінімум доходів громадян становить 50 % від суми прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 1 січня поточного року.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23 листопада 2018 року, а саме статтею 7 визначено розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 1 січня 2019 року в сумі 1921 гривні [1].

Отже, у 2019 році ухиленням від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) для кваліфікації за частиною 1 статті 212 КК України, сума коштів, що не надійшла до Державного чи місцевих бюджетів має становити 960 500 грн. (станом на 1 січня 2019 року – (1961 * 50%) * 1000).

Якщо сума фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у три тисячі і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то несплата податків, зборів (обов'язкових платежів) вважається у великих розмірах та кваліфікується за ч. 2 ст. 212 КК України [2].

Таким чином, для кваліфікації за ч. 2 ст. 212 КК України, необхідне фактичне ненадходження до Державного чи (та) місцевих бюджетів коштів у сумі від 2 881 500 грн. до 4 802 499 грн. 99 коп.

Стосовно ненадходження до Державного чи місцевих бюджетів коштів у особливо великих розмірах, тобто розмірах, що в п'ять тисяч разів і більше перевищують установлений законом неоподаткований мінімум доходів громадян, то на 1 січня 2019 року, для кваліфікації за ч. 3 ст. 212 КК України, сума ненадходження має становити мінімум 4 802 500 грн. ((1961 * 50%) * 5000).

Отже, нами з'ясовано, що станом на 1 січня 2019 року, для кваліфікації діяння за ч. 1 ст. 212 КК України, сума ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) має становити від 960 500 грн. до 2 881 499 грн. 99 коп. Для кваліфікації за ч. 2 ст. 212 КК України сума несплати має бути від 2 881 500 грн. до 4 802 499 грн. 99 коп. А для кваліфікації за ч. 3 ст. 212 КК України сума несплати обов'язкових внесків має перевищувати 4 802 500 грн.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23 листопада 2018 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.golos.com.ua/article/311402.

2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 5 квітн. 2001 р. № 2341-III із змінами, внес. згідно із законами України: за станом на 10 листоп. 2018 р. № 2599-VIII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 2 грудн. 2010 р. № 2755-VI із змінами, внес. згідно із законами України: за станом на 25 листоп. 2018 р. № 2611-VIII. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

4. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції / О. В. Ус. – Харків: Право, 2018. – 368 с.

Сероветник В.С.
слухач магістратури,
Навчально-науковий інститут заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА СТАТТЕЮ 373 КК УКРАЇНИ «ПРИМУШУВАННЯ ДАВАТИ ПОКАЗАННЯ»

Україна прагне стати повноцінним членом європейського співтовариства. Саме тому вдосконалення кримінального законодавства є одним з основних завдань, що стоять перед законодавцем. Одночасно, це стане гарантуванням прав та свобод громадян, підвищить рівень судочинства та довіри суспільства до правосуддя у нашій країні. У цьому контексті питання кваліфікації діянь передбачених ст. 373 КК України «Примушування давати показання» набуває ще більшої актуальності.

Відповідно, при здійсненні правосуддя в сфері кримінального судочинства досить широко застосовується правомірний примус. Однак в ряді випадків дії представників влади виходять за рамки правомірності, порушуючи при цьому права і свободи громадян, залучених до кримінального провадження. Стаття 63 Конституції України закріплює, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів [1].

Однак, наявність статті у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) свідчить про практику застосування неправомірного примусу та порушення конституційних прав громадян.

Проблеми кваліфікації діянь за ст. 373 КК України стали предметом досліджень багатьох науковців, зокрема Н. Ю. Алєксєєвої, М. І. Бажанова, О. О. Вакулик, В. О. Жиліної, В. В. Кончаковської, Д. Г. Михайленко, А. А. Музики та інших.

Цікаво, що спеціальна норма, яка передбачає відповідальність за примушування давати показання, з'являється у КК УРСР 1960 року (ст. 175).

У чинному КК України ця норма була відтворена в незмінному вигляді,з подальшими уточненнями, які нажаль не усунули проблеми при кваліфікації діянь на практиці.

До Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини постійно надходять повідомлення стосовно неправомірних дій працівників поліції, з яких третина стосується катувань, жорстокого та нелюдського поводження. Надходять такі звернення і в міжнародні організації. Протягом останніх років Європейський суд з прав людини виніс близько 20 рішень щодо України, у яких констатував порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод щодо заборони катувань. Значна частина цих рішень (наприклад, «Савінов проти України» від 24.03.2016 р. [2], «Поміляйко проти України» від 17.01.2017 р. [3]) стосувалися саме жорстокого поводження працівників правоохоронних органів із особами-заявниками та неефективного розслідування їх повідомлень про застосування працівниками поліції різного роду насильства.

Обов'язковою умовою відповідальності згідно з ч. 2 ст. 373 КК України є вчинення зазначених у ній дій за відсутності ознак катування. Якщо примушування давати показання здійснювалося шляхом катувань, відповідальність настає за сукупністю злочинів, передбачених ст. 127 та ч. 2 ст. 373 КК України.

Деякі науковці вважають недоцільним присутність у диспозиції статті словосполучення «за відсутності ознак катування» (О. О. Вакулик) [4, с. 13]. В. В. Кончаковська не бачить необхідності дублювати поняття (катування, знущання і насильство), розмежовуючи їх у різних кримінально-правових нормах. А тому зміни 2008 р. до ст. 373 КК ставлять під сумнів правильну кваліфікацію діянь, на думку дослідниці. Адже наведене дозволяє зробити висновок, що вчинити злочинні діяння, передбачені ч. 2 ст. 373 КК, не вчинивши діянь, що передбачені ч. 1 ст. 127 КК, неможливо. А тому слова "за відсутності ознак катування" у ч. 2 ст. 373 є зайвим [5, с. 159].

Видається, що у випадку коли спеціальний суб'єкт з метою отримання показань застосовує насильство, яке переростає у катування, доцільно кваліфікувати діяння за сукупністю злочинів. Однак, варто розглянути можливість внесення змін до ст. 373 КК України, та доповнити її частиною третьою, яка б визначала санкцію для спеціального суб'єкта за катування для отримання показань. Д. Г. Михайленко також пропонує включити до кваліфікуючих ознак катування (ч. 2 ст. 127 КК) вчинення його службовою особою з використанням свого службового становища [6, с. 7].

Проблемою при кваліфікації діяння становить і відсутність кваліфікуючої ознаки «групою осіб». Вчиняти незаконні дії, знущання, застосування насильства можна і групою осіб, однак ст. 373 не містить такої кваліфікуючої ознаки, хоча таке діяння містить більшу суспільну небезпеку.

Під час знущання, застосування насильства потерпілий може загинути або отримати тяжкі тілесні ушкодження. На нашу думу, під час вчинення зазначених дій визначеними суб'єктами суспільна небезпека в рази вища, а тому кваліфікація за сукупністю злочинів не є доречною. Спеціальний суб'єкт

розглядуваного злочину має захищати потерпілих, сприяти розкриттю злочинів, а коли він сам порушує закон, вчиняє дії, які призводять до викривлення істини у справі та навіть загибелі особи, покарання має бути більш суворим і не охоплюватися сукупністю статей КК України.

Частина 1 ст. 373 КК України визначає наступних спеціальних суб'єктів злочину: прокурор, слідчий або працівник підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність [7]. Однак, шляхом незаконних дій примусити давати показання може і спеціаліст, свідок чи експерт, які також є учасниками кримінального провадження. Такі діяння можуть бути здійснені під час проведення інших слідчих дій, або у залі суду.

Потерпілий від злочину у диспозиції не визначений. Законодавцем вказано, що незаконні дії вчиняються «при допиті». Тобто, кваліфікувати діяння за ст. 373 КК України можливо лише при допиті, як слідчій дій. На нашу думку, даний злочин може бути вчинений не лише під час офіційного допиту. Більше того, злочинний вплив на допитувану особу скоріш всього буде вчинений до проведення допиту для отримання вже в ході слідчої дії потрібних злочинцям показань.

Отже, питань до кваліфікації діянь передбачених ст. 373 КК України чимало. На нашу думку, цей злочин несе в собі велику суспільну небезпеку, яка не в повній мірі відображена у санкціях статті. Врегулювання проблемних питань має на меті не тільки покарання винних, а й встановлення належного рівня довіри суспільства до правоохоронних органів, підвищення рівня правосуддя в країні. Не варто забувати і про психологічні наслідки для потерпілих від злочину, і одночасно робити висновки про рівень професійної деформації спеціальних суб'єктів, що вчиняють ці злочини.

Виходячи з аналізу проблем кваліфікації діянь за ст. 373 КК України вважаємо нагальними для вирішення наступні питання для закріплення їх у ст. 373 КК України:

1. Відповідальність за вчинення злочину групою осіб.
2. Відповідальність за вчинення злочину, який матиме наслідком тяжкі тілесні ушкодження або смерть потерпілого.
3. Визначення питання про ознаки катування: включення їх у ст. 373 КК України або визначення у ст. 127 України відповідальності для спеціального суб'єкта.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 року (редакція станом на 30.09.2016 року) // ВідомостіВерховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. 2.Рішенняу справі «Савінов проти України» (Заява № 5212/13) від 22.01.2016 року [Електронний ресурс] // сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b22.

3. Рішення у справі «Поміляйко проти України» (Заява № 60426/11) від 11.02.2016 року [Електронний ресурс] // сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b28.

4. Вакулик О. О. Кримінально-правова характеристика примушування давати показання: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / О. О. Вакулик. – Київ, 2011. – 20 с.

5. Кончаковська В. В. Тлумачення поняття «примушування» у контексті ст. 373 кримінального кодексу України / В. В. Кончаковська // Право. Серія 18. Економіка і право. – 2015. – Вип. 28. – С. 158-163.

6. Михайленко Д. Г. Кримінально-правова характеристика катування / Михайленко Д. Г. // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – № 13. – С. 1–9.

7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

Чумакова Н.С.
студентка,
Сєвєродонецький інститут
ПрАт «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Протягом усього існування України, як незалежної держави, питання протидії корупції залишається досить актуальним у всіх сферах діяльності, як органів державної влади так і органів місцевого самоврядування. Але до теперішнього часу переломного моменту та зменшення корупційного самочинства досі не досягнуто. Систематичні прояви корупції досить міцно укорінилася у свідомість громадян, як один із способів використання працівниками державної влади своїх владних повноважень.

На даний час в Україні існує декілька суб'єктів протидії корупції які мають свою сферу діяльності:

- Генеральна прокуратура України (ГПУ);
- Національна поліція України (НПУ);
- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК);
- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ).

Але, не дивлячись на окремі позитивні приклади, їм так і не вдалося сформувати діючу антикорупційну систему, яка б могла зменшити негативний вплив корупції на життєздатність суспільства та всієї держави в цілому. Згубність корупції в Україні настільки сильна, що навіть на законодавчому рівні її закріплено як загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави [1]. Все це викликає необхідність формування нової антикорупційної політики з урахуванням недоліків попередніх років.

Проаналізувавши стан запобігання і протидії корупції в Україні слід зазначити, що вона проявляється перш за все у формі зловживання у структурі органів державної влади. Процес запобігання корупції уповільнюється, тому що населення нашої держави розглядає корупцію, як можливість «прискорення» вирішення власних питань, таким чином виправдовують таку поведінку. Більшість громадян не вірять у реальну можливість відстояти свої

права, коли стикаються з корупцією [2, с. 47]. На даний час на жаль немає досконалої стратегії влади з громадськістю в питаннях подолання корупції як системного явища, все зводиться до окремих випадків корупційної активності службових осіб [3, с. 74]. Протидія корупції є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно важливою і складною справою. Це повною мірою стосується й України, для якої корупція стала чинником, що реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу держави [4, с. 80].

Сьогодні досить чітко можна простежити основні фактори, які сприяють свавіллю та корупційній діяльності в сучасній Україні:

– по-перше, це недосконалість чинного законодавства, відсутність однозначних понять «корупція» і «суб'єкт корупційного діяння», що передбачає надто широкі повноваження посадових та службових осіб, що призводить до корупційних зловживань під час надання адміністративних послуг;

– по-друге, правоохоронна система не є ефективною, бо не відповідає вимогам сьогодення, а також потребує реформування задля рівності усіх перед законом зокрема за корупційні злочини;

– по-третє, матеріально-фінансовий рівень забезпечення державних службовців та посадових осіб є досить низьким, що створює простір для спокуси використання повноважень в особистих цілях.

Проаналізувавши вищевказані проблеми, можна зробити висновок, що для подолання корупції необхідна тверда державна воля, достатньо дієві закони і цілком незалежний антикорупційний орган, що складається не лише зі слідчих структур, але і незалежного антикорупційного суду.

Надзвичайно важливо, щоб корупційні дії чиновників і депутатів не залишалися таємницею за зачиненими дверима, а були широкодоступні для громадськості. Крім того необхідно створити умови, які б зменшили бажання службовцями брати хабарі. У випадках порушення закону про корупцію чиновник повинен бути позбавлений права працювати в державних структурах, а також втратити усі соціальні пільги, в тому числі пенсійне і соціальне забезпечення. Це не враховуючи великі грошові штрафи. Спираючись на світову практику необхідно розуміти, що для максимального викорінювання корупції міри дії на чиновників повинні бути максимально жорсткими. Наприклад, у деяких країнах хабарництво прирівнюють до державної зради, або порушення Конституції.

Саме тому антикорупційна діяльність, яка здійснюється в Україні, потребує великих змін. Задля підвищення її ефективності та продуктивності необхідно внести корективи до Закону України «Про боротьбу з корупцією», а також до КК.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» України від 19 червня 2003 року № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

2. Бортник С. М. Запобігання корупційним схемам у сфері бюджету / С. М. Бортник // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2015. – Вип. 4. – С. 45-56.

3. Павленко С. О. Деякі аспекти вдосконалення антикорупційного законодавства / С. О. Павленко // Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних правопорушень: матеріали круглого столу (Київ, 20 листоп. 2014). – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 71–74.

4. Сердюк О. В., Осика І. М. та ін. Корупційні ризики в кримінальному процесі та судовій системі / Інститут прикладних гуманітарних досліджень, МАКонсалтинг, 2009. – 220 с.

5. Мельник М. І. «Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції». URL: http://inter.criminology.onua.edu.ua/?p=1512.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Воробчак А.Р.
в.о. директора
Чернівецького юридичного інституту,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ СУБ'ЄКТІВ ДОКАЗУВАННЯ ТА ЕКСПЕРТА, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОВЕДЕННЯМ ЕКСПЕРТИЗИ

Проведення експертизи являє собою сукупність дій експерта, спрямованих на проведення дослідження наданих йому матеріалів кримінального провадження та складання за його результатами висновку. Водночас, вказаному етапу значною мірою притаманний процесуальний аспект, який відображає процесуальні дії суб'єктів доказування та експерта щодо проведення експертизи. До їх числа належать:

1. Надання слідчим суддею, судом експерту ухвали про доручення проведення експертизи і матеріалів, необхідних для проведення експертизи. Вказана ухвала підлягає наданню експерту разом з визначеними у ній матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження. Коло таких матеріалів визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального провадження та виду експертизи, що підлягає проведенню. При цьому, як свідчать результати дослідження судової практики, одні суди обмежуються вказівкою про надання у розпорядження експерта матеріалів кримінального провадження [6], а інші суди чітко визначають перелік матеріалів кримінального провадження, які підлягають наданню у розпорядження експерта [3].

2. Попередження слідчим суддею, судом експерта про кримінальну відповідальність. Як передбачає ч. 2 ст. 101 КПК України, у висновку експерта обов'язково повинно бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків [2]. Відповідно, таке попередження повинно здійснюватися перед кожним випадком проведення експертом експертизи. Результати дослідження судової практики свідчать, що попередження експерта про кримінальну відповідальність здійснюється шляхом вказівки на це у резолютивній частині ухвали слідчого судді, суду про доручення проведення експертизи [6]. В окремих випадках такі ухвали не містять попередження експерта про кримінальну відповідальність [7], що виступає порушенням вимог КПК України.

3. Вирішення питання про відкладення судового розгляду на час проведення експертизи і його відновлення після отримання судом висновку експерта. Так, відповідно до ч. 4 ст. 332 КПК України, після постановлення судом ухвали про доручення проведення експертизи судовий розгляд продовжується, крім випадків, якщо таке продовження неможливе до отримання висновку експерта [2]. Як свідчать результати дослідження судової практики, суди, встановивши неможливість продовження судового розгляду до його отримання, відкладають судове засідання [3].

В окремих випадках суди ухвалюють інші рішення: про оголошення перерви у судовому засіданні [5], про зупинення судового провадження [8], про призупинення судового розгляду [4]. Водночас, наведені рішення не відповідають вимогам п. 6 ч. 2 ст. 322 КПК України, яка передбачає необхідність ухвалення у разі проведення експертизи у випадках та порядку, передбачених ст. 332 КПК України, рішення про відкладення судового засідання [2].

Після отримання судом висновку експерта судовий розгляд у кримінальному провадженні підлягає відновленню на підставі ухвали суду. Результати дослідження судової практики свідчать, що, отримавши висновок експерта, суди відновлюють судовий розгляд, призначають судове засідання та здійснюють виклик учасників судового провадження [9].

4. Заявлення експертом клопотань. Як випливає зі змісту ч. ч. 3, 6 і 7 ст. 69 КПК України, експерт вправі заявляти клопотання: 1) про надання додаткових матеріалів і зразків; 2) про уточнення змісту та обсягу доручення щодо проведення експертизи; 3) про забезпечення його присутності під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об’єктів дослідження; 4) про залучення до проведення експертизи інших експертів; 5) про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом; 6) про вчинення інших дій, пов’язаних із проведенням експертизи.

5. Складання експертом заяви про відмову від давання висновку чи повідомлення про неможливість проведення експертизи. Зокрема, норми кримінального процесуального закону закріплюють недостатність поданих експерту матеріалів для виконання покладених на нього обов’язків як єдину підставу для його відмови від давання висновку (ч. 4 ст. 69 КПК України) і визначають дві підстави для складання експертом повідомлення про неможливість проведення експертизи: 1) неможливість її проведення через відсутність у нього необхідних знань у цілому або за окремим поставленим запитанням; 2) неможливість проведення експертизи у цілому або за окремим запитанням без залучення інших експертів (ч. ч. 6 і 7 ст. 69 КПК України). При цьому законодавець пов’язує неможливість проведення експертизи у цілому та за окремими із поставлених запитань, як з відсутністю в експерта необхідних знань, так і з виникненням у нього сумніву щодо обсягу до доручення про проведення експертизи. Водночас, в обох наведених випадках законодавець вказує на неможливість проведення експертизи поза залученням інших експертів (ч. ч. 6 і 7 ст. 69 КПК України) [2].

Як передбачає ч. 4 ст. 69 КПК України, заява про відмову експерта від давання висновку має бути вмотивованою [2]. Зокрема, у такій заяві експерт повинен вказати мотиви, з яких, на його думку, проведення ним експертизи у цілому або з окремих питань вбачається неможливим. Водночас, ч. ч. 6 і 7 ст. 69 КПК України не закріплюють обов'язок експерта обґрунтувати повідомлення про неможливість проведення експертизи. Водночас, таке повідомлення також підлягає обґрунтуванню із посиланням на обставини, які вказують на відсутність в експерта необхідних знань для проведення експертизи у цілому або за конкретним поставленим запитанням, та обставини, які свідчать про доцільність залучення до її проведення інших експертів.

6. Отримання зразків для експертизи. Відповідно до ч. 8 ст. 244 КПК України, при задоволенні клопотання про залучення експерта слідчий суддя у разі необхідності має право за клопотанням особи, яка звернулася з клопотанням про залучення експерта, вирішити питання про отримання зразків для експертизи відповідно до положень ст. 245 цього Кодексу [2]. Нормами ч. 1 ст. 245 КПК України суб'єкти отримання зразків для експертизи диференціюються законодавцем залежно від стадії кримінального провадження, в якій здійснюється вказана процесуальна дія: 1) під час досудового розслідування зразки для проведення експертизи відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею; 2) у ході судового провадження їх відібрання здійснюється судом або спеціалістом, залученим за його дорученням [2].

З урахуванням ч. ч. 2 і 3 ст. 245 КПК України, порядок отримання зразків для експертизи диференціюється законодавцем залежно від виду зразків, які підлягають відібранню, та надання згоди особи на відібрання біологічних зразків: 1) відібрання зразків з речей і документів та біологічних зразків в особи у разі її відмови добровільно їх надати здійснюється за правилами, передбаченими ст. ст. 160–161 КПК України для тимчасового доступу до речей і документів; 2) відбирання біологічних зразків у особи за наявності її згоди на їх надання здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК України [2].

7. Складання висновку експерта. У доктрині кримінального процесу давання висновку експертом розглядається як один з етапів призначення та проведення експертизи [1, с. 411]. Складання висновку експерта включає в себе його дії з оформлення результатів дослідження та додатків до висновку експерта (фототаблиць, креслень, схем, діаграм тощо).

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х.: Право, 2013. 824 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

3. Ухвала Святошинського районного суду м. Києва від 13.11.2017 р. у справі № 759/2300/16-к (кримінальне провадження № 1-кп/759/35/17). URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70172118.

4. Ухвала Сторожинецького районного суду Чернівецької області від 16.01.2017 р. у справі № 723/873/15-к (кримінальне провадження № 1-кп/723/216/17). URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64054789.

5. Ухвала Чернівецького районного суду Вінницької області від 27.04.2018 р. у справі № 150/202/16-к (кримінальне провадження № 1-кп/150/1/18). URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73661906.

6. Ухвала Чигиринського районного суду від 13.11.2018 р. у справі № 708/108/18 (кримінальне провадження № 1-кп/708/29/18). URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/77802723.

7. Ухвала Хорольського районного суду Полтавської області від 13.04.2018 р. у справі № 548/657/18 (кримінальне провадження № 1-кс/548/204/18). URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73439394.

8. Ухвала Царичанського районного суду Дніпропетровської області від 22.12.2016 р. у справі № 196/177/16-к (кримінальне провадження № 1-кп/196/65/2016). URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63575087.

9. Ухвала Царичанського районного суду Дніпропетровської області від 10.08.2018 р. у справі № 196/177/16-к (кримінальне провадження № 1-кп/196/2/2018). URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76061490.

Коліса Я.Ю.
головний судовий експерт
відділу комп'ютерно-технічних та телекомунікаційних досліджень,
Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України

ЧАСОВА МІТКА WEBKIT / CHROME

Одним із завдань судової комп'ютерно-технічної експертизи є дослідження веб-браузерів на предмет пошуку історії.

Веб-браузер (англ. web browser, browser) – програмне забезпечення (далі – ПЗ) для комп'ютера або іншого електронного пристрою, як правило, під'єднаного до Інтернету, що дає можливість користувачеві взаємодіяти з текстом, малюнками або іншою інформацією на гіпертекстовій веб-сторінці. Популярними серед них є: Internet Explorer (операційна система Windows), Mozilla Firefox (вільне ПЗ), Safari (Mac OS або Windows), Opera (безкоштовно, починаючи з версії 8.50), Google Chrome (вільне ПЗ) та інші [1, с. 271–272].

Саме про історію веб-браузера Google Chrome далі піде мова. Його веб-історію (як і інших веб-браузерів) частенько ототожнюють зі списком раніше відвіданих веб-сайтів. Сам список зберігається в спеціальному файлі формату sqlite3, який є базою даних з іменем «history». Одним із способів переглянути його вміст є комп'ютерна програма «DB Browser for SQLite».

База даних «history» складається з 12 пов'язаних між собою таблиць (рис. 1).

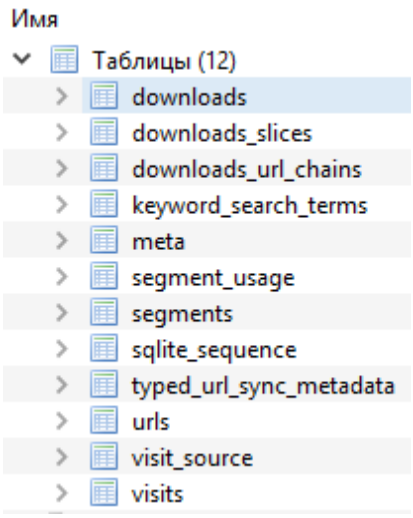

Рис. 1. Структура бази даних «history»

Як видно із рис. 1, в таблицях зберігається інформація не тільки про url відвіданих веб-сайтів, а і про завантаження та ключові слова пошукових запитів. І все це супроводжується прив'язкою до часової мітки (рис. 2).

Table: urls

	id	url	title	visit_count	typed_count	last_visit_time
	Фильтр	Фильтр	Фильтр	Фильтр	Фильтр	Фильтр
1	588	https://www.drive-image.com/ru/		1	0	13193738156423689

Рис. 2. Демонстрація часової мітки в таблиці «urls»

На рис. 2 видно, що в стовбці «last_visit_time» міститься 17-значне число. За цим числом прихована дата і час події, яку треба лише перевести в зрозумілий людині формат.

Наведений приклад на рисунку 2 і є часовою міткою (англ. timestamp), тобто послідовність символів або закодованої інформації, яка показує, коли відбувалася певна подія.

Однією з найпоширеніших часових міток є Unix timestamp. Моментом початку відліку вважається північ (по UTC) з 31 грудня 1969 року на 1 січня 1970 року. Час з цього моменту називається «епохою UNIX» (англ. Unix Epoch) і рахується в секундах (10-значне число) [2; 3].

Також час може зберігатися не тільки в секундах, а й в мілісекундах (13-значне число, тобто помножене на 10^{-3}), мікросекундах (16-значне число) і наносекундах.

І саме в такому вигляді, відносно «епохи UNIX» зберігається час в базі даних веб-браузера Mozilla Firefox з іменем «places.sqlite» (рис. 3).

На рисунку 3 ми бачимо 16-значне число часової мітки в мікросекундах. Як перевести його в мережі Інтернет інформації достатньо. В тому числі його

можна скопіювати і помістити в онлайн конвертор [2]. Або ж можливо скористатися керівництвом по функціям SQLite [4].

Table: moz_historyvisits

	id	from_visit	place_id	visit_date	visit_type
	Фильтр	Фильтр	Фильтр	Фильтр	Фильтр
1	1	0	5	1549964219704000	1

Рис. 3. Демонстрація часової мітки в таблиці «moz_historyvisits» веб-браузера Mozilla Firefox

Це є доцільним при необхідності автоматизувати процес переведення декількох сотень і більше міток. Скористаємся для цього наступним SQLite кодом:

«SELECT
StrfTime('%d.%m.%Y %H:%M:%S', moz_historyvisits."visit_date"/1000000, 'unixepoch') AS Time
FROM moz_historyvisits»,

де «SELECT … FROM moz_historyvisits» – витягує записи із таблиці «moz_historyvisits» [4];

«StrfTime» – функція, яка вираховує дату та поміщає її замість початкової;

«'%d.%m.%Y %H:%M:%S'» – задає формат часу [4];

«moz_historyvisits."visit_date"/1000000» – приведення числа в стовбці visit_date до секунд [5];

«'unixepoch'» – переведення секунд відносно початку епохи UNIX [4];

AS Time – заголовок стовбця зміниться із «visit_date» на «Time».

Тепер повернемося до наведеного прикладу на рисунку 2, файлу «history» і 17-значних чисел в ньому. Якщо виконати аналогічно команди, які застосовувалися для бази даних Firefox результат буде дивовижний (рис. 4).

SQL 1

```
1  SELECT StrfTime('%d.%m.%Y %H:%M:%S', urls."last_visit_time"/1000000, 'unixepoch') AS Time
2  FROM urls
```

	Time
1	04.02.2388 07:15:56

Рис. 4. Демонстрація результату виконання команд для часової мітки Chrome

Вся проблема полягає в тому, що число 17-значне. Тобто воно не пов’язане з «епохою UNIX», а є часовою міткою WebKit [6].

WebKit – це двигун веб-браузера, який використовується Safari, Mail, App Store і багатьма іншими додатками на MacOS, iOS і Linux [7]. Основним

завданням двигуна браузера – перетворити HTML-документи та інші ресурси веб-сторінки в інтерактивне візуальне уявлення на пристрої користувача.

17-значний формат часової мітки використовується у веб-браузерах, таких як Apple Safari (WebKit), Google Chrome, Opera (Chromium / Blink) [6]. Де Chromium – це проект браузера з відкритим вихідним кодом, метою якого є створення більш безпечного, швидкого і стабільного способу для всіх користувачів працювати в Інтернеті [8].

Саме на основі браузера Chromium був створений такий популярний Google Chrome. При цьому в Chromium був використаний веб-двигун «Blink» розроблений на основі WebKit (браузер Safari).

Також на основі веб-двигуна Blink та графічної оболонки Chromium були розроблені такі веб-браузери, як: Opera, Vivaldi, Uran, Brave, Яндекс.Браузер. Зрозуміло, що вони перейняли і основну тенденцію часової мітки. Тому її і можна вважати міткою WebKit.

Отже часова мітка WebKit/Chrome – 64-бітове значення для мікросекунд з 1 січня 1601 00:00 UTC [6]. Тобто 17-значне число показує кількість мікросекунд, які пройшли з 1601 року. Чому саме ця дата? Серед пояснень мабуть найбільш логічним є саме 400-річний цикл григоріанського календаря і 1601 – перший рік циклу, який закінчився в 2000 році [9]. В будь-якому разі саме від цієї дати потрібно починати відлік. Тому SQLite команди для переведення часу будуть наступні:

«SELECT

StrfTime('%d.%m.%Y %H:%M:%S', urls."last_visit_time"/1000000 + (StrfTime('%s', '1601-01-01')), 'unixepoch') AS Time

FROM urls»,

де «urls."last_visit_time"/1000000» – переводить число до значення в секундах;

«(StrfTime('%s', '1601-01-01'))» – визначає кількість секунд з 01.01.1970 до 01.01.1601. Дане число буде зі знаком мінус (-).

Далі відбувається сумування двох чисел, але так як друге число зі знаком (-), то в результаті віднімання отримуємо кількість секунд від початку «епохи UNIX» до настання шуканої події (рис. 5). Після чого секунди переводяться у формат зрозумілий людині.

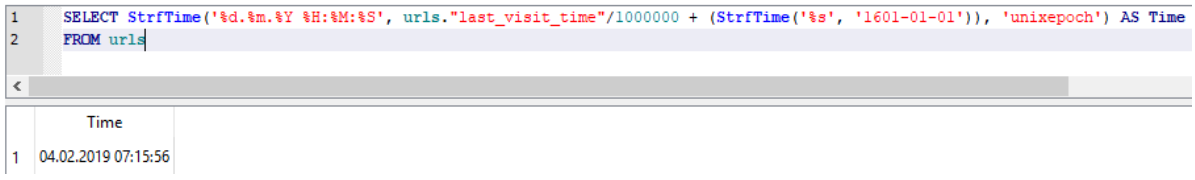

Рис. 5. Демонстрація перетворення 17-значного числа у форму зрозумілу людині

Таким чином в даній роботі наведений приклад та команди для перетворення часових міток WebKit/Chrome у зрозумілий формат.

Звісно може виникнути сумніви, щодо необхідності використання такого прийому дослідження. Адже на службі експерта існують спеціалізовані на цьому програми. Але в більшості випадків вони або вміють досліджувати історію найпоширеніших веб-браузерів, а саме: Internet Explorer, Mozilla Firefox та Google Chrome, або надавати лише список відвіданих веб-сайтів. Тобто у випадку необхідності вивести список завантажень або іншу інформацію прив'язану до часу, в експерта можуть виникнути трудності. Саме для цього і потрібна процедура з переведення часової мітки WebKit/Chrome.

Список використаних джерел:

1. Тлумачний словник з інформатики / Г. Г. Півняк, Б. С. Бусигін, М. М. Дівізінюк та ін. – Д., Нац. гірнич. ун-т, 2010. – 600 с.
2. Unix Timestamp конвертер. Epoch конвертер. Текущее unix время. – URL: https://www.cy-pr.com/tools/time/ (дата звернення: 12.02.2019).
3. Что такое временная метка Unix и зачем ее использовать? – URL: http://qaru.site/questions/61044/what-is-a-unix-timestamp-and-why-use-it (дата звернення: 12.02.2019).
4. SQLite Query Language: Date And Time Functions. – URL: https://www.sqlite.org/lang_datefunc.html (дата звернення: 12.02.2019).
2. Преобразование полей datetime в файле истории Chrome (sqlite) в удобочитаемый формат. – URL: https://stackoverrun.com/ru/q/438365 (дата звернення: 12.02.2019).
3. WebKit/Chrome Timestamp Converter. – URL: https://www.epochconverter.com/webkit (дата звернення: 12.02.2019).
4. WebKit. – URL: https://webkit.org/ (дата звернення: 12.02.2019).
5. The Chromium Projects. – URL: https://www.chromium.org/ (дата звернення: 12.02.2019).
6. Каков формат временных меток Chrome? – URL: http://qaru.site/questions/292211/what-is-the-format-of-chromes-timestamps (дата звернення: 12.02.2019).

Костюковська О.В.
студентка,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ ПРИТЯГНЕННЯ АДВОКАТА ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБЛИВОГО ПОРЯДКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЬОГО

Конституція України в статті 24 передбачає, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Так, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1].

На основі закріплених в Основному законі держави положень базується і здійснення кримінального провадження. Однак, у випадках і порядку, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом, певні категорії осіб (неповнолітні, іноземці тощо) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями та відтак стосовно них визначений особливий порядок здійснення такого провадження. Серед таких осіб визначений і адвокат.

Особливості кримінального провадження щодо адвокатів закріплені в Кримінальному процесуальному кодексі України, Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. Ними є: здійснення письмового повідомлення про підозру адвокату; заборона вимоги надання відомостей, що є адвокатською таємницею; проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій; заборона проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності; повідомлення органу чи посадової особи про затримання адвоката чи обрання до нього запобіжного заходу відповідній раді адвокатів регіону; заборона притягнення до кримінальної чи іншої відповідальності або погроз застосування відповідальності у зв'язку із здійсненням адвокатської діяльності згідно із законом; особливості проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката.

Всупереч закріпленим в чинному законодавстві гарантіям незалежності адвокатів, їх діяльності, особливий порядок кримінального провадження щодо них, на практиці існують випадки грубого порушення законодавчо закріплених положень, що були наведені вище, з боку органів державної влади, їх посадових і службових осіб, правоохоронних органів, що беруть участь у кримінальному провадження, та здійснення останніми неправомірного тиску на захисників, тим самим намагаючись змусити адвоката стати не таким активним у захисті прав та інтересів клієнта. Непоодинокими є ситуації, коли мають місце неправомірні обшуки робочого місця адвоката, місця його проживання під вигаданим приводом начебто скоєного адвокатом порушення кримінального закону під час ведення професійної діяльності; незаконні дії щодо проведення огляду, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності та ряд інших.

Для прикладу, такі порушення прав адвоката мали місце стосовно Дениса Гордєєва 25 червня 2014 року., про що було зазначено в офіційному зверненні Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України Валентина Загарія до Генеральної прокуратури України на ім'я Генерального прокурора України Віталія Яреми. Зокрема, йшлося про те, що 25 червня 2014 року на території одного з підприємств у м. Кіровоград під час обшуку та затримання адвоката Д. Гордєєва працівники правоохоронних органів заволоділи матеріалами його адвокатських проваджень, мобільним телефоном, особистими речами адвоката, не надали можливості надати будь-

які письмові пояснення, оскільки він був закутий у наручники. Усні ж пояснення не фіксувались. В офіційному зверненні викладено прохання вжити заходів щодо недопущення в майбутньому порушень працівниками правоохоронних органів Кіровоградської області вимог статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та, у випадку наявності передбачених чинних законодавством підстав, притягнути винних осіб до відповідальності [2].

Зважаючи на неодноразові «виклики» в рамках подій такого характеру Президентом Петром Порошенко було вненесено законопроект № 9055, зареєстрований 6 вересня 2018 року, – «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», у якому пропонується розширити професійні права адвокатів та закріпити нові гарантії адвокатської діяльності.

Окрім того, порушення законодавства про гарантії діяльності адвоката зумовлюють необхідність посилення відповідальності за перешкоджання правомірній професійній діяльності адвокатів та інші незаконні дії щодо нього, що передбачені Кримінальним кодексом України, а особливості порядку кримінального провадження щодо адвоката повинні слугувати своєрідним «кримінальним імунітетом» від переслідувань при сумлінному виконанні ним професійних обов'язків у суді або іншому органі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254.

2. Про порушення гарантій адвокатської діяльності: Офіційне звернення Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури до Генеральної прокуратури України від 25 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://vkdka.org/golova-vkdka-napraviv-ofitsijne-zvernennya-do-generalnoji-prokuraturi-ukrajini-schodo-porushennya-profesijnih-prav-advokata-denisa-gordjejeva.

Леонтьєв І.М.
студент,
Науковий керівник: **Кулик Т.О.**
кандидат юридичних наук, доцент,
Національна академія внутрішніх справ України

ПРАВО НА ЕФЕКТИВНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ, ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ВІД ПРОТИПРАВНИХ ПОСЯГАНЬ

Конституція України встановлює, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (частина 5 статті 55) [1].

Правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань врегульовано Кримінальним кодексом України (стаття 1) [2].

У п. 42 рішення Європейського Суду з прав людини від 13.01.2011 у справі «Михалкова та інші проти України» розтлумачено, що за статтею 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод держава зобов'язана «гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції», що також опосередковано вимагає наявності будь-якої форми ефективного розслідування. Розслідування має бути ретельним, безстороннім і сумлінним. Розслідування повинне забезпечити встановлення винних осіб та їх покарання. Органи державної влади повинні вжити всіх заходів для отримання всіх наявних доказів, які мають відношення до події, показань очевидців, доказів, експертиз. Будь-які недоліки у розслідуванні, які підривають його здатність встановити відповідальну особу, створюють ризик недодержання такого стандарту [3].

Отже, повідомляючи про злочин, особа обґрунтовано розраховує на те, що правоохоронний орган негайно розпочне ефективне розслідування, обов’язковою передумовою якого є внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР відповідно до статті 214 КПК України.

Попри це у реальному житті часто трапляється, що замість початку досудового розслідування уповноважена особа приймає рішення про невнесення відомостей до ЄРДР, обґрунтовуючи свої дії відсутністю у заяві, як на її думку, відомостей, які вказують на вчинення злочину.

І розглядає таку заяву в порядку Закону України «Про звернення громадян», що суди визнають необґрунтованим [4; 5; 6].

У якості підстави своїх дій уповноважені особи посилаються на п. 5 розділу ІІІ наказу МВС України № 1377 від 06.11.2015 року, яким затверджено «Інструкцію про порядок ведення в органах поліції єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення, та інші події» [7].

На думку автора, наведене свідчить про існування певної неузгодженості між зазначеною Інструкцією та вимогами КПК України.

Так, за змістом ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-яких джерел обставин, що можуть свідчити про вчинене кримінальне правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Водночас, кримінально-процесуальним законодавством не встановлено порядок та зміст викладу відомостей про кримінальні правопорушення в заявах або повідомленнях.

З іншого боку, «Інструкція про порядок ведення в органах поліції єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення, та інші події» встановлює порядок обліку як заяв про злочини, так і інших повідомлень, які містять інформацію про порушення публічної безпеки і

порядку, наприклад адміністративні правопорушення, або про необхідність надання невідкладної допомоги особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я чи вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, та інших, що не завжди обумовлені вчиненням кримінального правопорушення.

Відповідно до пункту 5 розділу ІІІ «Інструкції», заяви і повідомлення, які надійшли до чергової частини органу поліції і в яких відсутні відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення, після їх реєстрації в журналі ЄО доповідаються уповноваженим працівником чергової частини начальникові органу поліції або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян» або Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Отже, виявляється, що згідно з Інструкцією, посадова особа має проаналізувати відомості ще до їх внесення до ЄРДР та вирішити питання щодо наявності чи відсутності в них ознак складу злочину, а у разі якщо такі ознаки відсутні, то розгляд такої заяви має відбуватися в порядку Закону України «Про звернення громадян» або Кодексу України про адміністративні правопорушення.

За такої умови вирішення питання щодо наявності чи відсутності ознак складу злочину у повідомленні «Інструкція» залишає на суб'єктивний розгляд уповноваженої особи.

Автор вважає, що цей порядок не відповідає положенням ст. 214 КПК України, яка зобов'язує посадову особу внести відомості до ЄРДР безумовно, і не передбачає проведення попереднього аналізу чи здійснення оцінки обґрунтованості заяв про злочини.

Автор притримується позиції Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ, оприлюдненою ще у січні 2017 року:

"якщо особа звертається із певним документом до органів, відповідальних за реалізацію завдань кримінального провадження, пов'язаних із вчиненням, на її думку, кримінального правопорушення, то таке звернення недопустимо розцінювати як таке, в якому реалізується право особи на внесення пропозицій стосовно вдосконалення роботи органів досудового розслідування, викриття недоліків у їх роботі або як прояв участі у державних справах. Також неправильно (з цих же міркувань) розглядати заяви, які, на думку уповноважених суб'єктів органів досудового розслідування, містять відомості про кримінальне правопорушення, за правилами ст. 214 КПК, а які таких відомостей не містять, – за правилами Закону України «Про звернення громадян», оскільки така ознака не може використовуватись як розмежувальна для цих двох видів звернень.

З наведених підстав обґрунтованою є практика слідчих суддів, які визнають протиправною бездіяльність слідчих та прокурорів із невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, якщо заява, яка, на думку особи, що її подала, містила відомості про кримінальне правопорушення, однак була розглянута в порядку Закону України «Про звернення громадян».

Отже, якщо зі звернення особи вбачається, що вона порушує перед органом досудового розслідування питання про вчинення кримінального

правопорушення, ініціюючи здійснення ним дій, визначених КПК, то навіть за умови, що результати аналізу наведених особою відомостей свідчать про відсутність ознак складу злочину, такі відомості мають бути внесені до ЄРДР з подальшим закриттям кримінального провадження відповідно до ст. 284 КПК.

Обґрунтованими у зв'язку з цим є мотиви слідчих суддів, які в ухвалах зазначають таке: «*органи досудового розслідування не мають змоги посилатись на необхідність проведення перевірки як причину невнесення відомостей до ЄРДР по суті заяви громадянина. Перевірка такої заяви повинна проводитись вже в рамках відкритого кримінального провадження, внесеного до ЄРДР. Лише потім, у разі, якщо посадова особа дійде висновку, що у викладеній ситуації немає ознак складу кримінального правопорушення, вона може винести постанову про закриття кримінального провадження відповідно до ст. 284 КПК (ухвала слідчого судді Зміївського районного суду Харківської області від 23.03.2015)*».

Таким чином, з метою належного дотримання процесуальних вимог щодо розгляду скарг на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, слідчим суддям необхідно зважати на те, що такі вимоги не передбачають здійснення оцінки обґрунтованості заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, а передбачають лише обов'язок уповноважених органів здійснити фіксацію наданих особою відомостей про кримінальне правопорушення, які вона надає усвідомлено для реалізації відповідними органами завдань кримінального провадження" [8].

Таким чином, на думку автора, у наявності є неузгодженість (колізія) між положеннями п. 5 розділу ІІІ «Інструкції про порядок ведення в органах поліції єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення, та інші події», та вимогами КПК України, завдяки якій відбувається підміна положень ст. 214 КПК України, яка визначає порядок реагування слідчого, прокурора на одержання інформації про вчинені кримінальні правопорушення – нормами Закону України «Про звернення громадян».

Автор вважає, що за існування зазначеної колізії стає можливим недобросовісне невнесення до ЄРДР повідомлень про кримінальні правопорушення, внаслідок чого порушуються права заявників, виникають суперечливі ситуації, та підкріплюється недовіра громадян до правоохоронної системи в цілому.

Трапляється навіть таке, що правоохоронний орган замість виконання дій, передбачених статтею 214 КПК України, видає заявнику на руки «Висновок про результати розгляду звернення», у якому викладає обґрунтування свого рішення стосовно невнесення відомостей до ЄРДР, в такій спосіб копіюючи застарілий порядок, що існував у радянському КПК [9].

З огляду на наведене автор вважає, що актуальним є питання щодо внесення відповідних змін у текст п.5 розділу ІІІ «Інструкції про порядок ведення в органах поліції єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені

кримінальні правопорушення, та інші події» з метою приведення її положень у відповідність до вимог ст. 214 КПК України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: станом на 30 верес. 2016 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 11.02.2019).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 10.11.2018. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 11.02.2019).

3. Рішення Європейського суду з прав людини від 13 січня 2011 р., судова справа «Михалкова та інші проти України» (Заява № 10919/05). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_676 (дата звернення: 11.02.2019).

4. Ухвала Дарницького районного суду м. Києва від 20 листопада 2018 р., судова справа № 753/18081/18. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/78097141 (дата звернення: 11.02.2019).

5. Ухвала Деснянського районного суду м. Києва від 19 вересня 2018 р., судова справа № 754/9171/18. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/76683240 (дата звернення: 11.02.2019).

6. Ухвала Деснянського районного суду м. Києва від 18 вересня 2018 р., судова справа № 754/12564/18. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/76535110 (дата звернення: 11.02.2019).

7. Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1377 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події». Дата оновлення: 27.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15 (дата звернення: 11.02.2019).

8. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Узагальнення «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування». Лист від 12.01.2017 № 9-49/0/4-17. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00212.html (дата звернення 11.02.2019).

9. Рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 12 вересня 2018 р., судова справа № 826/5871/16. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/76472533 (дата звернення: 11.02.2019).

Матвієнко Є.І.
курсант,
Науковий керівник: **Кисельов А.О.**
кандидат юридичних наук, старший викладач,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Проблема злочинності на даний час набуває зростаючого глобального характеру. Злочинність практично у всіх країнах світу перетворюється у серйозну перешкоду на шляху їх соціально-економічного, політичного і

культурного розвитку, істотно знижуючи рівень життя населення, що викликає для світової спільноти необхідність спільного пошуку оптимальних форм співробітництва у вирішенні цієї проблеми. На даний час правоохоронні органи зіткнулись з такими видами злочинів, як міжнародний тероризм, організована транснаціональна злочинність, торгівля людьми, незаконна міграція, торгівля наркотиками, торгівля зброєю та ін., що становлять небезпеку не тільки для окремих держав, але й для всього людства [1]. Тому, дане питання на сьогоднішній час є актуальним з боку останніх подій як в країні, так і на міжнародному рівні, тож метою нашої роботи буде дослідження шляхів та перспектив удосконалення міжнародного співробітництва правоохоронних органів під час протидії та запобіганню злочинності, спираючись при цьому на міжнародний досвід.

Міжнародне співробітництво держав у цій важливій сфері ґрунтується на системі певних критеріїв, стандартів, тобто міжнародних принципах, які визначають сутність організації та діяльності держав, а також міжнародних організацій у сфері протидії міжнародним злочинним діянням.

Відповідно до п. 4 ст. 2 Статуту ООН "усі члени ООН утримуються в їх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування…". Обов'язок незастосування сили поширюється на всі держави і є основою для співробітництва між державами в різних сферах, в тому числі й у сфері протидії злочинності.

Проблеми, що виникають при співробітництві в сфері кримінальної юстиції, не можуть використовуватися для безпідставного прямого або непрямого застосування сили чи погрози силою. Статут ООН передбачає лише два виняткові випадки, коли збройна сила може бути застосована: з метою самооборони (ст. 51) і за рішенням Ради Безпеки ООН у випадку загрози мирові, порушення миру або акту агресії (статті 39 і 42) [2].

Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 4 передбачає правове підґрунтя міжнародного співробітництва поліції, визначаючи, що взаємовідносини у сферах діяльності поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна [3].

Міжнародне співробітництво України з питань протидії організованій злочинності має включати: – продовження процесу адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу з питань протидії проявам організованої злочинності; – удосконалення взаємодії правоохоронних органів України з питань протидії організованій злочинності з правоохоронними органами іноземних держав на підставі відповідних міжнародних договорів; – стажування та навчання за кордоном відповідних фахівців [4].

Важливим кроком у сфері протидії організованій злочинності міжнародного характеру стало створення Європолу (європейське управління поліції). До основних позитивних рис співробітництва з Європолом дослідники відносять: міжвідомче співробітництво (поліція, прикордонна

служба, митна служба, жандармерія (з безпосереднім доступом до національних баз даних)); багатомовна платформа співробітництва – Бюро офіцерів зв'язку; безпечна, швидка, вигідна система обміну інформацією; вивчення ситуації щодо злочинності в Європі; надання допомоги в проведенні заходів і розслідувань – аналіз, експертизи, спільні оперативно-слідчі групи (JIT); проекти навчання і спеціалізовані тренінги; обмін знаннями Portal EuroOPS, Knowledge Center.

На сьогодні в Україні міжвідомче співробітництво щодо обміну інформацією між правоохоронними органами існує на низькому рівні. Держави ЄС мають систему різноманітних форм взаємодії у правоохоронній сфері, але, на жаль, в Україні відсутня належна правова база для більшості таких форм, що призводить до бездіяльності в цьому напрямі [5, с. 21].

На сьогодні, є міжнародна міжурядова організація яка займається протидією злочинності – це Інтерпол, за даними до нього входить 194 країни. Проте, зокрема, вони не можуть виконувати функції поліції (тобто затримувати особу, застосовувати чи використовувати вогнепальну зброю), вони займаються лише координацією сил, щоб правоохоронці з інших країн набагато легше справлялись з такими речами, як особливості національного правосуддя законодавства, мовний бар'єр.

Одним із важливих та ефективних інструментів у протидії зі злочинністю на міждержавному рівні виступає екстрадиція. Екстрадиція – форма міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах, що полягає у видачі обвинувачуваного для здійснення правосуддя або засудженого для виконання обвинувального вироку суду з однієї держави до іншої. У результаті цього, з одного боку, реалізується найважливіша мета невідворотності відповідальності й покарання, але з іншого боку — це спричиняє застосування суворих заходів примусу до особи, пов'язаних з обмеженням її прав, свобод та гідності [6].

Без сумніву, вивчення міжнародного досвіду правоохоронної діяльності ЄС, спільної політики у сфері внутрішніх справ та юстиції, протидії злочинності має велике значення для практики сучасної України, її системи організації влади на всіх рівнях. У сфері європейського простору спільної безпеки і правосуддя дискусійними виявились питання щодо того, які функції слід передати на наднаціональний рівень, а які мають залишитись виключно на внутрішньо державному рівні. У будь-якому випадку, спільна діяльність країн ЄС вимагає інтенсивної співпраці правоохоронних органів, тому створено розгалужену мережу наднаціональних органів – Європейська поліція (Європол), Генеральний директорат внутрішніх справ, Постійний комітет оперативного співробітництва з внутрішньої безпеки, Євроюст, Європейська інформаційна мережа у сфері правосуддя та ін. Їх завданням є забезпечення взаємодії та координації правоохоронної діяльності, розробка стандартів у сфері правоохоронної, правозахисної діяльності [7].

Таким чином, проаналізовані та досліджені нами питання щодо регулювання міжнародного співробітництва правоохоронних органів під час протидії злочинності, дали нам змогу зробити висновок, що співпраця з

організаціями, зокрема з Європолом, Інтерполом з Євроюстом та багатьма іншими організаціями, позитивно впливають як на внутрішню безпеку, внутрішні соціально-економічні, політичні відносини, так і зокрема на зовнішні відносини із зарубіжними країнами, країнами ЄС, також, заключаючи міжнародні угоди та договори, ми робимо вагомий внесок для створення нових реформ в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина І: Підручник. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.

2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду [Електронний ресурс] – від 16.09.2005. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010/stru#Stru.

3. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015. [Електронний ресурс] № 580-VIII. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

4. Єфімов В. В. Міжнародне співробітництво в оперативно-розшуковій діяльності / Єфімов В. В. // Право і суспільство. – 2012. – С. 268–273.

5. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ з правоохоронними органами зарубіжних країн: Проблеми теорії і практики: Матер. Круглого столу. – Тези доп. (23 вересня, 2010 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 66–69.

6. Грищук Г. М. Екстрадиція як підстава протидії злочинності. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25 лист. 2016 р.). Одеса: ОДУВС, 2016. С. 54–55.

7. Білас А. І. Правоохоронна діяльність країн Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження: монографія / А. І. Білас. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 228 с.

НОТАТКИ

Наукове видання

ПРАВО, ДЕРЖАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 28.02.2019. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,05. Тираж 100. Замовлення № 0319/06.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво «Молодий вчений»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефон: +38 (0552) 39-95-30
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5761 від 09.11.2017 р.